

SITE BELFORT
AALST

BELFORT - SCHEPENHUIS - GEBIEDSHUIS

BEHEERSPLAN

ADRES: Grote Markt 30, 9300 Aalst,
BOUWHEER: STAD AALST - thema Ruimte - dienst Gebouwen en Technieken, Werf 9, 9300 Aalst
ARCHITECTENBUREAU: ÁRTER Architects - Grasmarkt 105 - 1000 Brussel
T. 02 / 513.77.95 - F. 02 / 511.46.04 - www.arter.be

DOSSIER
864.09.22. AALST BELFORT
JUNI 2023

Opdrachtgever

stad Aalst
thema Ruimte - dienst Gebouwen en Technieken,
Werf 9, 9300 Aalst

Dit beheersplan werd opgemaakt overeenkomstig de richtlijnen van:

Artikel 8.1.4 van het onroerend erfgoedbesluit van de Vlaamse regering betreffende de uitvoering van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014.

Datum ter goedkeuring ingediend

Juni 2023

Beheersplan opgemaakt door

ÁRTER Architects
Grasmarkt 150 bus 37
Brussel 1000
Tel.: +32 (0) 2 513 77 95
Fax: +32 (0) 2 511 46 04
info@arter.be - www.arter.be

**SITE BELFORT
AALST**

BELFORT - SCHEPENHUIS - GEBIEDSHUIS

BEHEERSPLAN

DOEL VAN DIT BEHEERSPLAN

Dit beheersplan heeft tot doel een geïntegreerde, gebiedsgerichte toekomstvisie uit te werken voor de site van het **BELFORT VAN AALST**, zoals deze in de inventaris van Onroerend Erfgoed is opgenomen. Met het **BELFORT VAN AALST**, worden eigenlijk drie volwaardige maar in elkaar vervlochten gebouwen bedoeld. Enerzijds de *belforttoren*, aan de zuidwestelijke hoek van de bouwcluster. Anderzijds, het *schepenhuis* dat het grootste van de drie volumes is, en tenslotte het aan de zuidzijde gelegen twee bouwlagen hoge *Gebiedshuis*.¹ Dit beheersplan omvat alle drie de gebouwen. Het zal in die toekomst dienen als een duidelijke leidraad voor de uitvoering van effectieve beheersmaatregelen voor het optimale behoud van het beschermde goed.

Het beheersplan is opgebouwd volgens een vaste structuur zoals die is opgegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed, aangevuld door extra bijlagen, gezien het een door Unesco beschermd gebouw betreft.

NOOT

In dit beheersplan zijn verschillende illustraties opgenomen. Zoveel als mogelijk is geprobeerd hierbij de bron en of het copyright te vermelden. Bij verschillende documenten bleek dit onmogelijk en werd dit dan ook beschreven als 'onbekend'.

¹ Vermits de plint met daarin de toegang tot de hallenkelder wordt geteld als een bouwlaag, omschrijven wij dit Gebiedshuisje met twee bouwlagen.

SITE BELFORT
AALST

INHOUDSTAFEL

The logo for ARTER, consisting of a red square with the word "ARTER" in white, uppercase letters centered within it.

ARTER

INHOUDSTAFEL

1	IDENTIFICATIE EN AFBAKENING VAN HET BEOOGDE GEBIED	9
2	HISTORISCHE NOTA	33
3	INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN – HUIDIGE TOESTAND	81
4	BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN EN UITZONDERLIJKE UNIVERSELE WAARDEN	125
5	VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER	137
6	OPSOMMING EN VERANTWOORDING VAN DE BEHEERSMAATREGELEN	145
7	VOORSTEL VAN OPVOLGING EN EVALUATIE	173
8	BIJLAGEN	179

SITE BELFORT
AALST

1. IDENTIFICATIE EN AFBAKENING VAN HET BEOOGDE GEBIED

Á R T E R

1. IDENTIFICATIE EN AFBAKENING VAN HET BEOOGDE GEBIED

1.1 DOEL VAN HET BEHEERSPLAN

Het beheersplan zal erop gericht zijn om een passende langetermijnvisie op te bouwen waarbij de erfgoedwaarden verzoend zullen worden met de functie van het Aalsterse belfort, schepenhuis en gebiedshuisje.

1.2 HUIDIGE FUNCTIE

Vandaag de dag wordt het monument (Schepenhuis, Belfort en Gebiedshuisje) op verschillende manieren en momenten gebruikt.

Een van de belangrijkste functies is het gebruik als **raadzaal** voor de Aalsterse gemeenteraad en de vergaderingen en evenementen die hier aan verbonden zijn. De raadzaal is ingericht op de eerste verdieping terwijl de tweede verdieping, met een kleine bar en ontvangstruimte, hier ook bij wordt gebruikt. Op de gelijkvloerse verdieping doet de lege ruimte dienst voor recepties.

Vroeger werd het sporadisch verhuurd door cultuurcentrum *De Werf* om **tentoonstellingen** te organiseren. De tweede verdieping biedt momenteel onderdak aan een expo over de geschiedenis van het gebouw.

Sinds 2017 koestert de stad Aalst de ambitie om het belfort permanent open te stellen, zodat dit prachtige erfgoedmonument kan worden bezocht door een breed **publiek**. Begin 2017 werd daarom gestart met het organiseren van gegidste rondleidingen in het belfort, groepen konden steeds op aanvraag een rondleiding boeken. In afwachting van het permanent open te stellen, maakte een virtueel bezoek mogelijk

via de website <https://www.visit-aalst.be/>.

De kelderverdieping wordt momenteel verhuurd aan een externe partij die er op het moment van de opmaak van het beheersplan een **escape room** in uitbaat.

De **zolderverdieping** wordt momenteel **niet gebruikt** en staat op een technische ruimte na, leeg.

Voor meer informatie, de bespreking van de huidige functie en het gebruik van het Aalsterse Belfort, zie hoofdstuk 5, paragraaf 5.2.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Adres:

Grote Markt 30
9300 Aalst

Kadastergegevens:

Aalst 1 AFD/AALST
Kadastrale sectie: A
Perceel: 0417/00_000
Opp. perceel: 375.15 m²

Gewestplan:

Gelegen in 'Woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde'.

BPA / RUP:

Gewestelijk RUP "Afbakening regionaalstedelijk gebied Aalst": definitief vastgestelde deelplannen (10/07/2003)

Grenst (gevel Kattestraat) aan "RUP Stadhuis en Pupillensite" (in opmaak)

Fig. 1. Kadastraal plan met aanduiding van perceelsnummers, Geopunt Vlaanderen, 2022.

Fig. 2. Kadasterplan met de afbakening van het beschermde monument voor dit beheersplan (blauwe zone) en de perceelsgrens met rode contourlijn aangeduid, Inventaris Onroerend Erfgoed 2022.

Fig. 3. Gewestplan, www.geoportaal.be, 2020.

1.4 JURIDISCHE TOESTAND

Eigenaar :
 Stad Aalst
 Grote Markt 3
 9300 Aalst

**Gedelegeerd bouwheerschap bij
 bouwkundige restauraties :**
 Stad Aalst
 Gebouwen en technieken
 Administratief centrum
 Werf 9
 9300 Aalst

Gewestplan :
 origineel gewestplan Aalst - Ninove -
 Geraardsbergen - Zottegem
 Datum Goedkeuring: 30 mei 1978
 Monument is gelegen in een 'Woongebieden met
 culturele, historische en/of esthetische waarde'.

Fig. 4. Plan met aanduiding beschermingen, Geoportaal 2022.

Fig. 5. Inplantingsplan van de site van het Aalsterse schepenhuis, belfort en gebiedshuisje, met aanduiding van de verschillende belangrijke ruimtes en de aanduiding van de afbakening van de verschillende gebouwen, gebaseerd op luchtbeeld 2020 via Geopunt Vlaanderen. ÁRTER, 2022.

1: Belfort

2: Schepenhuis

3: Gebiedshuisje

4: Gekasseide bestrating : Grote Markt

5: Gekasseide bestrating: Kattestraat

1.5 BESCHERMINGEN

BESCHERMD ONROEREND ERFGOED

'*Schepenhuis, belfort en gebiedshuisje*' beschermd als **monument**: Beschermingsbesluit van 13-10-1943.

VASTGESTELDE INVENTARISSEN

Aangeduid als **Vastgesteld bouwkundig erfgoed**: '*Schepenhuis, belfort en gebiedshuisje*', besluit van 214-09-2009

Aangeduid als **Vastgestelde archeologische zone**: '*Historische stadskern van Aalst*', besluit van 19-02-2016

UNESCO WERELDERFGOED

Aangeduid als **Unesco werelderfgoed kernzone** '*Schepenhuis en belfort*' : Beschermingsbesluit van 04-12-1999.

Aangeduid als **Unesco werelderfgoed bufferzone** '*Schepenhuis en belfort: buffer*' : Beschermingsbesluit van 04-12-1999.

WETENSCHAPPELIJKE INVENTARISSEN

Aangeduid als Vastgestelde archeologische zone '*Historische stadskern van Aalst*' (Archeologisch geheel)

Schepenhuis, belfort en Gebiedshuisje (Bouwkundig element)

1.6 AFBAKENING

De gebouwen binnen de op vorige pagina aangeduide contour in stippellijn maken deel uit van dit beheersplan.

1.7 INPLANTING VAN HET GEBOUW

Het Aalsterse belfort is gelegen pal in het hart van de Stad Aalst, op de Grote Markt. Dit volledig vrijstaande complex in de noordelijke hoek van de Grote Markt wordt langs noordwestelijke en de zuidwestelijke zijde begrensd door de Grote Markt.

Door de inplanting vernauwt het aan de noordwestelijke zijde van de Grote Markt tot de breedte van een (autoluwe) straat. Aan de noordoostelijke zijde wordt het bouwblok begrensd door de Kattestraat.

Fig. 6. Inplantingsplan van het Belfort, Schepenhuis en Gebiedshuisje met aanduiding van de verschillende posities waaruit de volgende foto's werden genomen, ÁRTER 2022.

1.8 FOTOGRAFISCHE REPORTAGE

Fig. 7. Westgevel, 2022 © ARTER

Fig. 8. Zuidgevel, 2022 © ARTER

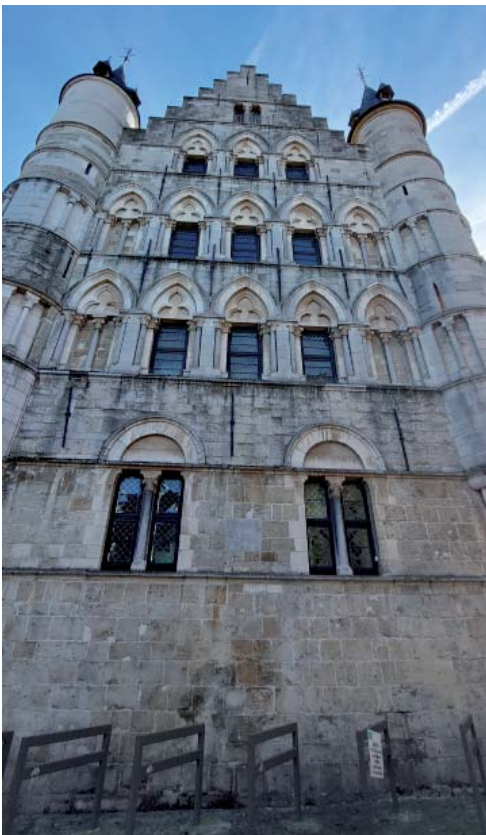

Fig. 9. Noordgevel, 2022 © ARTER

1.9 PRESENTATIE VAN HET GEBOUW

1.9.1 ALGEMENE BESCHRIJVING

(zie fotografische reportage)

Fig. 10. Westgevel, 2022 © ARTER

Fig. 11. Gelijkvloers, 2022 © ARTER

GELIJKVLOERS

Fig. 12. Lusters gelijkvloers, 2022 © ARTER

Fig. 13. Eind 19de (?) begin 20ste (?) eeuwse paneel deur, gelijkvloers, 2022 © ARTER

Fig. 14. 20ste eeuwse schouw, gelijkvloers, 2022 © ARTER

Fig. 15. Eerste verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 16. Eerste verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 17. Detail van de kleine trap van de eerste naar verdieping naar gelijkvloer, 2022 © ARTER

Fig. 18. Detail van de kleine trap van de eerste naar verdieping naar gelijkvloer, 2022 © ARTER

Fig. 20. 20te eeuwse trap, 20ste eeuwse paneel deur, 1ste verdieping, 2022 © ARTER

1STE VERDIEPING

Fig. 19. Houten balkenroosters van het plafond van de 1ste verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 21. Eind 19de (?) begin 20ste (?) eeuwse paneel deur, 1ste verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 22. Schouw, Eind 19de (?) begin 20ste (?) eeuws, 1ste verdieping 2022 © ARTER

Fig. 23. Tweede verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 24. Tweede verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 25. Tweede verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 26. Tweede verdieping,, 2022 © ARTER

2DE VERDIEPING

Fig. 27. Trap 2de verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 28. Balkenrooster en met planchetten afgewerkt plafond 2de verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 29. Zout- en vochtproblematiek 2de verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 30. Zolderverdieping, 2022 © ARTER

Fig. 31. Restanten voormalige gevelbouw zuidgevel vanop de zolderverdieping, 2022 © ARTER

Fig. 32. Zolderverdieping, 2022 © ARTER

Fig. 33. Tweede verdieping,, 2022 © ARTER

ZOLDERVERDIEPING

Fig. 34. Trap 2de verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 35. Balkenrooster en met planchetten afgewerkt plafond 2de verdieping, 2022 © ARTER

Fig. 36. Zout- en vochtproblematiek 2de verdieping, 2022 © ARTER

ARKELTORENS

Fig. 37. Constructie toren arkeltoren oost, 2022 © ARTER

Fig. 38. Buitendeur arkeltoren oost, kant balkon, 2022 © ARTER

Fig. 39. Constructie toren arkeltoren oost, 2022 © ARTER

Fig. 40. Dak Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

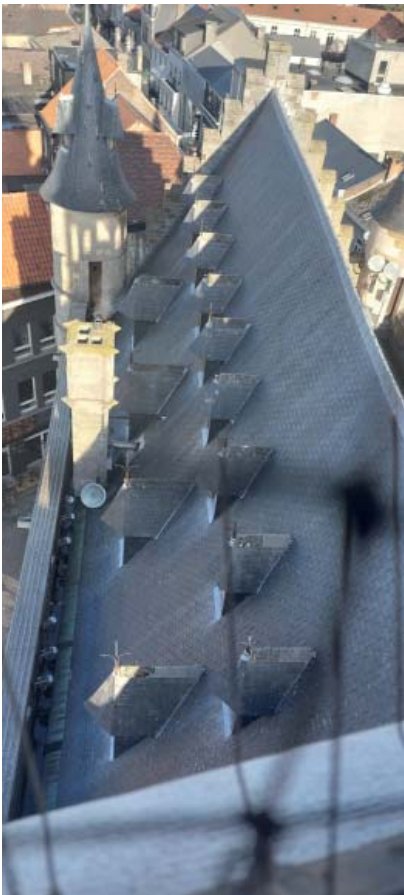

Fig. 41. Dak Schepenhuis, 2022 © ARTER

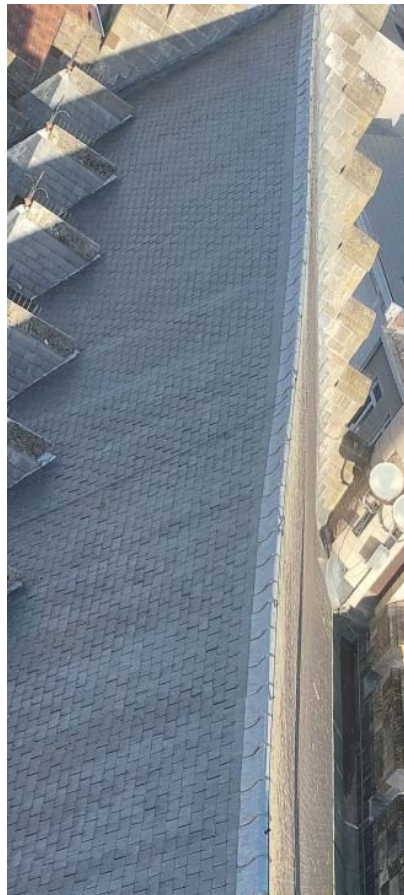

Fig. 42. Dak Schepenhuis, 2022 © ARTER

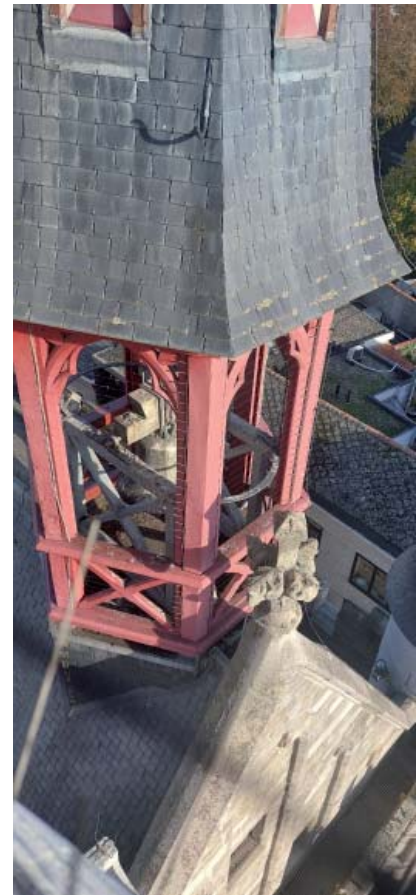

Fig. 43. Dakruiter, 2022 © ARTER

GEBIEDSHUISJE

Fig. 44. Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

Fig. 45. Netgewelf Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

Fig. 46. Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

Fig. 47. Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

Fig. 48. Netgewelf Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

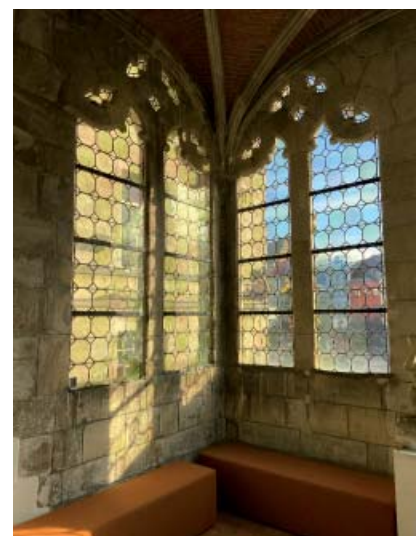

Fig. 49. Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

Fig. 50. Netgewelf Gebiedshuisje, 2022 © ARTER

BELFORTTOREN

Fig. 51. Gewelf gelijkvloers belforttoren, 2022 © ARTER

Fig. 52. Eerste niveau belfort, 2022 © ARTER

Fig. 53. Eerste niveau belfort, 2022 © ARTER

Fig. 57. Gewelf cel Jan de Lichte belforttoren, 2022 © ARTER

BELFORTTOREN

Fig. 54. Gewelf cel Jan de Lichte belforttoren, 2022 © ARTER

Fig. 55. Schade in draaitrap belfort, 2022 © ARTER

Fig. 56. Schade cel Jan de Lichte belforttoren 2022 © ARTER

SITE BELFORT
AALST

2. HISTORISCHE NOTA

Á R T E R

2. HISTORISCHE NOTA

2.0 INLEIDING

Vooraleer in te gaan op de bouwgeschiedenis en de verschillende restauratiecampagnes die de gebouwcluster heeft gevormd tot het intrigerende monument zoals we ze vandaag kennen, schetsen we eerst de algemene ontstaansgeschiedenis en de stedenbouwkundige betekenis van belfort, stadsklok en raadhuis. Voor een algemene beschrijving van de gebouwcluster, verwijzen we naar hoofdstuk 3 'beschrijving en inventaris van de erfgoedelementen'.

2.1 ALGEMENE ONTSTAANSGESCHIEDENIS EN BETEKENIS BELFORT, STADSKLOK EN RAADSHUIS

Belforten en schepen- of raadshuizen zijn de versterking van de bestuurlijke vrijheden en autonomie van steden in de Lage Landen sinds de late middeleeuwen. Hun ontstaansgeschiedenis is eerder pragmatisch waarbij bestuurlijke professionalisering simultaan resulteerde in het geleidelijk aan ontwikkelen en verfijnen van nieuwe gebouwtypologieën en planificatie van functies. Hierdoor mogen belforten, samen met markthallen, gerekend worden tot de eerste vormen van civiele architectuur in de Lage Landen, mogelijks zelfs in Europa.¹

Dankzij de economische relance van de Lage Landen konden verschillende steden zich bestuurlijke rechten en vrijheden afkopen van hun leenheer. Een belangrijke bestuurlijke vrijheid die in zogenaamde *keuren* (of charters, oorkonden) werden genoteerd, beschreven de bepaalde voorrechten die de stad had bekomen, vaak in ruil voor financiële bijdragen aan hun leenheer. Het recht op eigen bestuur door een zogenaamde schepenbank, was de belangrijkste vrijheid die aan een stad kon worden toegekend. Die schepenbank besliste in eerste instantie veelal over juridische kwesties, maar kreeg gaandeweg veel meer een administratieve taak. De schepenbank bestond uit een burgemeester en een aantal schepenen, afhankelijk van de grootte van de stad.

Waar er in begin nog geen echte eigen plek was voor dit nieuw bestuurlijk orgaan, evolueerde dit gaandeweg naar het oprichten van een eigen gebouw waar volwaardige ontmoetingen en vergaderingen konden plaatsvinden. Bestuurlijke autonomie impliceerde immers dat dit recht op zelfbeschikking zich verder vertaalde in infrastructuur en gebouwen. Zo ontstonden geleidelijk aan de schepenhuis, raadshuizen of stadshuizen. Het Aalsterse schepenhuis is vermoedelijk² het oudste schepenhuis van de Lage Landen. Bovendien wordt het nog steeds voor deze functie gebruikt, wat het des te uitzonderlijker maakt. Daarnaast verkreeg ook het belfort een belangrijke en bijkomende functie in het zich verder ontwikkelende stadswefsel. Het Franstalige woord *beffroi* verwijst, volgens de Franse architect Eugène Viollet-le-Duc, oorspronkelijk naar de houten klokkenstoel waarin klokken werden opgehangen³. Het was dan ook vaak de locatie waar de zogenoemde *banclocke* of *stormklok* werd opgehangen. Ook in het belangrijke naslagwerk van Haslinghuis, komt deze verklaring voor, naast een eerder bouwkundige toelichting, met name een middeleeuwse toren verbonden met een stadhuis of stedelijke markthal.⁴ Het achterliggende militaire of beter gezegd defensieve en beschermende aspect was hierbij niet onbelangrijk.⁵ Met het luiden van de klok, werden voor de stad en haar inwoners belangrijke momenten aangeduid.

¹ Sabrina Van Leuven, 'Het Schepenhuis, Belfort en Gebiedshuisje van Aalst: bouw- en restauratiegeschiedenis; een verhaal zonder eind...', Onuitgegeven studie (thesis), Universiteit Gent, 2004-2005, pg. 19

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Schepenhuis, belfort en Gebiedshuisje [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/44> (Geraadpleegd op 27-10-2022)

³ Dictionnaire raisonné de l'architecture française du Xe au XVIe siècle, Paris, France, 1858.

⁴ Opzoeken Haslinghuis

⁵ Het woord *belfort* zou kunnen komen van een samenstelling van *belle*, klok en *fort*, wat op het militaire aspect wijst. Sabrina Van Leuven, pg. 14

Branden, gerechtelijke gebeurtenissen, beëdigingen of dreigend onheil werd hiermee aan de bevolking gesignaleerd. Vanwege dit belang, was het in tijden van oorlog een zeer symbolische daad dat de *bancklocke* en daarmee ook stedelijke vrijheden, vernietigd werden door de bezettende macht. Het maakt dat de belforttoren een uiterst representatief en belangrijk stedelijk gebouw was, dat steeds met het nodige aanzien onderhouden werd en gaandeweg met bijkomende functies symbolisch en bouwkundig uitgebreid werd.

Dit hoefde dus niet altijd een autonome toren of een toren op een profaan gebouw te zijn in de onmiddellijke nabijheid van het marktplein. Een bestaande toren van een kerk bood hiervoor vaak de meest praktische oplossing, zoals bij de Mechelse Sint-Romboutskathedraal. Zo is er tot op vandaag een onderscheid te maken tussen civiele en kerkbelforten.⁶ Het koste immers handenvol geld om een afzonderlijke toren op te richten, wat maakte dat het een stad heel wat aanzien gaf als het zich een zelfstandige toren kon veroorloven. Dit gebeurde bijvoorbeeld in Oudenaarde, waar het samen met het stadhuis werd opgetrokken, en in Aalst waar het, evenwel zeer uniek, geïntegreerd werd in een bestaand raadshuis. Een tussenoplossing gebeurde in Leuven, waar de toren van de Sint-Pieterskerk als belfort werd gebruikt vooraleer het stadhuis deze rol kon overnemen.⁷ Een civiele belforttoren had veelal een gelijkaardige verticaal gestapelde opbouw van functies.⁸ Omdat de belforttoren van Aalst hier wat van afwijkt, nemen we deze generieke opbouw mee en zullen de nuances en verschillen worden toegelicht in de beschrijving van het gebouw.

Kelders werden voornamelijk gebruikt als opslagplaats of gevangenis, soms ook voor de veilige bewaring van oorkonden. Vergaderingen van schepenen vonden vaak plaats op de 1ste verdiepingen en als *bretesk* waar men aankondigingen deed voor de bevolking. De hoger gelegen delen hadden een militaire functie, met op de 2de verdieping een arsenaal en op eventueel bovenliggende verdiepingen nog ruimtes voor stadswachten. Helemaal bovenaan was de stormklok opgehangen, eventueel aangevuld met andere klokken die het werkritme van de dagelijkse samenleving organiseerden. Vanaf de 15de eeuw groeide dit uit tot heuse beiaarden en verschenen toren uurwerken.

Waren het dus oorspronkelijk toonbeelden van stedelijke vrijheden, gaandeweg verschoof dit naar een veruitwendiging van dominantie van de stedelijke machthebbers ten opzichte van zijn bevolking. Hun impact op de samenleving, de veruitwendiging hiervan in bouwkundige vormtaal en het feit dat dit gebouw doorheen de eeuwen heen zijn impact heeft weten te behouden op het stedelijke weefsel en dagelijks bestuur, zorgde ervoor dat het opgenomen werd in zijn totaliteit in de Unesco lijst van Werelderfgoed.

6 Het Aalsterse belfort is een van de vijf civiele belforten van Oost-Vlaanderen. Op de Unesco lijst met Werelderfgoed zijn er in totaal 19 Vlaamse belforten opgenomen, onderverdeeld in kerkbelforten, zoals bijvoorbeeld de toren van de Mechelse Sint-Romboutskathedraal, en civiele belforten.

7 Sabrina Van Leuven, pg. 15

8 Sabrina Van Leuven, pg. 16

2.2 “SCEPENHUIS”, “DEN OUDEN STEEN”, “THUUS VAN DER STEDE DAT MEN HEET DEN STEEN”

Voor het schepenhuis, waarbij we voor de eenvoud even abstractie maken of het belfort hier al dan niet bij hoorde, zijn er in de historische bronnen verschillende benamingen terug te vinden. Het woord *Scepenhuus* werd al in 1407 gebruikt. Evenwel, rond diezelfde periode, maken de stadsrekeningen melding van werken aan het *steen*. Deze uitdrukking ‘steen’ wijst op een stevige en versteende constructie en dus het belang dat men aan dit gebouw gaf. Stenen waren vaak middeleeuwse natuurstenen gebouwen van aanzien en sterkte die een prominente functie bekleedden.⁹ Ook de benaming ‘*thuus van der stede*’ wijst in die richting, namelijk dat dit echt gezien werd als een symbool voor de vrije stad, met name dat dit het ‘huis’ van de stad was, het stadhuis. Bovendien, hoewel een profaan gebouw, kan hier niet volledig gesproken worden van een strikte scheiding tussen kerk en staat. Zoals verder in de nota aan bod zal komen, was er een dagelijkse misvering tot in het midden van de 17de eeuw in het schepenhuis en waren er al minstens twee nissen waarbij een Onze-Lieve Vrouwfiguur op de gevel werd aangebracht.

2.3 ALGEMENE ONTSTAANSGESCHIEDENIS EN BETEKENIS “BRETESK” EN “GEBIEDSHUIS”

Het *Gebiedshuis* of *Bretesk* is een bijzondere particulariteit aan het schepenhuis. Etymologisch zijn er verschillende verklaringen voor.

De term *Gebiedshuis* komt van *Ghebede* wat een stoep of een venster (*ghebotveystere-Brugge*) was voor of in een stadhuis of belfort van waaraf men besluiten, verordeningen, hallegeboden en dergelijke aan de bevolking voorlas, of met name *gheboden* proclameerde.¹⁰ Deze term wordt in Aalst de eerste keer gehanteerd in een stadsrekening van 1475 (*t ghebede voor der stad huus*), en komt in een rekening uit 1598 voor als ‘ghebiethuys’. Gaandeweg ontwikkelde dit venster zicht tot een (overdekt) balkon en tot een versteende constructie.¹¹

Het woord ‘*bretesk*’ (*bretecke*) verwijst naar een verheven pui aan het stadhuis en komt van het oud Franse 14de-eeuws woord ‘*bretesque*’ (of *bretesche*) waarmee een houten uitbouw of pui wordt bedoeld.¹² Vermits het in 1542 werd gebruikt voor het gebiedshuis, wordt vermoed dat in deze periode de constructie versteende, overkapt werd en uitgroeide tot een verheven gebouw.

9 <https://thesaurus.onroerendergoed.be/conceptschemas/ERFGOEDTYPES/c/825>

10 Antoon Viaene, *Biekorf* Jaargang 68, 1967, tijdschrift. *Kleine verscheidenheden*, pg. 316, geconsulteerd in: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001196701_01/_bie001196701_01_0093.php?q=bretesque#hl1

11 Idem

12 Verslagen en mededelingen van de Koninklijke vlaamse academie voor Taal en letterkunde, 1919 https://www.dbnl.org/tekst/_ver025191901_01/_ver025191901_01_0045.php

2.4. BOUWGESCHIEDENIS SCHEPENHUIS, BELFORT EN GEBIEDSHUIS

13DE TOT MIDDEN 16DE EEUW

De stad Aalst verkreeg vermoedelijk rond 1160 stadsrechten¹³ en een eigen schepenbank, al werden de stadsrechten pas in 1174 door Graaf Filips van en Elzas bekrachtigd en uitgebreid.¹⁴ Het allereerste schepenhuis zou omstreeks 1225 op de kruising van twee belangrijke wegen opgetrokken.¹⁵ Deze datum is evenwel allerm minst zeker.¹⁶ Sinds Antoine-Guillaume Bernard Schayes, auteur van het lijvige naslagwerk *Histoire de l'architecture en Belgique*¹⁷, hierin het vermoeden uitte dat de stad Aalst er zich op mag beroemen een der eerste, zo niet het allereerste schepenhuis van België te hebben gehad, heeft het schepenhuis deze titel geclaimd. Hoewel hij de uitzonderlijkheid van het pand stipuleerde, hield hij toch een slag om de arm of het schepenhuis al dan niet oorspronkelijk als schepenhuis was opgericht. Ch. Piot zag stilistische kenmerken tussen het aan het einde van de 19de eeuw overgebleven deel van het schepenhuis met de stijl van de crypte van de Maagd in de Gentse Sint-Baafsabdij van Gent, dat was gewijd in 1148.¹⁸ Op basis van die visuele overeenkomsten meende hij dat met de bouw van het oorspronkelijke schepenhuis in de tweede helft van de 12de eeuw was gestart en dat het was voltooid in het begin van de 13de eeuw. Om die reden werd er van uit gegaan, hoewel het jaartal veel later is aangebracht, dat het jaartal 1200 (in Arabische cijfers) op de voorgevel verwijst naar het jaar van voltooiing van het schepenhuis. Een apocriefe datum waar tal van inkt is over gevloeid.

¹³ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, volume 1, pg. 160-161.

¹⁴ Geschiedkundig tijdschrift het Land Van Aalst, jaargang 6, 2008, 4, pg. 248; De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, volume 1, pg. 161.

¹⁵ Voorpost 8 augustus 1980, pg. 2.

¹⁶ De tekst van de inventaris van Onroerend Erfgoed situeert het in het eerste kwart van de 13de eeuw.

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/44>

¹⁷ « Aussi l'ancien hôtel de ville (aujourd'hui boucherie), dont l'architecture appartient partiellement au style ogival primaire le plus caractéristique, c'est-à-dire au XIIIe siècle, devrait-il être considéré, s'il fut vraiment érigé dans ce but, ce dont nous ne sommes pas bien convaincus, comme le premier hôtel de ville proprement dit qui ait été élevé e Belgique et comme constituant un cas tout-à-fait exceptionnel. » citaat pg. 264 ; Schayes A.G.B., *Histoire de l'Architecture en Belgique*, 4 volumes, 1850.

¹⁸ PIOT Ch., L'Ancien Hôtel de Ville d'Alost, in *Bulletin Commission Royale d'Art et d'Archéologie*, 1865, p. 245.

Over het eerste schepenhuis, ook 'den ouden steen' genoemd, is niet veel meer bekend.¹⁹ Vermoedelijk is enkel het basisplan en de opstelling in het stadsweefsel behouden. In de stadsrekeningen van het jaar 1406-1407 viel op te merken dat het oude schepenhuis 'verberend' oftewel afgebrand was. Piot dateerde de brand daarom in 1404²⁰, maar de auteurs van de *Geschiedenis der stad Aalst*²¹, Frans de Potter en Jan Broeckaert vonden in de stadsarchieven geen enkele melding van een dergelijke gebeurtenis. Zij waren van mening dat het schepenhuis al in het twee deel van de 14de eeuw was vernield. Zij suggereren de datum 1360, namelijk de grote stadsbrand die bijna de gehele gemeente in het puin had gelegd.²² Het waren louter hypothesen, want zij suggereerden ook dat het mogelijks verwoest zou kunnen geweest zijn bij de verwoesting van de stad door de Gentenaren onder leiding van Lodewijk van Male in 1385²³. Hoewel de exacte datum onduidelijk is, moet dit voor 1385 zijn gebeurd, gezien de oudste privilege brieven van dit jaar dateren en een brand of plundering oudere versies moet hebben verwoest.

Dat de stads onvoldoende financiële middelen ter beschikking had aan het einde van de 14de en het begin van de 15de eeuw mag duidelijk zijn uit het feit dat de toenmalige schepenen de toenmalige Graaf van Vlaanderen om hulp vroegen. Een van de twee stadsontvangers, Jan Salaert, reed op 11 december 1405 naar Parijs om er de hertog te ontmoeten²⁴. Hun vraag werd op 23 december van datzelfde jaar ingewilligd.

¹⁹ "Scepenen huus, dat men heet den ouden Steen" (Stadsrekening van Aalst, rekening van 1 februari 1406, 1406-1407) overgenomen uit: De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, volume II, pg. 46.

²⁰ L'ancien hôtel de ville d'Alost', *Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie*, IV, 1865, p. 246.

²¹ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman.

²² De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 49. Deze visie is ook overgenomen in de Inventaris van Onroerend Erfgoed.

²³ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 49.

²⁴ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 50.

De stad Aalst werd gemachtigd om lijfrenten uit te geven ten belope van 160 Parijse pond, waarbij de opbrengst naar de heropbouw van het schepenhuis moest gaan :

*“Item es te wetene dan onse gheduchte heere van Bourgongnen, grave van Vlaenderen, gheconsenteert ende gheoctroyeert heeft bi zijn openen letteren daerup ghegheven te Paris, in daten vanden XXIII daghe van decembere int jaer M.CCCende vive, te vercoopene up de poort van Aelst de somme van VIIxx livers parisis te eenen live, omme metten ghelde dat daerof commen zoude te makene ende te repareren **thuis vander stede, dat men heet den steen**, welke met allen ghedestruweert was, ende ooc de brueghen mede te maken ende te repareren, alsoot blijkt bi den inhoudene van dien.”* (Stadsrekening van 1406-1407)²⁵

Zo verliep het evenwel niet in realiteit. Met de opbrengsten werden de onkosten vergoed voor de Aalsterse Schutters die op bevel van Jan Zonder Vrees naar Biervliet werden gezonden om er mee te vechten in de oorlog tegen de Engelsen.

Voor de tweede maal werd een lening gevraagd, ditmaal toegestaan op 17 oktober 1406. Al snel werden in de werken aangevangen. In het voorjaar van 1407 startte de toenmalige metser²⁶ Jan(ne) de(n) Hase, met de heropbouw van de westgevel *“also hi was eer thus verberrende”*²⁷. De kosten hiervoor bedroegen 10 pond groote, waarbij alle bouwmaterialen (*“steen, calc, zavel, coreel stellinghe ende alle stoffe”*) door de stad werden aangeleverd.²⁸

De voorgevel werd beschouwd als het ‘kunstige’ deel van het gebouw. Daarvoor, en voor het belfort, werd beroep gedaan op een andere metser, Jan van Goeteghem.²⁹

²⁵ Overgenomen uit: De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 50.

²⁶ Wij hanteren hierbij de term ‘metser’ omdat dit ook zo in de stadsrekeningen staat. Ch. Piot meent dit echter te vereenzelvigen met stadsbouwmeester omdat deze meesters ook in stonden voor het ontwerp en gebruikt daarbij dus de term ‘stadsbouwmeester’.

²⁷ Stadsrekeningen Aalst 1406-1407

²⁸ Stadsrekening 1406-1047

²⁹ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst*

Jan van Cutseghem was de steenkapper van dienst en Willem Godeverds stond in voor het timmerwerk. Het ontwerp van van Goeteghem is heel rijk aan details. Zo voorziet hij, mogelijk net als het bij het oude schepenhuis, een fraaie nis op de eerste verdieping waarin een in 1420 geschilderd en verguld Mariabeeld stond.³⁰ De werken waren afgerond in 1409. Het zou nadien, buiten enkele deuren op het torentje op de nok van het schepenhuis gerealiseerd in 1422 door Marte van Eycke (twee deuren *‘up de torrekine boven up tscepenhuus, omme de duuven vut te sluitene, diet daer al te vuul maecten’*)³¹, tot 1432 duren vooraleer er verder aan het schepenhuis werd gewerkt.³²

Blijkbaar was er toen een, zij het een niet al te strikt, onderscheid tussen werken aan de belforttoren en het schepenhuis.

Reeds in 1408, een jaar na aanvang van de werken aan de belforttoren, waren de geldelijke middelen uitgeput om het belfort volledig af te werken. Opnieuw werden lijfrenten van 160 parijsse pond uitgegeven, waarmee ze de rest van de werken konden bekostigen. De werken aan de belforttoren zouden uiteindelijk, vanaf 1409, onafgebroken duren tot oktober 1422. Jan van Cutseghem sculpteerde voor de twee gotische nissen de beelden van twee krijgers, de ene de Graaf van Vlaanderen, de andere de Graaf van Aalst, die ieder een schild met de wapens van de stad vasthielden.³³ Deze moeten voor 1420-21 zijn gesculpteerd want de stadsrekeningen van dat jaar vermelden dat ze, samen met het al eerdergenoemde Mariabeeld in de centrale nis van het schepenhuis, ‘gestoffeert’ werden door ‘Joesse den scildere’.³⁴

voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 52.

³⁰ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 53.

³¹ Stadsrekening 1422-1423

³² De publicatie van De Potter en Broeckaert is hierin onduidelijk; ze stellen eerst 1442 voorop als nieuwe startdatum van werken, terwijl ze daarna over 1440 spreken als zijnde 8 jaar nadien. We vermoeden dat het een fout is en hanteren daarom 1432.

³³ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 53.

³⁴ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 53.

In 1422 plaatste schrijnwerker Marten van Eycke zeven eikenhouten vensterramen in de voorgevel. Meester Jan Cluwin en zijn zoon stonden tijdens de restauratie van de belforttoren in voor het steenhouderswerk. De trap werd hersteld door Gyzelbrecht d'Otter en in 1422 werd, opnieuw door Marten van Eycke en zijn zoon, een voorlopige kap werd geplaatst die met stroo werd gedekt.³⁵ De werken aan de toren zouden pas in 1460 worden hervat.

Vermoedelijk in 1432 werden nieuwe werken aan het schepenhuis uitgevoerd. In de stadsrekeningen van dat jaar valt te lezen dat er een groot deel van een instabiel geworden *'ouden muere vanden scepenhuuse tusschen tsteen'* omdat den *'ouden muer van oudden uutviel...'* Deze werd deels uitgebroken en vernieuwd. Interessant daarbij is dat een zekere *'Joosse den meyer ende Pietren den monine, scrijnmakers'* aangezocht werden *'vanden poortale voor scepenenhuuse te welvene al van spierschen houte...'*

Dit is de eerste maal dat het bretesk of gebiedshuis opduikt in de bronnen. Volgens de stadsrekeningen werd het portaal met schaleien gedekt en voorzien van een loden dakvorst met priem die door Jan de schilder *'met olyvarve'* geschilderd werd. Dezelfde schilder versierde het portaal ook met de wapens van de keizer en de Graaf van Vlaanderen. Tenslotte werden er twee eikenhouten leeuwen toegevoegd, van de hand van Gillis de Scotelaere.

Vermoedelijk om de laatste hand te leggen aan de detaillering van hun belforttoren, werd een zeker Adriaan Van de Velde naar drie verschillende Noord-Franse steden gezonden *'omme te doen bewarpene in portraituren de manieren en de fauchoene van de Belfroote t Aelst'*. Zo bezocht hij er de belforten van Béthune, Valenciennes en van een niet nader bepaalde stad in Picardië.

Voor de levering van de stenen borstwering van de galerij die *'meesterlic gehouwen naer de manieren van de patrone daerof gemaect'* werden door de Affligemse steenhouders Gerard Lips en zijn gezelschap Steven, ontvingen deze 48 Parijse pond. De werken stonden onder de leiding van stadsbouwmeester Jan d'Otter. Al in 1460 werd de toren gedekt met leien en werd de spits gesierd met een dubbele koperen arend. Deze waren gesmeed door de Mechelse ketelaar Jacob Zeghers en werden verguld door kunstenaar Nicolaes Pollet. Deze arenden sierden zeker nog de toren in 1575. Tenslotte werd in 1460 ook de beiaard geplaatst. Volgens De Potter en Broeckaert zouden er oorspronkelijk 4 hoektorens hebben gestaan, waarvan na de brand er in de 19de eeuw enkel de twee aan de oostzijde waren overgebleven.³⁶ De bovendien van de hoektorens waren in 1481 veranderd.³⁷

Uit een stadsrekening van 1474-1475 blijkt dat toen al een gebiedshuisje of Breteks, *'daermen sheeren gheboden en de publicatie van den bannen pleicht te doen'* aanwezig was. In datzelfde jaar werd, naar een ontwerp van de van Aalst afkomstige Gentse bouwmeester Joost d'Otter, een nieuw gebouw opgetrokken. Blijkbaar ging het om een niet overdekte ruimte waardoor het in 1542 in een ruïneuze toestand verkeerde. Vermits de oorspronkelijke bouwtekeningen in het belfort bewaard waren gebleven, beslisten de schepenen om het bretesk te herstellen.

Hiervoor werden de Gentse steenkappers meesters Jan Mourman en Nicolaes Vromme aangezocht, voor een bedrag van maar liefst 140 pond groote. De reden waarom dit uiteindelijk niet doorging is niet bekend, maar in april 1543 werd het toenmalige bretesk volledig afgebroken. Het huidige bretesk werd het jaar daarop, in 1544, afgewerkt.

³⁶ De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgaen van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 47.

³⁷ 'In tbeginsel van septembre metsten ende begonsten te wackene an deen vanden torrekens bachten an tscopenhuuse noordoostwert, Jan van de Wouwe ende Marten zijn zoon...' "In dander weke van Septembre wrochten Jan van de Wouwe en Marten, zijn zoon, an de metselrie vanden torrekene..." "In deerste weke van Octobre wrochten de vors. Jan ende Marten van den Wouwe ende volleynden de lysten vanden torrekens." (stadsrekening van 1481-1482) Overgenomen uit: De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgaen van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 47-48

Het belang van dit Breteks mag niet onderschat worden. Volgens Piot is het zelfs de plaats waar Karel de Vijfde zijn aftreden zou hebben aangekondigd.³⁸

De Potter en Broeckaert hebben het wellicht bij het rechte eind als zij in het aanbrengen van de lijfspreuk van Philips II een herinnering zien aan zijn inhuldiging als Graaf van Aalst in 1555, als met het aanbrengen van de datum 1200 (in arabische cijfers) een herinnering voor de finale datum waarop het symbool van stedelijke vrijheid werd afgerond.³⁹

DERDE KWART 16DE EEUW - 17DE EEUW

Er zijn enkele laat 16de-en 17de-eeuwse stadsplannen die het belfort en het schepenhuis weergeven. Op deze plannen dienen deze gebouwen eerder als een oriëntatiepunt met prestige gezien te worden. Zowel de weergave van Blaeu-Guicciardini (1612) als Sanderus (1649) als zijn intrigerend voor de architectuurhistorische evolutie van de site.

Op de stadsplattegrond van Braun en Hogenberg van **1588-1597** is het belfort met schepenhuis goed te zien⁴⁰. De inplanting en oriëntatie is correct, maar vertoont zeer veel artistieke interpretaties. Het complex heeft het uitzicht van een kerk en het gebiedshuis ontbreekt, terwijl we volgens de historische gegevens weten dat dit er op dat moment al was. Ook van een connectie tussen het complex en naastliggend steen is niets te zien.

Op de plattegrond van Blaeu-Guicciardini (1612) vergt het wat zoekwerk om het belfort en schepenhuis terug te vinden. Er is dan ook bijzonder veel artistieke vrijheid gehanteerd bij de voorstelling, centraal bovenaan op het plan. Het gebouw staat verkeerd georiënteerd en ziet er, net als bij Braun en Hogenberg, uit als een kerk met een bijkomende toren. Vermoedelijk wordt daarmee de dakruiter op de nok van het schepenhuis geïnsinueerd.

Fig. 58. Braun-Hogenberg, 1588-1597 © onbekend

Fig. 59. Blaeu-Guicciardini, 1612 © onbekend

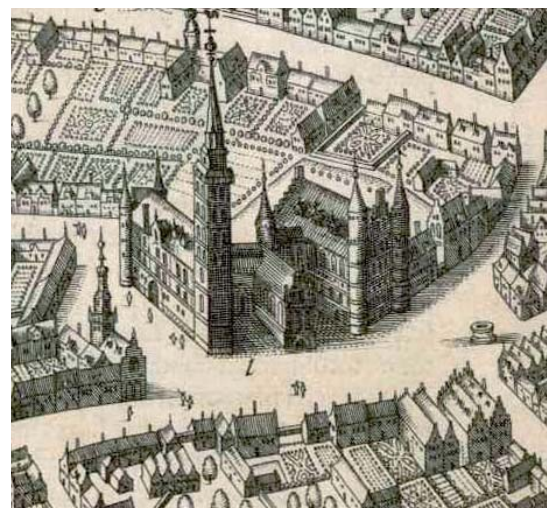
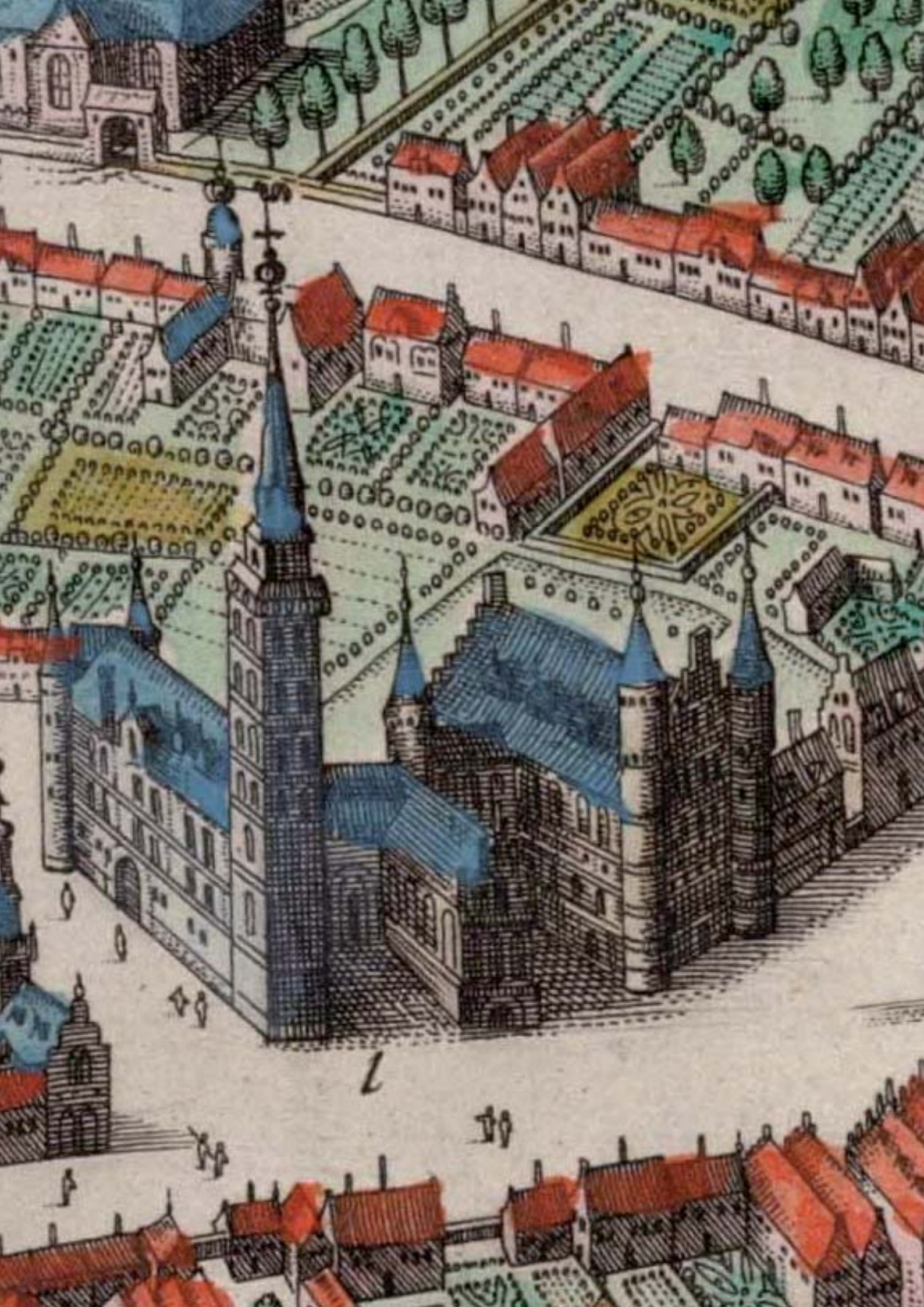

Fig. 60. Sanderus, 1649 © onbekend

38 ' C'est de là que Charles-Quint, se rendant de Bruxelles à Gand, annonça au peuple, assemblé sur la Grand'Place, qu'il venait d'abdiquer'

39 De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 54.

40 *Alostum, urbs Flandriae Imperatoriae firmissima*, Braun en Hogenberg, 1588, geconsulteerd op: <https://uurl.kbr.be/1599349>

Een pentekening van de hand van P.W. Van Den Broucke uit 1780-1790 maar ten minste deels teruggaand op een origineel uit **1620** geeft enkele aspecten zeer in detail weer. Het is duidelijk dat deze prent veel recenter is en in een andere sfeer en met een ander doel werd gemaakt dan de andere vroeg 17de eeuwse kaarten. Vermits de ons enig bekende reproductie in de publicatie van De Vos gering is van kwaliteit, kunnen we hier evenwel niet verder in detail op in gaan en verwijzen we naar de beschrijving van De Vos. Wel is duidelijk op te merken dat het fronton van de zuidgevel een getrapte geveltop had, zonder dakruiter.

Hoewel het schepenhuis en belfort zijn afgebeeld op de *Figuratieve Caerte (...) vanden lande van Aelst* uit 1626 vanaf de westzijde, geeft het weinig relevante bouwhistorische informatie.⁴¹ De stadsplattegrond beeldt het schepenhuis af in vier traveeën breed met een centrale ingang aan de westzijde maar plaatst het belfort achter het schepenhuis, wat niet het geval is. Deze illustratie is dus met de nodige voorzichtigheid hiervoor te bekijken.

De voorstelling van Sanderus uit **1649** is indrukwekkend en onovertroffen door zijn detail. Uit de weergave van verschillende gebouwen, hun locatie en de layout van de stad is het duidelijk dat dit een zeer getrouwe plattegrond is van de toenmalige stad. Toch moet de voorstelling van het belfort er eerder als een weergave van de grandeur van het complex en zijn basisvolumetrie begrepen worden dan wel als een historisch document dat objectief het complex weergeeft. Niet enkel de onderlinge verhoudingen kloppen niet, ook het prestige van het gebouw wordt vergroot door het groter weer te geven dan de omliggende gebouwen. Desalniettemin zijn de specifieke kenmerken van het complex aanwezig: drie aangesloten gebouwen, een luchtbrug aan de oostzijde die start na de zuid-oostelijke traptoren en een gebiedshuis dat aan de zuid-oostelijke hoek is aangebouwd. Daarnaast geeft het enkele zeer intrigerende aspecten weer. Ten eerste is het de voor ons enig bekende voorstelling waarbij de connectie tussen het schepenhuis en het naastliggende Steen te zien is.

Hierbij is duidelijk te zien dat het dwars op de gevel van het schepenhuis stond en vrij hoog boven het straatniveau was. Op de voorstelling van Sanderus lijkt het alsof het aansluit op de zuidoostelijke arkeltoeren, maar bouwsporen wijzen erop dat dit er net achter was. Het wijst er toch op dat er een grote grond van zekerheid in de voorstelling zit. De verhouding tussen gebiedshuis en schepenhuis neigt dan weer naar een volledige vrije interpretatie. De zuidgevel van het schepenhuis ontbreekt hier jammer genoeg volledig doordat het schepenhuis veel te smal is weergegeven. Over de vorm van de gevel of de aanwezigheid van een dakruiter kan niets worden besloten. Op de westgevel van het schepenhuis komen de kenmerkende elementen voor: een centrale deur, twee bovenliggende verdiepingen telkens van elkaar gescheiden door een waterlijst. In de travee van de deur is er een dakkapel te zien die in het gevelvlak zit. Ook zijn er twee hoger gelegen dakkapellen te zien in het dakvlak. Naast de dakkapel in het gevelvlak staat een schouw. Omdat de plaats van deze schouw overeenstemt met deze op een, zoals verderop besproken zal worden, laat 18de eeuwse plattegrond⁴², kan deze voorstelling toch als vrij realistisch beschouwd worden. Voor de belforttoren is het daarentegen amper representatief, tenzij voor het feit dat het balkon daar al was voorzien van een dakje.

Bij zowat elke bruikbare voorstelling is de noordzijde nooit zichtbaar en is het gissen naar zowel de vorm als functie van deze zone. De noordzijde van het schepenhuis zou in de 17de eeuw immers dienst hebben gedaan als conciërgewoning en als herberg. Patrick de Vos signaleert dat hiervoor mogelijks een aanbouw werd opgericht. Hij verwijst hiervoor naar een document uit 1653 waarbij de overliggende herberg *Den Bonten Osse*, omschreven werd als gelegen 'aen de marct, neven het nieu warck ofte huys van den camerbode'⁴³ en een document van 1649 als met 'de suyt syde jegens het nu werck van de stadt mette gaelderye daarnftens'.⁴⁴

⁴¹ Philips de Dijn, *Figurative Caerte (...) vanden lande van Aelst*, 1626, © Algemeen Rijksarchief Brussel, Familie d'Arenberg, Kaarten en plannen, 2574

⁴² "Tweeden gront Van het Plan n°1 Met Den Sallon ende Byde College Kaemers Van het Stadt Huys van Aelst.", 007 J bouwplan, XXXXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

⁴³ De Vos, pg. 27

⁴⁴ Idem

Het “huis van de Camerbode” kan hier inderdaad verwijzen naar een conciërgewoning. De Vos vermeldt hierbij zijn bronnen niet, waardoor dit niet verder werd nagegaan. Een volgens ons nog bij geen enkele auteur beschreven en gesignaleerde laat 18de eeuwse plattegrond, bewaard in het Gentse Rijksarchief, geeft echter dergelijke ruimtes weer.⁴⁵ Ook een, eveneens niet eerder gesignaleerde, 18de eeuwse kadastrale kaart schetst deze contouren.⁴⁶

Om een nog onduidelijke reden werd in de loop van de 17de eeuw de topgevel van de zuidelijke façade van het schepenhuis vervangen door een uitbundigere versie met duidelijke barokke stijkenmerken met een in- en uitgezwenkte top met segmentboogfronton.⁴⁷ In de ogen van de 19de eeuwse chroniquers De Potter en Broeckaert werd de topgevel ‘misselijk veranderd’.⁴⁸

18DE EEUW EN 1STE KWART 19DE EEUW

De toestand van het gebouw ging sterk achteruit. Hoewel we hiervoor geen andere bronnen hebben gevonden, stelt De Vos in zijn publicatie dat in 1720 de noordwestelijke hoektoren gesloopt moest worden omwille van zijn bouwvalligheid.⁴⁹ Tegelijkertijd werd de achtergevel verbouwd.

Dat men duidelijk jarenlang niet de nodige zorgen had besteed aan het schepenhuis blijkt duidelijk aan een ontluisterend verslag van 1784: “als *suyver goed om af te breken zijnde de structure vande alderslechtste, oude ende gottique architecture, maekende allenlijk eene masse van hout ende steen zonder gerief ofte orde.*”⁵⁰

Ook over de toenmalige passage tussen het schepenhuis en het (voormalige) *Grauwe(n) steen*, dwars over de Kattestraat, stelde de auteur dat het “*buyten staet van reparatie*” was.⁵¹ Deze galerij onder zadeldak met trapgevels was reeds afgebeeld op een laat 16de eeuwse, begin 17de eeuwse prent. Dat deze er daadwerkelijk ook geweest is, is te merken aan enkele historische bouwsporen in de gevel aan de kant van de Kattestraat.

Hoewel het duidelijk mag zijn dat het schepenhuis en de passage in een zeer slechte staat verkeerden en dat de zolderverdieping door een te zware belasting doorboog, moet de opmerking toch gemaakt worden dat op het einde van de 18de eeuw er niet meteen een grote voorliefde was voor de gotiek. Het valt dan ook niet te verwonderen dat er vanaf dat moment allerlei ontwerpen werden gemaakt voor het gehavende schepenhuis. De ideeën varieerden van een bijna volledige sloop met herbouw op dezelfde locatie, tot behoud en adaptatie. Zeer opvallend zijn de meest ingrijpende plannen van de hand van Franstalige ontwerpers, terwijl de iets terughoudendere versies van de hand zijn van een Nederlandstalige bouwmeester.

Het stadsarchief van Aalst bewaart een onvolledige ongedateerde en ongesignde plattegrond uit **het laatste kwart van de 18de eeuw**⁵² met opschriften in het (Oud-) Nederlands. Bovenop de bestaande toestand zijn de contouren van drie verschillende zeer verregaande en nooit gerealiseerde voorstellen gesuperponeerd. Met de benamingen n°1, n°2 en n°3 en een lichtbruine tint zijn de aanpassingen aan de bestaande buitengrenzen van het complex aangeduid.

De bestaande toestand van de gelijkvloerse verdieping is aangeduid in het zwart en is een uniek grafisch document van de situatie in het laatste kwart van de 18de eeuw. Op het gelijkvloers zien we een kleine hal aan de zuidzijde, met een trappartij in twee vluchten die naar het ‘*gebiethuys*’ gaat. De resterende oppervlakte lijkt een grote ruimte te zijn geweest genaamd ‘*Het Audt Vleesch Huys*’.

45 “Plan General de la maison de la ville d’Alost (Algemeen plan van het gemeentehuis van Aalst)”, 1795 – 1815, RAG, Kaarten en plannen, nr.180. 1 blad. Getekend in Chinese inkt. Afkomstig uit het archief van het Scheludedepartement. Afm. blad 48 x 32 cm

46 Plan van Aalst, z.d., 18de eeuws, niet gedateerd en niet gesignd, 54 x 74 cm, RAG, Kaarten en plannen nr 989.

47 De Vos pg 28

48 De Potter, Frans en Broeckaert Jan, *Geschiedenis der stad Aalst voorgaen van eene historische schets van ‘t voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, Volume II, pg. 53.

49 Patrick Devos, Gemeentehuizen van Oost-Vlaanderen.

50 Het *Grauwe Steen* was al in 1776 gesloopt en vervangen door een nieuwbouw. De vos pg. 29

51 De Vos pg. 28

52 “*Situatieschets met o.m. het belfort, de Collonade van de Barbara Kamer, het huis van Mr. Smet. De gekleurde lijnen duiden de voorgestelde vergrotingen en veranderingen aan*”, 007 A, bouwplan, 30x515mm. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Het eerste plan is duidelijk het minst ingrijpend, terwijl de overige andere grote bijkomende volumes aanbouwen. De draagwijdte van de ingrepen blijkt duidelijk uit de bijhorende plannen. Het archief bevat evenwel onvolledige plannensets:

(OPTIE 1)

- *“Situatieschets met o.m. het belfort, de Collonade van de Barbara Kamer, het huis van Mr. Smet. De gekleurde lijnen duiden de voorgestelde vergrotingen en veranderingen aan”, 007 A, bouwplan, 30x515mm. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Platten gront Van het Plan n°1 Met het Vleesch huys en Sallon Voor het Stadt Huys van Aelst.”, 007 I, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Tweeden gront Van het Plan n°1 Met Den Sallon ende Byde College Kaemers Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 J bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Derden gront Van het Plan n°1 Weleke Plaetse voor Laeken Alle Boven het Stadt Huys van Aelst.”, 007 K, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Voor Faesaede Langs Den Kant Vande Merckt Dienende Voor het Plan n°1 Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 G, bouwplan, 352x512mm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Achter Faesaede Voor het Plan n°1.2.3 Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 C, bouwplan, 352x512mm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*

- *“Zij Faesaede Langs Den Kant Van Barbara Caemer Dienende Voor het Plan n°1 Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 H, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*

(OPTIE 2)

- *“Situatieschets met o.m. het belfort, de Collonade van de Barbara Kamer, het huis van Mr. Smet. De gekleurde lijnen duiden de voorgestelde vergrotingen en veranderingen aan”, 007 A, bouwplan, 30x515mm. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Achter Faesaede Voor het Plan n°1.2.3 Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 C, bouwplan, 352x512mm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*

(OPTIE 3)

- *“Situatieschets met o.m. het belfort, de Collonade van de Barbara Kamer, het huis van Mr. Smet. De gekleurde lijnen duiden de voorgestelde vergrotingen en veranderingen aan”, 007 A, bouwplan, 30x515mm. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Platten gront Van het Plan n°3 Met het Vleesch huys Sallon en Kaemers van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 E, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Platten gront Van het Plan n°3 Met Den hoek ingenomen Sonder het Vleesch huys Voor het Stadt Huys van Aelst.”, 007 F, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Voor Faesaede Langs Den Kant Vande Meerdt Dienende Voor het Plan n°3 Van het Stadt huys Van Aels”, 007 B, bouwplan, 347x520mm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*

Platten gront Van het Plan n° 1 Met het Vleesch
 Huys en Sallon Voor het Stadt Huys
 Van Aelst .

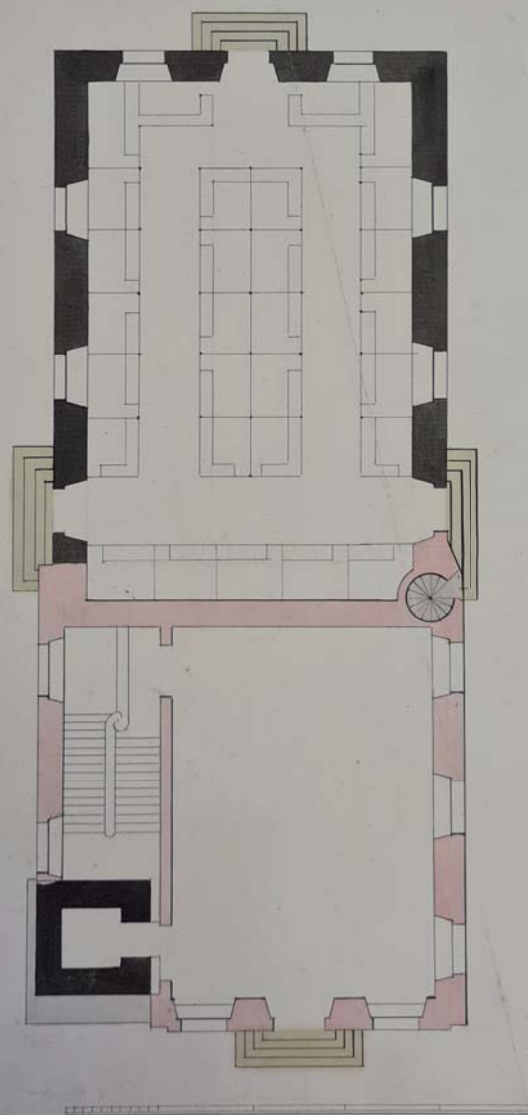

Fig. 61 - "Platten gront Van het Plan n° 1 Met het Vleesch huys en Sallon Voor het Stadt Huys van Aelst.", 007 I, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Platten gront Van het Plan n° 1 Met het Vleesch
Huys en Sallon Voor het Stadt Huys
Van Aelst .

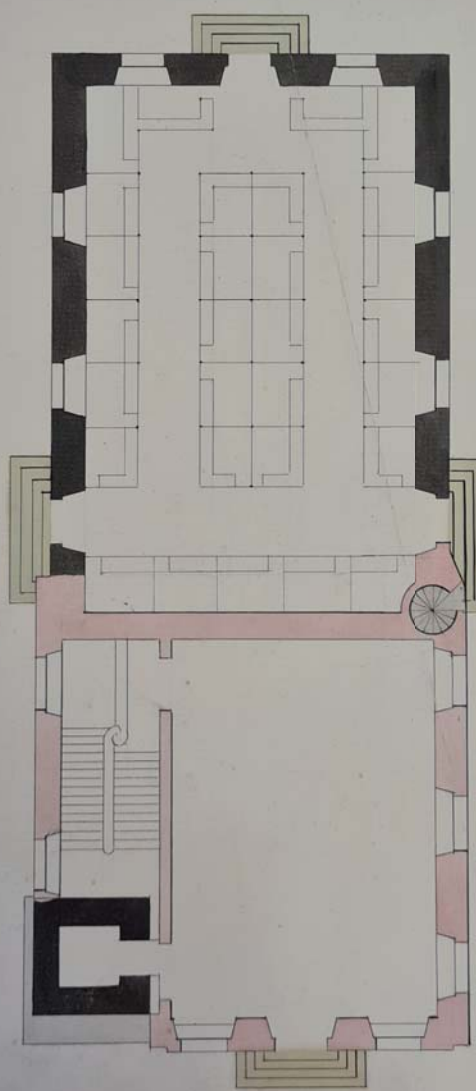

Fig. 62 - "Tweeden gront Van het Plan n° 1 Met Den Sallon ende Byde College Kaemers Van het Stadt Huys van Aelst.", 007 J bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Derden Gront Voor het Plan n° 1 Weleke Plaetse Voor
Laeken Alle Boven het Stadt Huys van Aelst .

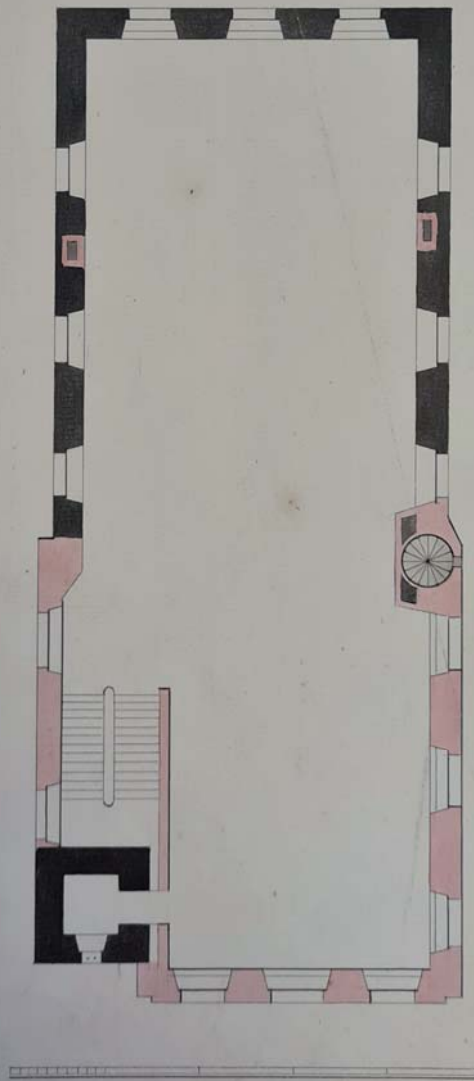

Fig. 63 - "Derden gront Van het Plan n° 1 Weleke Plaetse voor Laeken Alle Boven het Stadt Huys van Aelst.", 007 K, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Platten gront Van het Plan n° 3 Met het Vleesch
 huys Sallon en Kaemers Van het Stadt huys van Aelst

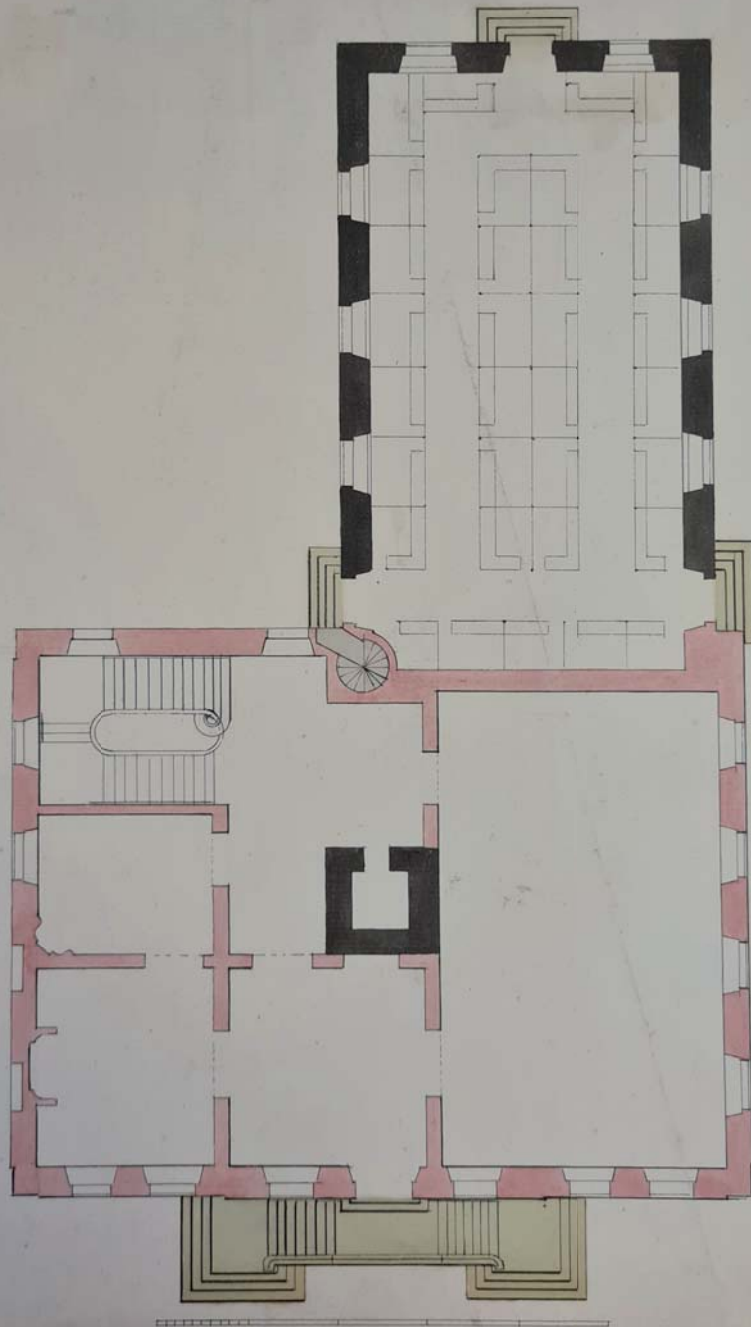

Fig. 64 - "Platten gront Van het Plan n° 3 Met het Vleesch huys Sallon en Kaemers van het Stadt Huys van Aelst", 007 E, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Platten gront Voor het Plan n^o3. Met Den hoeck ingenomen
 Sonder het Vleesch huys Voor het Stadt huys van Aelst

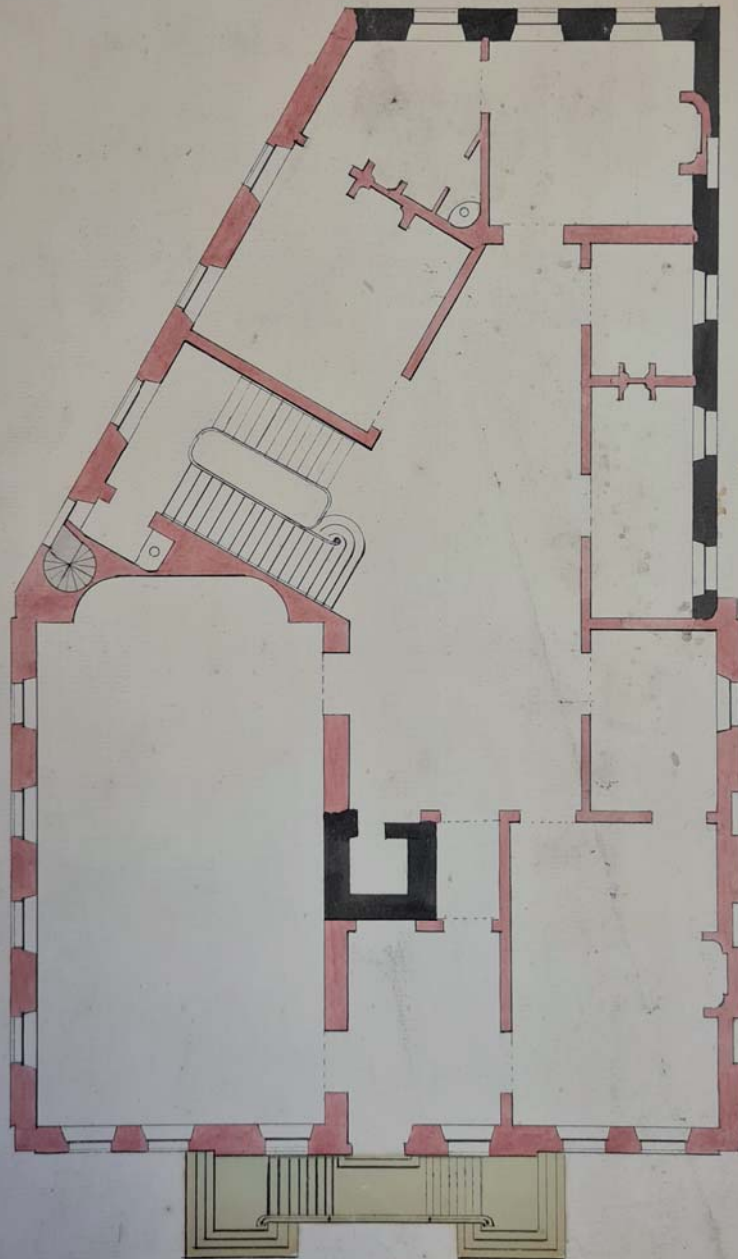

Fig. 65 - "Platten gront Van het Plan n^o3 Met Den hoek ingenomen Sonder het Vleesch huys Voor het Stadt Huys van Aelst.", 007 F, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Voor Faesaele Langs Den Kant Vande Merdt
Dienende Voor het Plan n° 3 Van het
Stadt Huys tot Aelst .

Fig. 66 - "Voor Faesaele Langs Den Kant Vande Meerdt Dienende Voor het Plan n° 3 Van het Stadt huys Van Aels", 007 B, bouwplan, 347x520mm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Voor Faesaede Langs Den Kant Vande Merdt
Dienende Voor het Plan n° 1 Van het
Stadt Huys tot Aelst .

Fig. 67 - "Voor Faesaede Langs Den Kant Vande Merckt Dienende Voor het Plan n° 1 Van het Stadt Huys van Aelst.", 007 G, bouwplan, 352x512mm, papier gekleefd op schuimkarton. laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst

Platten gront Van het Plan n° 1 Met het Vleesch
 Huys en Sallen Voor het Stadt Huys
 Van Aelst .

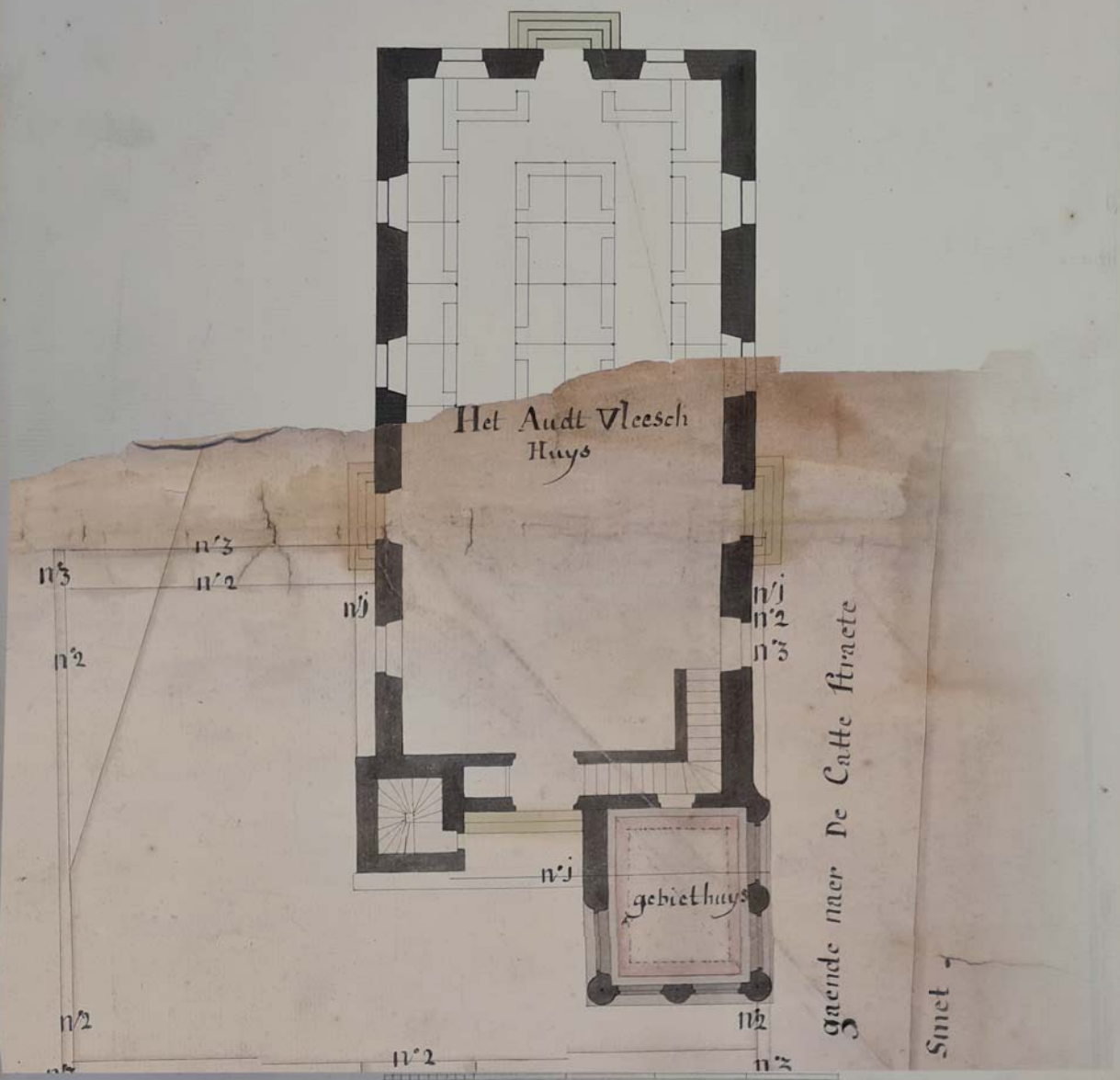

Fig. 68 - Reconstructietekening (vermoedelijke) bestaande toestand aan het einde van de 18de eeuw, op basis van plattegronden uit het Stadsarchief Aalst, © ARTER, 2022

- *“Achter Faesaede Voor het Plan n°1.2.3 Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 C, bouwplan, 352x512mm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*
- *“Zij Faesaede Langs Den Kant Van Barbara Caemer Dienende Voor het Plan n°3 Van het Stadt Huys van Aelst.”, 007 D, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*

Van de eerste optie zijn de grondplannen van het gelijkvloers, de eerste, tweede en derde verdieping bewaard, net als de voorgevel langs de Grote Markt, de zijgevel langs de kant Barbara Kaemer en de achtergevel. Deze achtergevel blijkt bovendien dezelfde voor alle drie de versies. Een oostelijke gevel ontbreekt. Dit is ook het geval voor de derde optie, waarbij enkel twee verschillende staten van het gelijkvloers zijn bewaard, samen met de voorgevel langs de Grote Markt en de zijgevel langs de kant Barbara Kaemer. Van de tweede optie is geen enkel grafisch document terug te vinden. Voor een grondige bespreking van deze verschillende opties verwijzen we naar de publicatie van Patrick De Vos. In het kader van deze historische bespreking gaan we enkel dieper in op de bestaande toestand bij de opmaak van deze documenten, in het laatste kwart van de 18de eeuw.

De eerste optie geeft ons een, zij het beperkt, inzicht in de toenmalige plattegrond van de gelijkvloerse, eerste en tweede verdieping. In de plattegrond van het gelijkvloers van de eerste optie zijn de achterste drie traveeën in het zwart ingekleurd en behouden ze grotendeels hun oorspronkelijke uitzicht.⁵³ Buiten drie nieuwe toegangen bleven de bestaande raamopeningen behouden.

Met uitzondering van het volume van de belforttoren worden de voorste twee traveeën evenwel volledig vernieuwd en wordt het gebiedshuisje afgebroken. Op de tweede verdieping wordt deze visie doorgetrokken. In de tweede travee, vanaf het noorden gekeken, kende de bestaande situatie een schouwmantel. De ramen van de twee eerste traveeën aan de oostelijke zijde lijken blindramen te zijn geweest. Ook op de derde verdieping zien we dezelfde visie, waarbij er wel een schoorsteenmantel in zowel de oostelijke als westelijke gevel lijkt te zijn ingewerkt. Aan de oostgevel zijn er normale ramen, geen blindramen. Op elke verdieping is er een connectie met de belforttoren. Of dit een nieuwe opening is dan wel een bestaande is niet op te maken.

Als we in combinatie met het onvolledige situatieplan de gelijkvloerse verdieping proberen te reconstrueren, dan hebben we een idee van het volledige gelijkvloers.⁵⁴ Er blijft echter een blinde vlek aan de noordelijke zijde. Op een ongesigneerde plattegrond in het bezit van het Gentse Rijksarchief, gedateerd tussen **1795 en 1801** is de gelijkvloerse verdieping afgebeeld.⁵⁵ Bijzonder aan dit plan, met Franstalige opschriften getiteld *‘Plan Generale de la Maison de Commune De La Ville D’Alost’* is dat aan de noordelijke zijde er een ommuurde cour is getekend met een kleine bijbouw langsheen de Kattestraat. Buiten de aanduiding *Cour* ontbreken alle benamingen voor de verschillende ruimtes, waardoor het gissen is naar hun respectievelijke invulling.

Hoewel er enkele bedenkingen zijn over het realisme van de voorstelling (zo is het gebiedshuisje te fel naar voor getekend en is de belforttoren volledig uitgelijnd met het schepenhuis), geeft het een vrij gedetailleerd en vermoedelijk beeld over de indeling van de gelijkvloerse verdieping.⁵⁶

⁵³ *“Platten gront Van het Plan n°1 Met het Vleesch huys en Salon Voor het Stadt Huys van Aelst.”, 007 I, bouwplan, XXXxXXXmm, papier gekleefd op schuimkarton, laatste kwart 18de eeuw © Stadsarchief Aalst*

⁵⁴ Er is enige vrijheid genomen bij de plaatsing van de trappen: hoewel de twee plannen zouden moeten overeenkomen, is er een licht verschil in plaats. Het plan van de gelijkvloerse is als basis genomen bij de reconstructietekening.

⁵⁵ *“Plan General de la maison de la ville d’Alost (Algemeen plan van het gemeentehuis van Aalst)”, 1795 – 1815, RAG, Kaarten en plannen, nr.180. 1 blad. Getekend in Chinese inkt. Afkomstig uit het archief van het Scheldepartement. Afm. blad 48 x 32 cm.*

⁵⁶ Zo lijkt de plaats van de schoorsteen aan de kant van de Kattestraat overeen te stemmen met de schoorsteen die veel later nog steeds te zien is op een foto uit 1879 en ook al te zien is op een aquarel van 1830. Er is echter geen enkele foto gekend van de noordzijde uit deze periode.

Het is jammer dat een legende ontbreekt met de functie van de lokalen. Omdat in 1788 de *collegekamer* overgebracht werd naar de *wezenkamer* en de *wezenkamer* overgebracht werd naar de *conciërgewoning* die vanaf dat moment werd opgeheven, had dit het plan kunnen dateren.⁵⁷ Belangrijk is op te merken dat er een grote steektrap is vanaf de inkom aan de zuidzijde, langs het gebiedshuisje, naar de verdieping en dat er verschillende opdelingen zijn in de overige ruimtes. Door de tussenwanden is er bovendien geen enkele moerbalk die de volledige breedte van het schepenhuis overspant.

Ongeveer gelijktijdig worden door Louis-Joseph Montoyer⁵⁸, leerling van de architect Laurent-Benoit Dewez, twee verschillende en zeer verregaande concepten ontwikkeld. Deze twee versies hier beschrijven valt buiten de scope van de historische studie. Ook deze plannen zijn immers niet gerealiseerd. Montoyer werd, samen met Charles de Wailly in 1780, wanneer Dewez uit de gratie valt bij de Oostenrijkse bestuurders, tot hofarchitect aangesteld.⁵⁹ Vermoedelijk zijn de plannen te dateren in dezelfde periode dat hij het internaats- of pensionaatsgebouw (1779-1782) aan de Klapstraat in Aalst ontwierp, een deel van het Sint-Jozefscollege.⁶⁰ In 1784 werd hij immers aangesteld tot 'Directeur des batiments et architectes Leurs Altesses Royales'⁶¹ en realiseerde hij vooral projecten in Brussel, zoals de kerk Sint Jacob-op-Koudenberg (1785-1786) (Brussel) en het (huidig genaamde) Théâtre Royale du Parc, recht tegenover het de parlement in Brussel.⁶² Na de val van het Oostenrijkse Bewind in 1794, trekt hij mee naar Oostenrijk om er in Wenen zijn carrière als hofarchitect verder te zetten.

Zowel de ongesignde 'Nederlandstalige' als de beide door Montoyer gesignde ontwerpen vertoonden een duidelijke classicistische vormentaal, op dat moment de gefavoriseerde moderne architectuurstijl. Vermoedelijk door de grondige socio-politieke wijzigingen aan het einde van de 18de eeuw, met de val van het Oostenrijks Bewind en de gevolgen van de Franse Revolutie, werd geen van al de ideeën gerealiseerd. Het schepenhuis bleef al die tijd in gebruik als gemeentehuis, tot in 1801 het Landhuis vrij kwam.⁶³

19DE EEUW

Zorgde de socio-politieke situatie ervoor dat het uitzicht nagenoeg onveranderd bleef, de toestand van het schepenhuis verbeterde er echter ook niet op, hoewel uit diverse voorstellingen van het gebouw dit niet meteen blijkt. Bijna altijd wordt daarbij de zuidelijke zijde of de zuidwestelijke zijde afgebeeld. Als aanvulling op de verschillende geschreven bronnen die vanaf die periode in grote getalen bewaard zijn, kan een vrij globaal beeld gekregen worden over toestand en uitzicht van het gebouw doorheen de 19de eeuw. In een brief van 17 juni 1862 dat de Stad Aalst naar de toenmalige minister Vandepereboom verstuurde, klinkt zowel de wanhoop voor het ontbreken van middelen als het feit dat toestand lamentabel moet zijn geweest: "*Cet édifice se trouve aujourd'hui dans un état peu convenable et le style primitive à été bien malheureusement modifié. Notre administration désire depuis longtemps que ce monument fait restauré mais les ressources de la ville font complètement défaut*". Daarnaast zijn nog twee zaken opmerkelijk. Voor de eerste maal wordt gesproken over 'restaureren' en niet meer in de zin van bouwen, slopen, herstellen of herbouwen. Tenslotte hanteren ze ook het woord 'monument', hoewel het schepenhuis, belfort en gebiedshuisje pas in 1943 werden geklasseerd.⁶⁴ Het begrip 'monument' werd hierbij dus gehanteerd niet in de juridische context, maar in een maatschappelijke context, bewust van de uitzonderlijke waarde van het pand. De Commission Royale des Monuments stuurde in datzelfde jaar een deskundige om de

57 De Vos pg. 29

58 <http://balat.kikirpa.be/people.php?prirref=95697>

59 https://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_Montoyer

60 Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Sint-Jozefscollege [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216> (Geraadpleegd op 11-11-2022)

61 Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Montoyer [online] <https://id.erfgoed.net/personen/3730> (Geraadpleegd op 11-11-2022)

62 Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Montoyer [online] <https://id.erfgoed.net/personen/3730> (Geraadpleegd op 11-11-2022)

63 De Vos pg. 46

64 Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Schepenhuis, belfort en Gebiedshuisje [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/44> (Geraadpleegd op 03-11-2022)

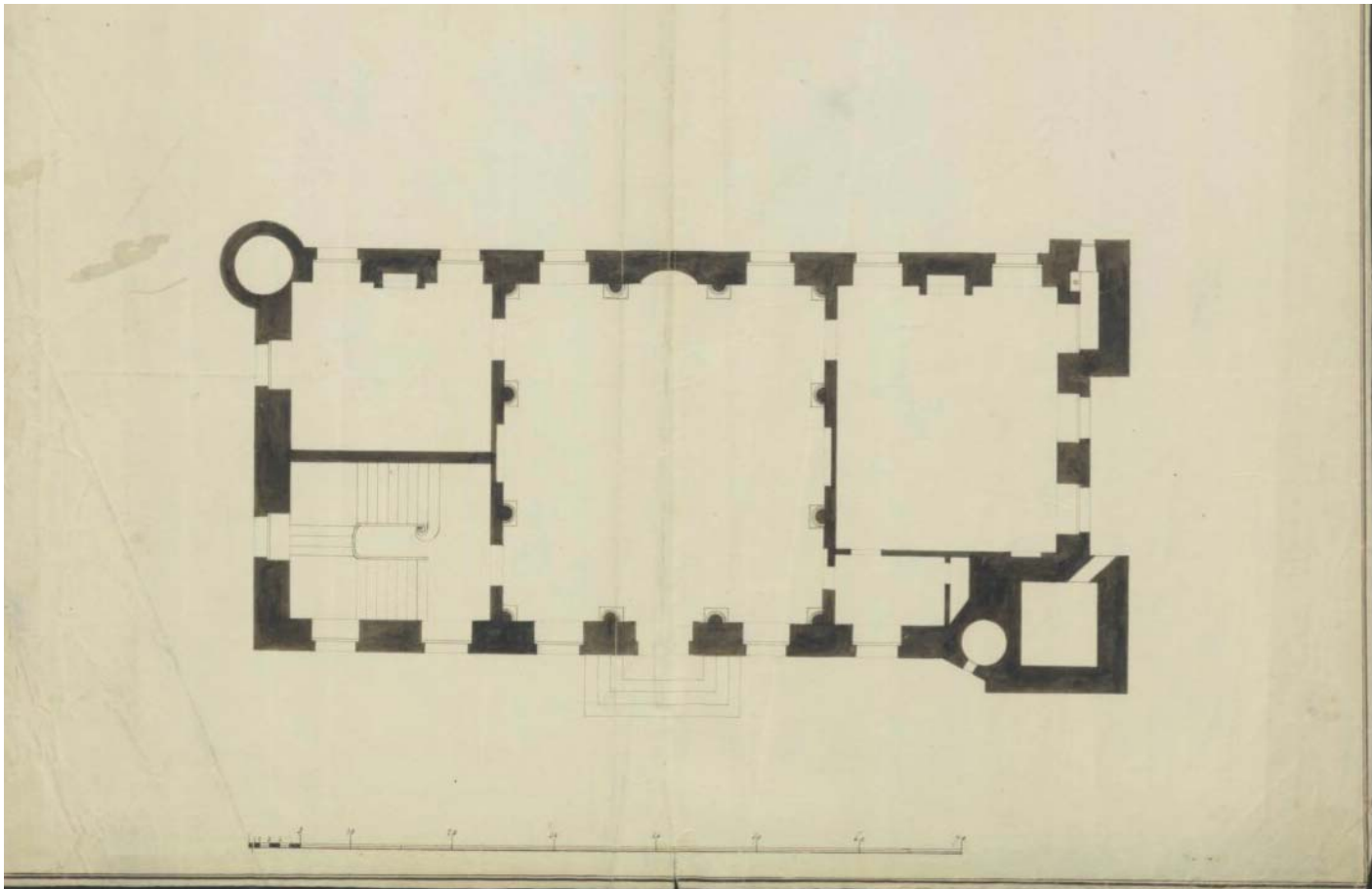

Fig. 69 - Montoyer eind 18de eeuw, gelijkvloers, © Rijksarchief Gent

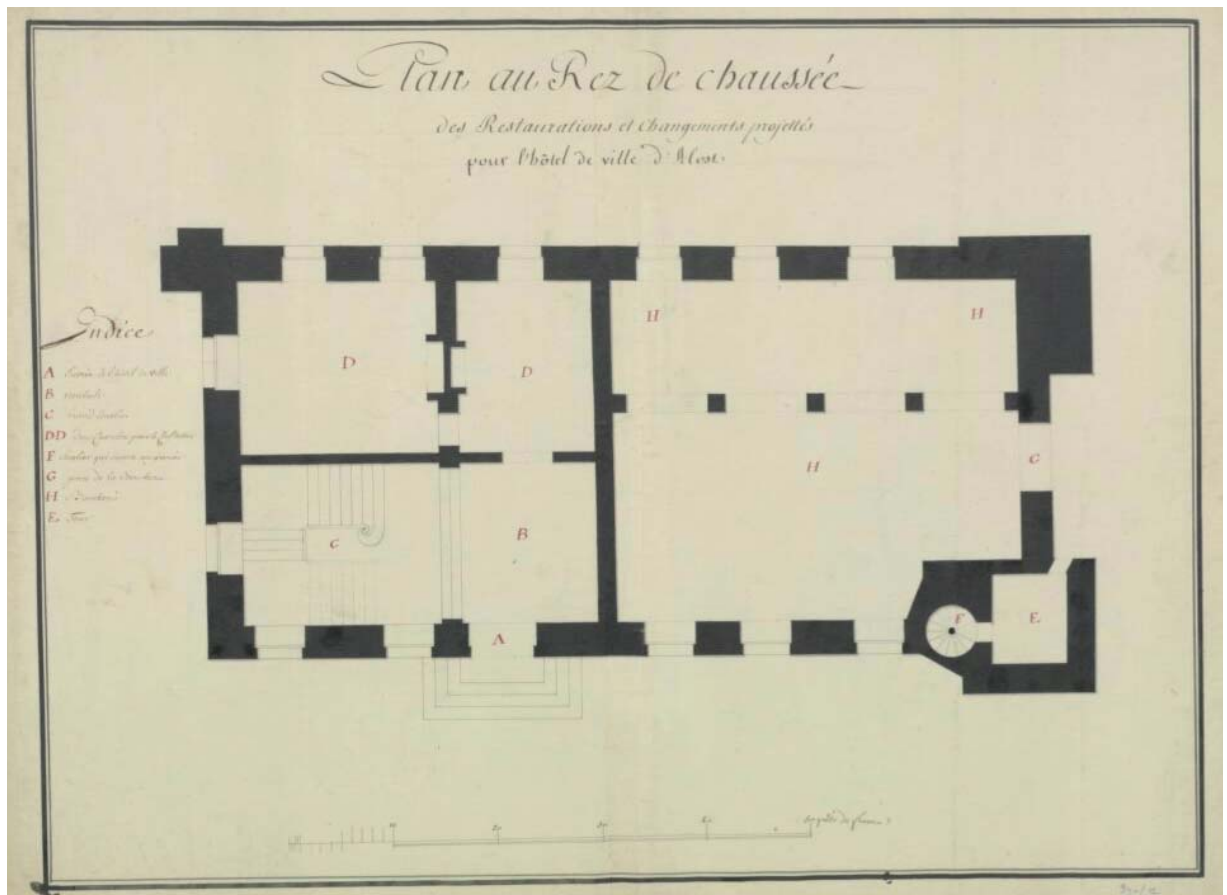

Fig. 70 - Montoyer eind 18de eeuw, gelijkvloers, © Rijksarchief Gent

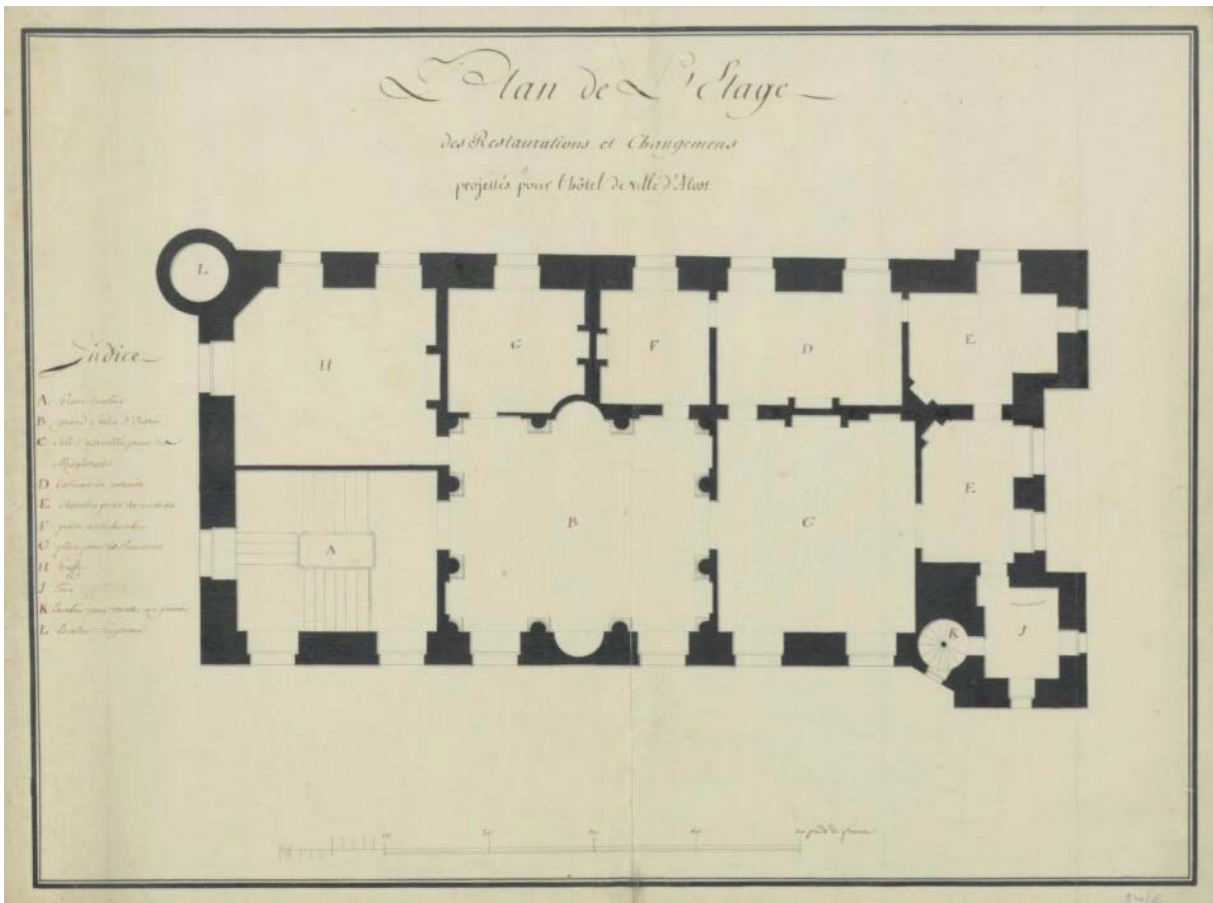

Fig. 71 - Montoye eind 18de eeuw, gelijkvloers, © Rijksarchief Gent

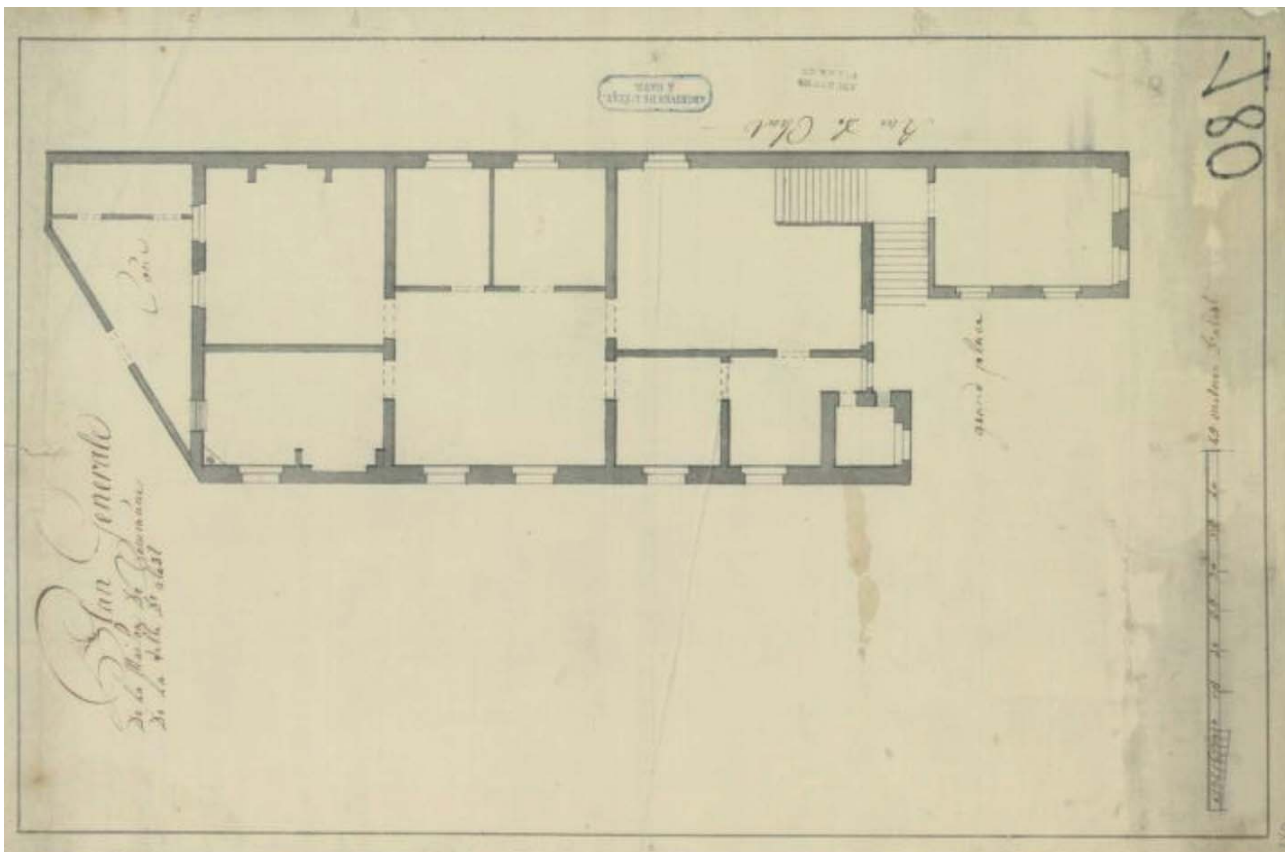

Fig. 72 - Montoye eind 18de eeuw, gelijkvloers, © Rijksarchief Gent

bouwfysische toestand ter plaatse te analyseren. Zijn bevindingen werden genoteerd in het toenmalige Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie onder het hoofdstuk '*Edifices et monument civils- établissements de bienfaisance; deel maisons communales, beffroies, halles, donjons etc.*'; de nodige consolidatie en restauratiewerken waren hoogdringend.⁶⁵ Niet onbelangrijk daarbij is dat ze de wens uitspraken dat daarbij een ervaren architect aangesteld werd.⁶⁶ De koninklijke commissie suggereerde, klaarblijkelijk, in 1862 om de noodzakelijke werken uit te laten voeren door architect Decurte.⁶⁷ De keuze van de Stad viel echter op architect Joostens, die rond die periode, amper iets verderop, ook de neogotische Sint-Jozefskerk ontwierp.⁶⁸ Werd er jarenlang niets ondernomen, dan ging het plots razendsnel. De uitgebreide studie van commissielid Ch. Piot verscheen in 1865 in het Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie⁶⁹. Zijn uiteenzetting bestaat haast uitsluitend uit een zeer grondige analyse van alle historische bronnen, die hij combineerde met een stijlkritiek van de zichtbare elementen. Opmerkelijk genoeg is er slechts een uiterst karige afsluitende paragraaf gewijd aan de toenmalige toestand, op de allerlaatste pagina van zijn bijdrage; *“L’hotel de ville (...), méritait sans doute d’être conservée à plus d’un autre. Cependant, depuis longtemps, il était voué à un abandon complet et une nouvelle maison communale, conçue dans le style moderne, mais sans aucun caractère, avait été élevée à côté pour le remplacer. Malheureusement, l’ancien édifice resta debout. Il était réservé à l’administration actuelle d’Alost de rendre l’ancien Hotel de Ville à sa destination première et de le faire restaurer avec soin. C’est dans ce but qu’ont été dressés les dessins joints à cette notice. »*⁷⁰ Dit laatste slaat op de voorafgaand aan de publicatie toegevoegde set van restauratieplannen van de door de Stad Aalst aangestelde architect M.G.-J. Joostens.⁷¹

Diens bijdrage bedroeg in totaal vier plannen; met name het grondplan van de gelijkvloerse verdieping en de oostelijke, zuidelijke en westelijke gevel. De noordgevel ontbrak. Het mag duidelijk zijn dat de beoogde interventies van Joostens uit **1865** vooral aan het exterieur te situeren waren, gezien het ontbreken van plannen van alle verdiepingen. Zijn ingrepen waren op zijn minst beeldbepalend te noemen. De 17de eeuwse klokgevel aan de kant van de Grote Markt en de barokke dakruiter werden niet gereconstrueerd maar verving hij respectievelijk door een steile puntgevel met een opvallende roset en een zeer sobere, haast kille neogotische herinterpretatie. Beeldbepalend waren de brede dubbele toegangsdeur in het midden van de gevel en het ontbreken van de balustrade aan de toegangstrappen. Voor de belforttoren had hij nog veel verregaandere plannen. Door de bekroning van de gaanderij weg te halen wou hij het silhouet van de toren veel opener en slanker maken. Ook vormelijk had hij de intentie verschillende raamopeningen klaarblijkelijk te historiseren. In zijn plannen werd de opening ter hoogte van het horloge omgevormd tot een gelijkaardig tweelicht met een centrale zuil, zoals ook op de andere gevels terug te vinden was. Ook op de oostgevel van het schepenhuis wenste hij naar een grotere visuele coherentie te gaan. In zijn ontwerp ontbrak het het dak aan dakkapellen, waren er twee schoorstenen te zien op de nok van het dak en was de noordwestelijke arkeltoeren, dewelke volgens De Vos in 1720 zou zijn afgebroken geweest, niet opnieuw voorzien. Op het grondplan van de gelijkvloerse verdieping vallen daarnaast nog enkele interessante zaken op te merken. De trap die naar het gebiedshuisje loopt, kende een verlengde dwars op de trap, naar de eerste verdieping. De zuidoostelijke arkeltoeren gaf uit op het bordes. In het verlengde van de trap naar de eerste verdieping was een wand geplaatst waardoor tussen hal en de grote zaal een kleinere, langwerpige ruimte te zien was. Tenslotte was er ook een belangrijke ingang tot de grote zaal aan de noordelijke zijde. Van deze ingang hebben we andere historische bronnen die bevestigen dat die er ooit is geweest. Voor de andere aangehaalde elementen, met uitzondering van de trap, ontbreken ons (voorlopig) de gegevens om deze te duiden. We kunnen op dit moment niet zeggen of dit om nieuwe interventies gaat, bedacht door Joostens, of dat het om een weergave gaat van de bestaande toestand, omstreeks 1865.

65 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, I, 1862, p. 452

66 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, I, 1862, p. 452

67 Sabrina Van Leuven pg. 51

68 Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Parochiekerk Sint-Jozef [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/31> (Geraadpleegd op 03-11-2022)

69 'L'ancien hotel de ville d'Alost', Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, IV, 1865, p. 243-256

70 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, I, 1862, p. 256.

71 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, IV, 1865, 8 ongenummerde pagina's tussen 242 en 243.

Het mag duidelijk zijn dat de belangstelling en het besef van de uitzonderlijke waarde van het schepenhuis gewekt was. Niet in het minst door de toenmalige CRMS, die met verschillende studies, artikels en brieven aan de minister duidelijk druk wou uitoefenen op het dossier. Zo vroegen ze in een brief van 1867 aan de minister dat de stad Aalst paal en perk zou stellen aan een onveilige situatie in de kelders.⁷² Een nieuw rapport van 1866⁷³ illustreerde opnieuw – en nog steeds – de gebrekkige toestand van het schepenhuis. Onder de auteurs, allen lid van de CRMS, enkele architecten en ingenieurs die hun stempel hebben gedrukt op de beginnende gestructureerde aanpak in monumentenzorg, zij het met elk een belangrijke eigen voorliefde voor een bepaalde architectuurstijl en aanpak.⁷⁴ Ingenieur en architect Adolphe Pauli (1820-1895) was een aanhanger van de classicistische vormtaal, met de Italiaanse hoog-renaissance als belangrijkste inspiratiebron.⁷⁵ Jean-Baptiste Béthune (1821-1894) was dan weer de protagonist in de katholieke neogotische beweging waaronder ook August van Assche, de latere restauratiearchitect van het schepenhuis, gerekend mag worden. Hun rapport moet dan ook tegen deze achtergrond gelezen worden.

In hun rapport van 1866 hebben ze het onder andere over de zeer instabiele toren '*à droite de la façade principale*'.⁷⁶ Ze waren bijzonder bekommerd om het stabiliseren van deze zuidoostelijke arkeltoeren. Ook over het gebiedshuis, wat ze in hun rapport '*bretèque*' noemden, waren ze van mening dat er een gedeeltelijke reconstructie noodzakelijk was. Het gebinte was gaan uitzakken, vooral deze aan de westelijke zijde, waardoor ze oordeelden dat het timmerwerk te fel verzwakt was. Ze suggereerden een integrale vervanging en vernieuwing van de dakhuid. In hun bewoordingen is het wel niet helemaal duidelijk of ze het enkel over het daktimmerwerk hadden, dan wel de volledige bovendakse structuur en zelfs de gewelven. Zo valt er te lezen dat '*La partie inférieure de la bretèque peut être conservé et restaurée, mais*

toute la partie supérieure doit être complètement renouvelée'.⁷⁷ Volgens hen bood de bestaande constructie de restauratiearchitect voldoende detail om een identieke reconstructie te kunnen uitvoeren. Vooral dit laatste is opmerkelijk te noemen. Zoals al eerder gesignaleerd, was architect Joostens al zeker sinds 1865 aan het werk met de opmaak van een restauratiedossier. Zijn dossier voorzag, ogenschijnlijk, echter amper werken aan het bretesk. In het rapport van de commissieleden wordt ook aandacht geschonken aan het interieur. Zo wordt voor de eerste maal gesproken over een fresco aan de binnenzijde van de zuidgevel dat het wapen van Aalst moest voorstellen en van de eerste helft van de XVI eeuw dateerde.

In het bulletin van 1867, bijna twee jaar nadat de plannen van Joostens waren gepubliceerd werden onder het onderdeel '*Constructions civiles*' de adviezen van de CRMS hierover gepubliceerd. De teneur van hun zienswijze is reeds gezet met de tweede zin: '*Les plans de cet édifice ont été dressé avec un soin consciencieux ; mais après le placement des échafaudages, l'auteur du projet fera bien d'en revoir certaines parties qui pourraient recevoir des modifications avantageuses*'.⁷⁸ Hun opmerkingen zijn zeer gedetailleerd. Zo wensten ze dat de door Joostens voorziene opnieuw opengemaakte raamopeningen verder onderzocht zouden worden op de aanwezigheid van colonetten, gelijkaardig als deze op de bovenliggende verdiepingen. Opmerkelijk genoeg gingen ze wel akkoord met de ingrijpende visie voor de belforttoren. Daarentegen wensten ze dat het ontwerp voor de voorgevel volledig herzien werd: '*De faire du pignon l'objet d'une nouvelle étude dans le but de mieux le relier à la façade et de modifier les meneaux de la rosace du tympan, ainsi que le couronnement des cheminées*'.⁷⁹ Uit hun laatste opmerking blijkt dat het vloerpeil van de kelder (op dat moment) hoger was gemaakt, tot het '*niveau des chapiteaux des colonnes qui portent la voute*'. Ze vroegen dit dan ook verder te onderzoeken en waar mogelijk terug te gaan naar het oorspronkelijke vloerpeil.⁸⁰

72 Brief van de CRMS aan de toenmalige minister, 14 juni 1867. Overgenomen uit Sabrina Van Leuven pg. 52.

73 Deze datum werd overgenomen uit de thesis van Sabrina Van Leuven. We hebben dit echter niet terug kunnen vinden in de verslagen van 1866 of 1867. Deze datum vermelden we dus onder voorbehoud.

74 De auteurs waren Béthune, Canneel, Pauli, Serrure en A. Siret, leden van het Oost-Vlaams Provinciaal Comité voor Monumenten en Landschappen.

75 <https://inventaris.onroerendergoed.be/personen/3921>

76 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, V, 1866, p.452.

77 Idem

78 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, V, 1867, p.173-174.

79 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, V, 1867, p. 174.

80 Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, V, 1867, p. 174.

De plannen van Joostens werden nooit uitgevoerd. De expliciete reden hiervoor is niet te vinden, maar wellicht liggen de al eerder gesignaleerde houding van de CRMS en de verschuiving van de neoklassieke voorkeur aan het einde van de 18de eeuw naar de neogotische beweging hier aan de basis. Alweer ging er tijd voorbij. In 1877 bevestigde het Oost-Vlaamse Comité met diverse aanmerkingen dan ook de visie van hun rapport van ruim 10 jaar eerder. Uit hun visie over de noordgevel, waar in de vorige eeuw reeds heel wat afbraak- en verbouwingswerken waren aan uitgevoerd, blijkt duidelijk dat ze het monument niet enkel wilden restaureren maar ook visueel verbeteren en homogeniseren.

Deze gevel met baksteenmetselwerk op een plint in natuursteen had volgens hen geen enkele bouwhistorische waarde en moest worden gereconstrueerd naar analogie met de oostgevel.⁸¹ Nog in 1877 werd de opdracht voor de restauratie toevertrouwd aan de al eerder vernoemde August van Assche.⁸²

Deze Gentse architect en later zelf lid van de CRMS was zowel een leerling van Pauli als in tweede instantie een adept van de katholieke neogotische beweging van Béthune, met wie hij later intens samenwerkte.⁸³ Vermoedelijk is de aanstelling van Van Assche dus te kaderen in de grote druk die de CRMS op het project had uitgeoefend sinds 1865. Van Assche werd aangesteld in 1877, maar al snel moest hij zijn plannen aanpassen. In 1879 werd vermeld dat Van Assche zijn plannen voor de toren had aangepast, volgens de opmerkingen van de Commissie uit 1877, met uitzondering van de bedaking van de galerij van het belfort. Ditzelfde schrijven signaleert de vraag van de Commissie om een wenteltrap in hout uit te voeren omdat deze slechts op één zuil in de kelder zou steunen en een uitvoering in steen te zwaar zou zijn.⁸⁴

In de nacht van 7 op 8 juli 1879 vatte de toren van het belfort vuur. De avond voordien waren er, ter gelegenheid van de Aalsterse kermis, vuurpijlen afgeschoten vanaf het belfort. Hoewel omstaanders al snel smeulend vuur hadden opgemerkt maar er bij grondige inspectie niets kon worden opgemerkt, kon de torenspits iets later in vlammen opgaan. Hoewel het schepenhuis en omringende huizen gevrijwaard konden worden, ging de toren, de beiaard en het horloge in vlammen op. Van Assche diende hierdoor zijn plannen aan te passen, voordat ze in 1882 werden goedgekeurd. Volgens Patrick De Vos ondergingen ze echter in 1885 nog enkele detailwijzigingen, zonder bijkomende specificaties hierover.⁸⁵

De plannen van Van Assche verschenen in 1887 in het tijdschrift *L'Emulation*. Fraai ingekleurde geveltekeningen van de nieuwe toestand van de noord-, oost- en zuidgevels worden er vergezeld van kleine plattegronden van de kelder-, gelijkvloerse en eerste verdiepingen. De overige verdiepingen ontbreken, net als de westgevel. Bijkomend zijn er verschillende detailzichten opgenomen, zoals een gevelsnode doorheen het gelijkvloers en eerste verdieping van de gevel aan de Kattestraat en een detailplattegrond van de laatste travee van de eerste verdieping, doorheen het raam en de blindnis. Hoewel er oog is voor detail, ontbreken de muurankers op de gevels. Vreemd genoeg beschikt het stadsarchief van Aalst echter niet over deze plannen, maar over een andere versie. Deze set bestaat uit drie bladen met plannen en sneden nieuwe toestand.⁸⁶ Ze geven het op 25 november 1892 goedgekeurde ontwerp weer, maar werden overgetekend op 27 juli 1906. Bijkomende gevels ontbreken echter, net als de details die wel in *L'Emulation* zijn opgenomen. Het stadsarchief beschikt echter wel over een prachtige detailtekening, met Nederlandstalig opschrift van de deur aan de westzijde.⁸⁷ De grondplannen in *L'Emulation* stemmen niet overeen met deze in het archief.

81 De Vos pg. 48

82 Voor een grondige architecturale vergelijking tussen de (niet uitgevoerde) plannen van Joostens en de (vermoedelijk) deels uitgevoerde plannen van Van Assche verwijzen we naar de publicatie van De Vos. De Vos, 49-53.

83 Luc Verpoest, *Van Assche, Auguste*, in: Van Loo, A. (red.), *Reperatorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2003, 547

84 Zonder deze bron zelf te kunnen hebben geconsulteerd, is het ons niet duidelijk over welke trap het hier zou gaan. Het kan al zeker niet gaan om een spiltrap in een arkeltoeren vermits deze niet tot op de begane grond afdragen. De Vos pg. 46

85 De Vos, 48

86 "Ancien Hotel de Ville d'Alost- Projet pour la restauration intérieure et son approbation en Justice de paix et Tribunal de Commerce" Grondplannen van het gebouw-Coupe Longitudinale en Coupe Transversale, 1892-1906, SAA, Kaarten en plannen, 084A-B-C, 1 blad. kalk, pen-tekeningen opgehoogd met waterverf, ingekaderd in passepartout.

87 Deze plattegrond is verderop in dit beheersplan opgenomen.

Het gaat hier wellicht over een eerste versie van het ontwerp. De nieuwe deur aan de westzijde, uiteindelijk geplaatst naar een ontwerp van Van Assche in 1892, is hier immers al op getekend. Omdat op de gevels van Joostens uit 1862 deze deur en trappenpartij niet is voorgesteld en dit net de situatie is die te zien is op een foto uit 1879, wijzigde Van Assche hierdoor dus met zekerheid de planopbouw van het schepenhuis. Net als bij de plannen met de bestaande toestand van Joostens, is ook hier weer de tweede vlucht te zien naar de eerste verdieping. Enigszins anders bij de voorstelling van Van Assche bestaat de trap uit drie vluchten en is de tweede vlucht maar 5 treden diep vooraleer een tweede bordes wordt bereikt. Deze trap staat bij Van Assche ook volledig vrij, in tegenstelling tot in de plannen van Joostens.

Bij beiden is de scheidingsmuur naast de trap aanwezig, en de deuropening in deze wand aan de oostelijke zijde is bij beide voorstellingen identiek. Op Van Assche's voorstelling is nog een tweede opening toegevoegd aan de westelijke kant. We vermoeden dus dat in deze eerste staat van het ontwerp, in 1887, Van Assche grotendeels gebruik maakte van bestaande elementen.⁸⁸

De versie van 1892 verschilt grondig van de versie van 1887 en toont de nieuwe toestand. Met diverse kleuren worden bestaande en nieuwe elementen geduid. In het zwart zijn de bestaande elementen getekend, terwijl met rood nieuwe elementen zijn voorgesteld. Tenslotte worden met bruin en blauw respectievelijk nieuwe elementen in hout en Blauwe Hardsteen voorgesteld. Verschillend met de eerste versie is het feit dat er een raam is voorgesteld in de eerste travee aan oostelijke zijde als bestaand, terwijl dit niet te zien is op de toestand van 1887.

Op basis van de eerder besproken historische bronnen kunnen we evenwel met zekerheid de these van De Vos weerleggen dat de plaatsing van de "blindnis" op de begane grond een gevolg is van de steektrap naar de eerste verdieping. Dat er hier en daar wat foutieve weergaves zijn en het voorstellingen bleven in plaats van concrete uitvoeringsplannen, bewijst dat het inmeten van de voormalige connectie met het *Grauw Steen* ontbreekt, terwijl dit tot op vandaag duidelijk te zien is in de gevel. Vermits de plannen en snedes van Van Assche's ontwerp uit 1892 daarnaast vooral de inrichting tonen, zonder aanduiding van te slopen elementen, valt een verdere architecturale beschrijving buiten de doelstelling van deze deelstudie.⁸⁹

Hoewel er dus nog grondig aan de plannen van het schepenhuis werd gesleuteld tussen 1887 en 1892, startten de restauratiewerken al in 1886. In haar verhandeling over de bouwgeschiedenis van het schepenhuis schrijft Sabrina Van Leuven dit toe aan het feit dat in eerste instantie het exterieur werd aangepakt en pas nadien, vanaf 1892, over de toekomst van het interieur werd nagedacht.⁹⁰ Aannemer en meester steenhouwer Hippolyte Meganck (1838-1914) voerde de werkzaamheden uit, bijgestaan door beeldhouwer Karel van Pottelsberghe uit Gent. Onder leiding van Meganck waren al eerder in 1880 de klokken van de beiaard in het belfort gehesen, onder leiding van de toenmalige architect (stadsbouwmeester) Eugeen Carette. Karel van Pottelsberghe kapte de beelden van Pieter Coucke en Cornelius de Schrijver voor het Gebiedshuis. Bij het overlijden van Van Assche in 1908 werden de restauratiewerken verder opgevolgd door de toenmalige stadsarchitect Jules Goethals, die vorm gaf aan de twee neogotische haarden op de gelijkvloerse en de eerste verdieping en de toegangstrap tot de kelder.⁹¹ Het door Van Assche voorziene interieur werd echter nooit volledig uitgevoerd.

Fig. 73 - (volgende pagina) Anonieme en ongetitelde aquarel, omstreeks 1830 (detail) © onbekend

88 De Vos beschrijft in zijn publicatie op pg. 54 een vermoedelijke planopbouw van de bestaande toestand weer, waarbij de ruimte overlangs werd opgedeeld in tweeën en haar het westen twee en naar het oosten vier kamers op aangelegd waren. Hij beschrijft verder dat zuidwaarts een smalle kamer de volledige breedte van het gebouw innam. Het is ons niet duidelijk over welke plannen hij het heeft. Verder opzoeken van de volledige publicatie in *L'Emulation* had geen toegevoegde waarde.

89 We verwijzen hiervoor naar De Vos, pg. 54-55.
90 Sabrina Van Leuven, pg. 62
91 Sabrina Van Leuven, pg. 62

VISUELE ANALYSE VAN VERSCHILLENDE 19DE- EEUWSE VOORSTELLINGEN

Een uit 1830 gedateerde, ongetiteld aquarel (?) zonder gekende auteur, stelt het belfort en schepenhuis voor, gezien vanaf de zuidzijde, vanaf de overkant van de Grote Markt.

Op deze voorstelling is te zien dat de trappartij vanaf de Grote Markt naar de ingang over de volledige breedte van de gevel loopt, zonder balustrade. De zuidgevel wordt bekroond door een ietwat barokke klokgevel. De dakruiter en het torentje op de nok van het dak heeft een (deels ellipsvormig) dak met een (eivormige) spitsbekroning. De vorm van de dakruiter valt niet op te maken op basis van deze voorstelling.

Op de toren zijn zowel het uurwerk als de zonnwijzer duidelijk te zien. Het balkon van het belfort is afgedekt met een schaliedak, waarbij de dakkapellen een horizontale daklijn hebben. Het lijkt dat dit dak ondersteund is door een colonnade van verschillende zuiltjes en allerm minst was opengewerkt.

De torenspits van het belfort kent een vermoedelijk vijfhoekig grondplan. Op de voorstelling lijkt de torenspits zeer dicht, met weinig slanke hoekprofielen en vrij kleine galmgaten. Het grondplan van de torenspits lijkt zeshoekig van vorm met zes lage dakkapellen en twee hoge dakkapellen.

Aan de oostzijde zien we halverwege de gevel de schoorsteen die we iets later, aan het eind van de 19de eeuw, op de eerste foto's van het schepenhuis, ook opmerken. Er is evenwel niets te zien van een passage naar het naastliggende steen.

De geveltekening van de zuidgevel van architect Joostens van 1865 (**hier niet toegevoegd**) toont vermoedelijk de beoogde toestand. Deze plannenset toont zowel de vier gevels als het grondplan van de gelijkvloerse verdieping. Op de zuidgevel stelt hij een slanke achthoekige dakruiter op de nok voor met op elke dakvlak een dakkapel. De bekroning van de arkeltoeren heeft een spitsvorm met twee zichtbare dakkapellen. In combinatie met de oostgevel, blijkt dat het er in totaal drie zijn. De spits van het belfort is achthoekig van grondplan.

Het balkon van het belfort heeft geen dakje. Voor elk gevelvlak van het balkon van de torenspits zijn er telkens 1 spuer ergens halverwege het vlak en telkens op de hoeken van de uitkragen van de hoeken. Door de mindere kwaliteit van de reproductie van de tekening is niet alles even duidelijk, maar boven de spitsbogen van de galmgaten van de belfortoren lijken er motieven te zien, die wijzen op een uitvoering in natuursteen. In de verschillende gevelopeningen van de belfortoren vermoeden we verschillende houten luiken. De vandaan zo typerende diefijzers ter hoogte van de cel van de belfortoren vallen niet te onderscheiden. Of het om een stilistische vereenvoudiging van de tekening gaat kunnen we niet zeggen, maar wel ontbreekt op Joostens' voorstelling de zonnwijzer, hoewel die er wel duidelijk was op de voorstelling van 1830.

Vier treden hoger dan het maaiveld van de Grote Markt start de dorpel van de dubbele buitendeur van de zuidgevel. Deze deur staat op de geveltekening van Joostens getekend met een vlak linteel, ter hoogte van het kalf van het naastliggende kruisraam.

Dit verschilt licht van de illustratie van 1830, waar de deur verticaal uitgelijnd lijkt te zijn op het middelste raam van de tweede verdieping en even hoog is als het naastliggende kruisraam. De gevelbrede trap was ook al te zien op de voorstelling van 1830. Wellicht had Joostens hier enkel de breedte van de deur willen aanpassen. Het is niet zeker of de voorstelling van 1830 volledig correct is, dan wel om esthetische redenen aangepast is. Zo kunnen we niet met volledige zekerheid zeggen of Joostens hier de gevelcompositie van het gelijkvloerse wou aanpassen, zowel raam als deur, maar de combinatie met de aquarel van Walckiers van 1880 doet ons vermoeden van wel.

De dakruiter heeft een zeshoekig grondplan met een slanke spits. De balustrade van de dakruiter is uitgevoerd in vierpassen. Dit lijkt ons daarom een uitvoering in natuursteen. De schacht van de dakruiter is vlak getekend, wat ook zou wijzen op een uitvoering in natuursteen. De spits van de dakruiter is vermoedelijk voorzien van vier lagere dakkapellen en twee hogere dakkapellen.

Fig. 74 - Belfort_en_Schepenhuis_van_Aalst, Gustave Walckiers, 1880 © onbekend

Het gebiedshuis is gedecoreerd met bijzonder veel pinakels, ook op de plaatsen waar vandaag de dag de beelden staan. Deze zijn niet voorgesteld op de tekening. Wel lijkt de nok een geprofileerde vorstkam te hebben.

In de westgevel ontbreekt het raam van het eerste travee van de tweede verdieping. Gaat het om een vergissing dat er op de westgevel twee muurankers van de zolderverdieping zijn voorgesteld, met name de meest noordelijke en de derde, terwijl deze wel op de oostgevel staan? Op de oostgevel ontbreekt dan weer een muuranker van het balkenrooster van de vloer van de 2de verdieping en hetzelfde van de 1ste verdieping. Dit lijkt ons om meer dan een vergissing te gaan. Jammer genoeg beschikken we enkel maar over het plan van het gelijkvloers. Op dit plan is wel goed te zien dat Joostens, aan de oostgevel, hier een trap intekende in het verlengde van de trap naar het gebiedshuisje. Het meest zuidelijke raam op het gelijkvloerse raam was hierdoor een blind raam. Dit kan de verklaring geven waarom er op de gelijkvloerse verdieping geen muuranker te zien is in de gevel aan de oostzijde.

In analogie, valt het dan ook te verwachten dat er op dezelfde plaats een gelijkaardige trap was voorgesteld tussen 1ste en 2de verdieping. Zou het dan mogelijk zijn dat het ontbreken van de muurankers van het balkenrooster van de zolderverdieping geen fout is maar ook iets architecturaal wil betekenen? Als we de zuidelijke gevel er weer bij halen, dan merken we dat er geen ankers zijn voorgesteld op deze gevel boven de eerste verdieping. Ook dit wijst in de richting van hetzij een trapgat, hetzij een balk in de dwarsrichting. Voor de overkluising van de eerste verdieping zien we daarentegen wel duidelijk twee ankers: een aan de hoek met de belforttoren en een net boven de nis van het beeld. Verder, in de richting van het gebiedshuisje, ontbreken deze op de voorstelling. Onder de gaanderij zien we dan weer heel duidelijk twee ankers of consoles tussen de ramen in. Omdat deze ook op de tekening van 1880 te zien zijn, gaan we uit van de bestaande situatie.

Ook voor het plafond van het gelijkvloers, gaan we om dezelfde reden uit van de bestaande situatie.

De voorstelling van 1880 lijkt echter geen anker te tonen van een balkenrooster boven de eerste verdieping, waardoor Joostens mogelijk een aanpassing van de verdiepingsvloer beoogde. Door het ontbreken van een volledige plannenset én het feit dat we op dit moment geen enkele historische informatie hebben over de bestaande toestand, is het grotendeels giswerk. Bovendien, voor het enige beschikbare oudste grondplan weten we niet of dit een bestaande, dan wel door Joostens geplande situatie was.

In het travee boven de buitendeur van de westgevel is een enkele dakkapel getekend, die nauwelijks boven de kantelen van de balustrade uit komt. Het is de enige dakkapel van deze gevel en lijkt de toegang te verschaffen naar de bakgoot. Op de voorstelling van de westgevel zien we immers geen deurtjes in de belforttoren die uitgeven op de bakgoot. In de nok van het schepenhuis zijn er twee grote schouwen ingewerkt met een gekanteerde dakrand.

Dit detail lijkt ook te zijn gebruikt in de nok van de achtergevel. De noordelijke gevel ontbreekt echter in de plannenset van Joostens. Door de voorstelling van de oostelijke en westelijke zijde valt hierover enkel te melden dat er, naar analogie met de geplande zuidgevel, er een strak fronton was voorzien, zonder kantelen, met enkel een bekroning op de top.

In de oostelijke gevel lijkt het dat er nog een bijkomende lage schouw is geplaatst, net boven het eerste muuranker van de balkenrooster van de zolderverdieping. Deze locatie lijkt ons echter zeer vreemd om structurele redenen: enerzijds zien we hier geen enkele aanwijzing voor in de dakconstructie, anderzijds zou dit enkel voor de zolderverdieping hebben gediend, en is de hoogte van deschouw zeer beperkt. We hebben hiervoor dan ook geen goede verklaring.

Een gekleurde aquarel (een wellicht daarop gebaseerde pentekening) van **1880** van de hand van Gustave Walckiers toont het belfort en schepenhuis vanaf de zuid-westelijke hoek.

Hier is een totaal andere uitvoering van het dak van het balkon van het belfort te zien dan in de aquarel van 1862. De balustrade is rijkelijk voorzien van gesneden maaswerk. Dit maaswerk lijkt hetzelfde als op de geveltekening van Joostens. Op elke uitkragende hoek is een dakkapel voorzien met een (schuine hoek voorzijde). Elke dakkapel is bekroond met een pinakel. Hier lijkt het dat de open ruimte tussen de muurplaat van het dakje en de bovenzijde van de balustrade zeer gering is en dat er geen ondersteuning zijn. De torenspits lijkt zeer rijkelijk gedetailleerd met wat lijkt op gesneden profielwerk boven de galmgaten. Dit lijkt op een uitvoering in natuursteen. De torenspits zelf lijkt recht, met achthoekige grondplan.

De voorstelling is over het algemeen veel gedetailleerder. Hier en daar zou er zelfs een materiaal differentiatie in de gevels kunnen onderscheiden worden. Ook valt er heel wat te zeggen over de uitvoering van de ramen, hun onderverdeling en zelfs de kleur van hun afwerking.

Ook hier zien we aan de zuidgevel dezelfde barokke zuidelijke trapgevel als op de aquarel van 1830 met dezelfde vijfhoekige dakruiter. Hoewel het tendentius is om enkel op basis van dit soort voorstellingen af te gaan op het kleurgebruik, valt wel op dat alle dakkapellen in een zeer lichte kleur zijn afgewerkt geweest, net als de torenspits van het belfort en de dakruiter van het schepenhuis. De dubbele toegangsdeur aan de zuidzijde lijkt hier lager te zijn dan het naastliggende raam. Wel is deze deur gedecoreerd met een subtiel geprofileerde korfboog in natuursteen. Deze houten deur, net als de deur van de westzijde, lijkt groen te zijn geschilderd, terwijl de luiken van de tweede verdieping van de belfortoren bruin zijn geschilderd en de dakruiter en de dakkapellen eerder in een natuursteentint of zelfs wit. De kruisramen van de tweede verdieping van de zuidelijke gevel hebben een korfboogvorm op deze artistieke weergave, wat totaal verschillend is van de rechte ramen op de architectuurplannen van Joostens uit 1865.

Fig. 75 - (volgende pagina) Ingekleurde geveltekening van de hoofdingang van het Belfort van Aalst, Jules Goethals © SAA

De noordwestelijke arkeltoeren is er niet op te zien. Wel is op de westelijke gevel, zoals op de geveltekening van Joostens, duidelijk te zien dat op de bovenste geleding het meest noordelijke raam ontbreekt, terwijl dit op alle onderliggende niveaus wel het geval is. Ook de dakrand is opvallend. De dakrand van de westgevel is volledig recht, zonder kantelen in de dakgoot, en het westelijke dakvlak heeft geen enkele dakkapel. Op de nok, waarbij we duidelijk kunnen zien dat er gebakken pannen werden gebruikt die met een kalkmortel zijn aangesmeerd, ontbreekt ook elke schoorsteen die we op de geveltekening van Joostens wel zagen. Door het perspectief wordt ook een blik getoond op de achtergevel. Hier is het duidelijk dat het fronton bovendaks redelijk wat uittorent en voorzien is van kantelen, in tegenstelling met de voorstelling van Joostens.

De zuid-oostelijke arkeltoeren lijkt te zijn bekroond met een verguld beeld, net als op de spits van de dakruiter. Het gebiedshuisje ontbreekt echter van sculptuur op de hoeken van de balustrade en het fronton. De spuwers van het niveau van het balkon van het belfort zijn exact voorgesteld zoals op de geveltekening van Joostens.

20STE EEUW

Wanneer de door Van Assche gestarte en door Jules Goethals afgeronde restauratie en verbouwingcampagne werd beëindigd, is niet duidelijk. Het is al evenmin duidelijk wat er van de plannen in het interieur effectief werd gerealiseerd. Vermoedelijk dateren de deuren in het interieur, de kleine draaitrap tussen gelijkvloerse en verdieping en de houten kolommen op de gelijkvloerse en eerste verdieping uit deze periode.

Rond 1952 werden er, zonder toelating van de Koninklijke Commissie voor Monumenten- en Landschapszorg, werken uitgevoerd. Hoewel deze laatste de werken vroeg stil te leggen omdat er onomkeerbare schade aan de archeologisch zeer waardevolle crypte werd toegebracht, meende de toenmalige schepen van Openbare Werken "(...) een lofwaardig initiatief te hebben genomen".⁹²

92 Van Leuven, pg. 63

Hoofdingang

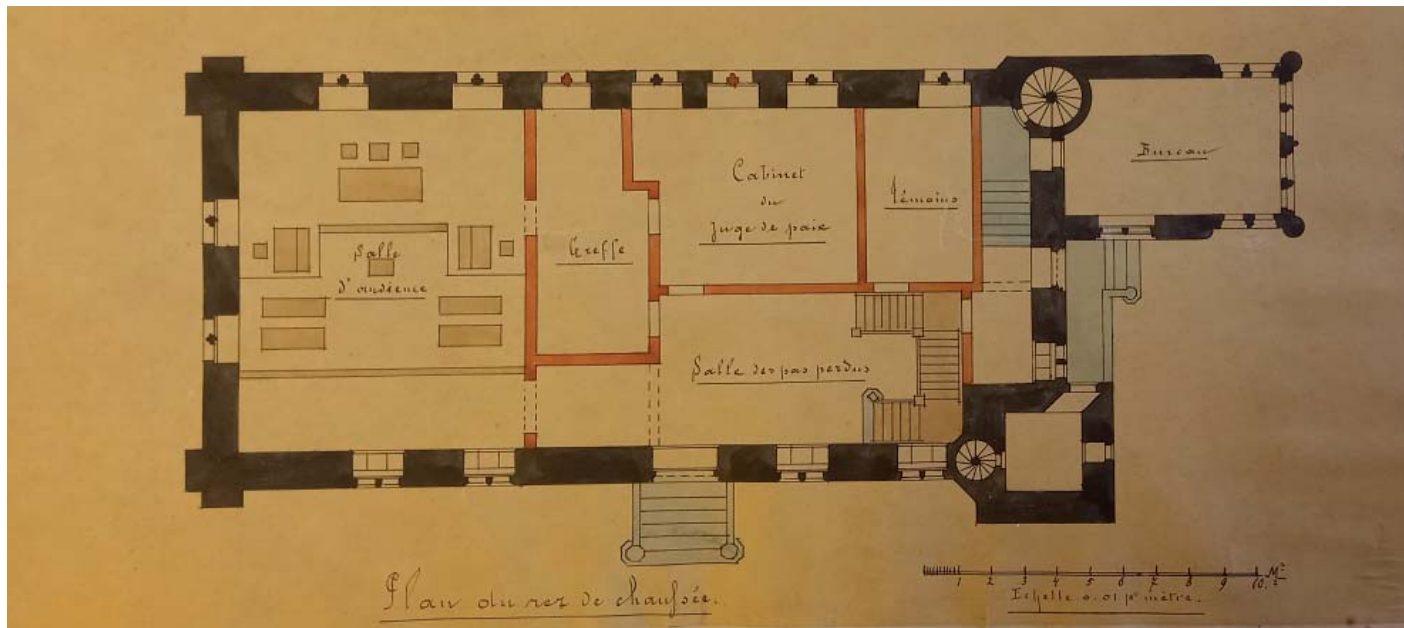

Fig. 76 - Van Assche 1892 gelijkvloers, © onbekend

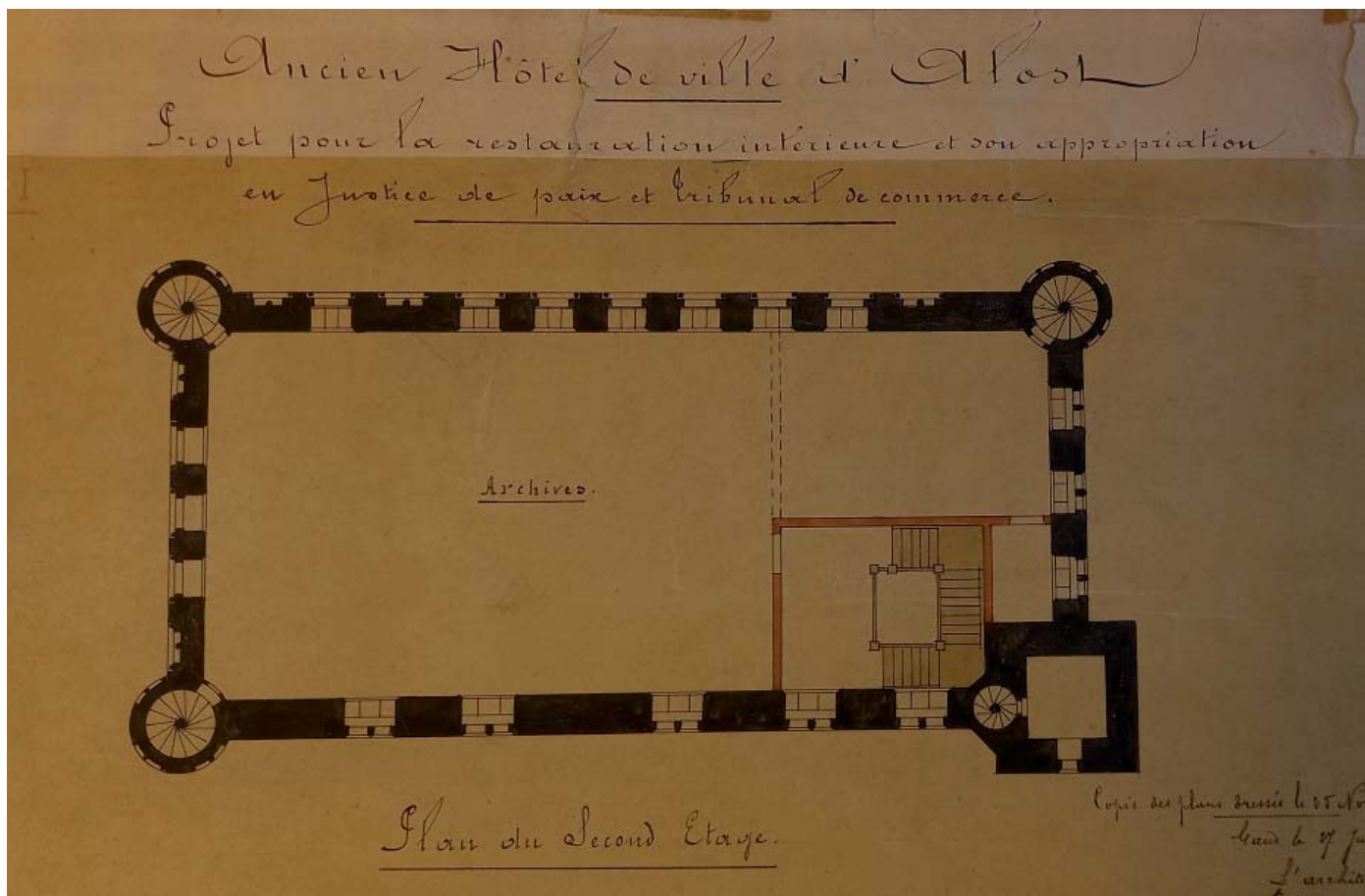

Fig. 77 - Van Assche 1892 verdieping 2r, © onbekend

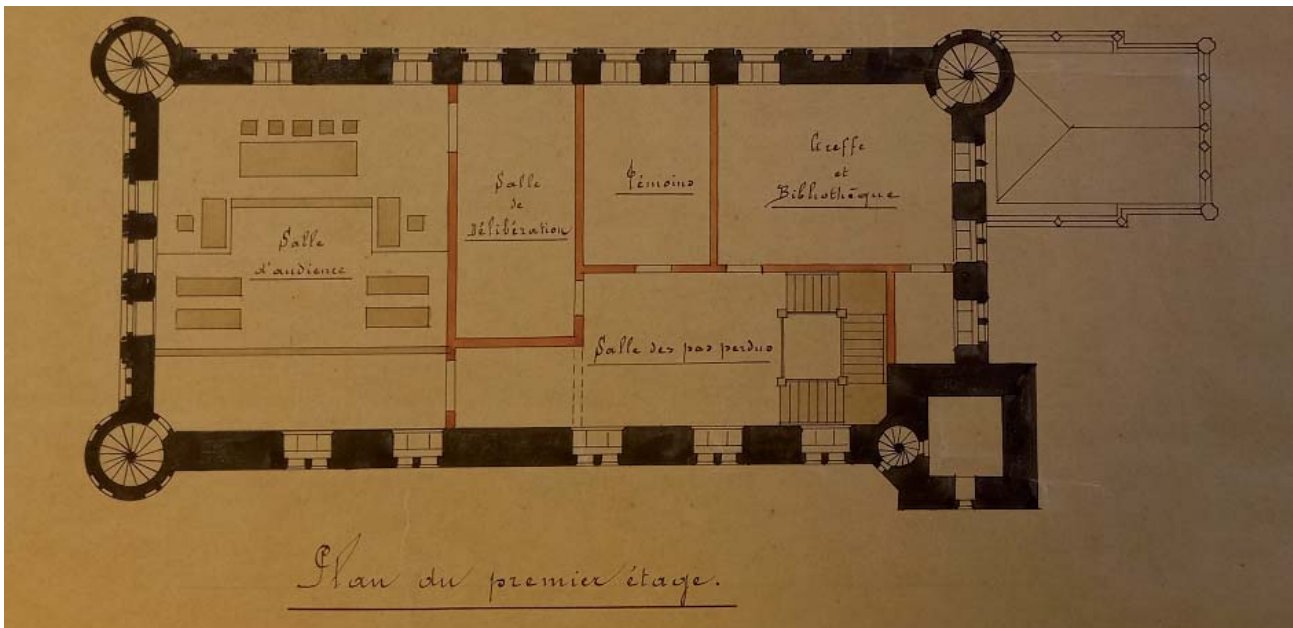

Fig. 78 - Van Assche 1892 eerste verdieping. © onbekend

De werken gingen door, tot de Commissie de werken eigenhandig liet stilleggen. Het Aalsterse Schepenhuis en belfort was hierdoor wel, opnieuw, op de radar van de voor monumentenzorg bevoegde overheidsinstanties gekomen. De zoektocht naar een geschikte ontwerper verliep niet vlekkeloos. Hoewel er al in 1959 met Laurent Dewolf een nieuwe architect werd aangesteld, overleed deze en werden de werken niet overgenomen door diens medewerker. De toestand van het gebouw moet nog steeds zorgwekkend zijn geweest. Zo schreef toenmalige archivaris A. Van der Heyden dat er water op ongeveer tien verschillende plaatsen doorheen de zoldering en de archievenzaal tot in de onderliggende museumzaal kwam. Het schepenhuis werd toen immers gebruikt voor archief en expositie. Het duurde evenwel tot in de jaren '70 van vorige eeuw voordat een nieuwe, maar ons onbekende, architect werd aangesteld.

Omwille van de hoogdringendheid werden in november 1972 de herstellingen aan de dakhuid voltooid.⁹³ Ook in het exterieur moesten er om dezelfde redenen verweerde stenen worden weggenomen, werden loszittende elementen verwijderd en dienden spuwers te worden gedemonteerd.

Uit de toenmalige documenten blijkt dat er zorgen waren over de mate waarin het parement in natuursteen verweerd was. Vermoedelijk ging het om stenen in Euville, die erom bekend staan te verpoederen en gebrekkige stevigheid te vertonen. Beperkt natuursteenherstel werd uitgevoerd met verankering en opvulling van lacunes met vervangsteen. De gedemonteerde spuwers werden niet herplaatst maar dienden als model voor nieuwe exemplaren. Die zouden pas in de tweede fase van de werken worden geplaatst.

Het doel van de eerste fase van de werken, die liep van **1970 tot 1978**, was immers om te consolideren en stabiliteitswerken uit te voeren. Bij het verwijderen van de vloer in de crypte waren belangrijke holtes ontdekt en werden scheuren opgemerkt.

Vermoedelijk door het ontbreken van een afdoende fundering, vertoonden ook verschillende muren op de verdiepingen talrijke scheuren en barsten. Naast een nazicht van de fundering werd er dan ook een aanvulling van uitgevoerd.

Stabiliteitsproblemen vormden de rode draad doorheen deze eerste campagne. De dwarse snede met de bestaande toestand van 1972⁹⁴ geven per vloerniveau duidelijk een sterke doorbuiging aan. In het midden van het vloerniveau van de zolder wordt een doorbuiging van 0,5 tot 2cm gesignaleerd, terwijl deze op de eerste verdieping varieert van 2 tot maar liefst 11,5 cm en op de eerste verdieping van 1,5 tot 8cm gaat. Op deze sneden is een fraai geprofileerde houten kolom voorgesteld in het midden van de ruimte van de gelijkvloerse en de eerste verdieping. Verschillende foto's in het digitale archief *madeinaalst.be* tonen hoe deze kolommen stonden opgesteld in het midden van de ruimte. (Foto's: ALS002000129_006, ALS002000103_014)

Deze foto's tonen echter niet de verticale flankerende steunen onder de consoles die wel op de plannen bestaande toestand staan en ook in de huidige situatie te zien zijn. Het is ook niet duidelijk van wanneer deze kolommen dateren. Op de plannen van Van Assche uit 1892 was een totaal andere inrichting te zien, die nooit werd gerealiseerd. Op basis van stijkenmerken zijn we geneigd deze kolommen aan het begin van de 19de eeuw te dateren.

Vermoedelijk werden deze geplaatst om de al bestaande doorbuiging op te vangen, gezien op historische foto's geen beschadiging van de houten kolommen zichtbaar is en zij dus niet bijkomend belast zijn geweest door een verder vervormende constructie. Tijdens de campagne van de jaren '70 werd gedacht de constructieve problemen op te lossen.

De dragende houten constructie van moeren kinderbalken werd buiten bedrijf gesteld door hierboven een betonnen tafel toe te voegen die werd afgewerkt met een eikenhouten beplanking (4/4") bovenop verdeellatten (4/4") in RNG. De zichtbare balken kregen daardoor enkel nog een esthetische functie. Bij deze fase werd de grote en prestigieuze trap van gelijkvloers tot en met de 2de verdieping geplaatst. Op het gelijkvloers werd de stenen vloer met een prominent meanderend patroon vernieuwd en werden met gestabiliseerd zand holtes bij gewelfschelpen opgevuld.

Een tweede aspect van deze grote en geïntegreerde restauratiecampagne was het herstellen van weinig oordeelkundige interventies en dat daarbij aan verschillende vocht-gerelateerde problematieken werd verholpen. Daarnaast werden de bovengrondse verdiepingen verfraaid en technisch (elektriciteit, verwarming en branddetectie) geoptimaliseerd. Mogelijks hoorde hierbij ook de integratie van sanitair op het gelijkvloers. In 2018 werd dit sanitair onder de trap van het gelijkvloers vernieuwd

Tussen **1991 en 1994** vond de tweede fase plaats. Opnieuw streefde men ernaar om origineel materiaal maximaal te behouden. Ondanks deze visie dienden er heel wat natuurstenen in het exterieur vervangen te worden. Bovendien, en ondanks de eerdere interventies in de jaren '70, ontdekte men opnieuw grote holtes achter losliggend parement. Om de meerkost te drukken werd daarbij besloten om een voorziene zandversteving niet uit te voeren. Waar omwille van de zeer slechte staat bepaalde ornamenten volledig dreigden verloren te gaan, werd besloten deze te reconstrueren. Dit was onder meer het geval voor het baldakijn van Vrouwe Justitia in de zuidgevel van het schepenhuis. De beelden op het schepenhuis in Euvillesteen kregen ook een, niet nader genoemde, stabiliserende behandeling.

De grootste werken dienden aan de dakconstructie te worden uitgevoerd. Heel wat eikenhouten balken bleken zeer ernstig te zijn aangetast door houtkever. De illustraties bewaard in het archief tonen aan hoe fel deze aantasting was, waarbij de sectie soms zodanig fel verzwakt was. Hoewel het oorspronkelijk niet voorzien was de kapconstructie te gaan behandelen diende men noodgedwongen over te gaan tot polymeer chemisch herstel. Deze optie werd overwogen omdat om technische en kunsthistorische redenen, er werd besloten dat demontage geen optie was. Uit de documenten bleek echter ook dat dit herstel enkel werd toegepast op de toegankelijke delen en er dus vermoedelijk om budgettaire redenen niet tot een volledige en allesomvattende restauratie werd overgegaan. Om de doorbuiging van de dakruiter te stabiliseren werd een stalen ondersteunende constructie geplaatst. De dakruiter zelf werd op de grond gerestaureerd waardoor de luidklok onderzocht kon worden en ze aan een onderhoudsbeurt kon worden onderworpen.

Ook de houten elementen van de belforttoren bleken sterk te zijn aangetast. Uit de in het stadsarchief bewaarde documenten blijkt dat deze campagne zeer uitgebreid was en dat er gestoten werd op heel wat onvoorziene werken. Het dossier getuigt evenwel van een planmatige en coherente restauratieve aanpak. Wellicht dat jarenlang van gebrek aan onderhoud een conservatieve en behoudsgezinde aanpak onmogelijk maakte.

2.5. GESCHIEDENIS BEIAARD EN DECORATIE BELFORTTOREN

GESCHIEDENIS

(overgenomen uit: *De Voorpost*, 1980, 8 augustus 1980, pagina 11 'Aalsters belfort uniek monument')

'Samen met de voorgevel, die rechts van het belfort ligt, begonnen, vorderden de werken rond het belfort eerder traag. De voltooiing liet uit tot in 1422 en dan nog stond het met een voorlopig strooien dak. Het jaar 1460 was voor het belfort het werkelijke voltooiingsjaar; de toren werd met schaliën gedekt, op de spits werd een dubbele arend geplaatst (geschilderd en verguld), het eerste klokkenspel werd in de toren geïnstalleerd en het eerste uurwerk (met romeinse cijfers) kwam langs de voorgevelzijde. In de nacht van 6 op 7 juli 1879 ontstond, tengevolge van een Bengaals vuurwerk, brand in de belforttoren. De spits, de beiaard en het uurwerk werden vernield. Brandweerbevelhebber Polidoor de Paepe kon met zijn manschappen het vuur overmeesteren. In april 1880 was de schade trouwens reeds hersteld. Het belfort is in feite een deels ingebouwde vierkante toren tussen de west- en zuidgevel van het schepenhuis; Het bestaat uit acht geledingen, afgelijnd door kordons, uitlopend op een opengewerkte gaanderij in overkraging en bekroond met een achzijdige klokkenlantaarn met gotische galmgaten. Een naaldspits met dakpeltjes vormen de top alsook een naar het origineel door kunstenaar Marc de Bruyn herwerkte windwijzer.

DECORATIE

(overgenomen uit: *De Voorpost*, 1980, 8 augustus 1980, pagina 11 'Aalsters belfort uniek monument')

In de belfortgevel zijn er rechthoekige traplichtgaten. Verder aan de voorgevel bevinden zich twee uitgewerkte nissen met de beelden van de Graaf van Vlaanderen (Filips II en Dirk van Aalst). Tussen de twee beelden, de oorspronkelijke zonnwijzer. Onder deze nissen, de kenspreuk van Filips II: *Nec spe, nec metu* (noch door hoop, noch door vrees), en het fictief jaartal 1200.

Boven dit ornament bevindt zich een later aangebrachte zonnwijzer en de vernieuwe, maar onafgewerkte wijzerplaat van het uurwerk. Een bol, die de maanstanden aangeeft, is buiten werking. Men vindt een zelfde wijzerplaat en zonnwijzer aan de westgevel.'

BEIAARD

Deze historische beschrijving van de beiaard is bijzonder schatplichtig aan de tekst gepubliceerd op de website van de Vlaamse beiaardvereniging⁹⁵, voornamelijk wat betreft de muzikale beschrijving van de beiaard. Dit werd verder aangevuld met diverse andere bronnen.

Volgens een legende, zou Bartholomeus Coucke, afkomstig uit Aalst, in 1481 het beiaardspel hebben uitgevonden. Deze mythe⁹⁶, zou vermoedelijk beschreven door Ortelius⁹⁷ en na hem Grammaye⁹⁸ en latere geschiedschrijvers, is evenwel volledig verzonnen. Volgens Liesbeth Janssens zou de basis van dit gerucht terug te vinden zijn in een door een monnik van de Antwerpse Sint-Michielsabdij geschreven document uit 1480, waarin staat dat voor het eerst gebeiaard werd op een manier waar “eene sot van Aelst” op gekomen was⁹⁹. Is het mogelijk hiernaar waar de erfgoedcel verwijst wanneer ze stellen dat er bronnen uit 1432 al vermelden dat ‘de beiaardier toen dag en nacht speelde voor de geboorte van een prins’.¹⁰⁰ Ze stellen eveneens dat de oudste klok die nu nog in het Belfort hangt, de werkklok die de inwoners opriep om te gaan werken of onheil aankondigde, al van 1437 zou dateren.¹⁰¹

In 1460 werd de Belforttoren voltooid en verrijkt met een nieuw uurwerk. Volgens de ene bron werd op dit moment een uurklok¹⁰² toegevoegd, terwijl die er mogelijks als was in 1451.¹⁰³ In de stadsrekening van 1460-’61 zou evenwel blijken dat Mechelaar Jan Zeelstman reeds dan al een beiaard zou hebben gegoten, die door een zekere Franke Wouts zou zijn geïnstalleerd. Zeelstman zou drie zogenaamde ‘appeelkens’ hebben vervaardigd en had in 1457 ook al de wereldklok gegoten, die tot op de dag van vandaag in de dakruiter op de nok van het schepenhuis zou moeten hangen.¹⁰⁴

1ste beiaard (1545-1715)

De eerste echte, zij het zeer bescheiden, beiaard zou evenwel pas 79 jaar later zijn geïnstalleerd, in 1539, toen er 7 klokjes werden geleverd door gieter Medard (Medart) Waghevens. Ook al is dit volgens de huidige definitie, waarbij een klokkenspel aanwezig moet zijn van ten minste 23 klokken, nog geen beiaard, in historisch perspectief en in het kader van de evolutie van het instrument mogen we hier wel in deze term over spreken. Op dit instrument was het wel al mogelijk om liedjes te spelen. Amper vijf jaar later (1541-’45) werd deze integraal vervangen door een nieuw klokkenspel van 11 klokken, gegoten door Jacob Waghevens, half-neef van Medart.¹⁰⁵ Uit stadsrekeningen van 1545-’46 blijkt dat het stadsbestuur allesbahalve tevreden was over het werk van Medart en ze in dat jaar uit de toren werden gehesen.¹⁰⁶ Een van deze klokken hing tot 1947 in de Aalsterse Sint-Martinuskerk, een andere zou tot op heden in de toren van de Begijnhofkerk hangen.

95 Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/>
96 Overgenomen uit: De Volksstem | 1927 | 25 november 1927 | pagina 1
97 Vermoedelijk gaat het om cartograaf Abraham Ortelius (1527-1598). We hebben dit zelf evenwel niet teruggevonden.
98 Vermoedelijk gaat het om Jean-Baptiste Gramaye (1579-1635).
99 Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/VAN-DOORSLAER,-G.-BEIAARD-VAN-AALST,-MECHELEN-BEIAARD-SCHOOL-1987>
100 <https://erfgoedceldenderland.be/erfgoedveld/immaterieel-erfgoed/stadsbeiaardier-aalst>
101 Idem

102 De Voorpost | 1974 | 29 maart 1974 | pagina 17
103 Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/>
104 Idem
105 Idem
106 Idem

Deze beiaard werd in 1591 door Mechelse gieter Pieter (Peter) Van den Gheyn uitgebreid met vijf bijkomende klokjes. Een bron stelt dat daarbij ook een klavier werd toegevoegd. Vermits er op dat moment klepels zouden zijn geplaatst, wijst dat inderdaad in deze richting.¹⁰⁷ Het was deze, uit klokken van Zeeltman, Waghevens en Van de Gheyn samengestelde beiaard die door Gillis Alicourt werd bespeeld en de voorslag van het uur stelde. Ook in 1666 werd het klokkenspel uitgebreid, ditmaal met 4 klokjes van de hand van de Antwerpse gieter Hendrick Lefebvre, zodat de beiaard op dat moment uit 20 klokken zou moeten hebben bestaan. In 1714 telde het instrument *“negenthien clocken, daer onder niet begrepen noch ure noch alf ure clocke”*, dus een totaal van 21 klokken.

2de beiaard (1715-1750)

Aan de geleidelijke uitbreiding van het instrument kwam geen eind, want in 1715-16 werd een volledig nieuwe beiaard gegoten van maar liefst 35 klokken en een bereik van 2 octaven. Dit wordt de tweede beiaard genoemd. Deze installatie, tussen 1715 en 1717 gegoten door de Gentse klokkengieter Jan (Joannes) Pauwels, woog maar liefst 7000 pond. Van de oude 20-delige beiaard werden enkel de uur- en het hafluurklok behouden. Het was immers zeer gebruikelijk dat de uurklok nooit hersmolten werd.¹⁰⁸

De opbouw van het instrument wordt door Janssens¹⁰⁹ als volgt beschreven:

- De beiaard transposeerde een grote sext omhoog. De uurklok e1 was aangesloten op het klavier als g0.
- Omdat de eerste nieuwe klok een a2 was (op het klavier aangesloten als c1), besloot men in juni 1716 de tussenliggende klokken fis1 en gis1 (op het klavier aangesloten als a0 en b0) ook aan te schaffen.

- Daar men de nieuwe reeks echter diatonisch was begonnen, ontbraken ook de klaviertonen cis1 en es1. Die werden besteld in januari 1717, zodat het totale aantal op 40 klokken kwam, met klaviertonen g0 – a0 – b0 – c1 – chrom. – c4.
- Algemeen wordt over een totaal van 41 klokken gesproken, waarbij de halfuurklok meegerekend wordt. Niets bewijst echter dat deze in de beiaard werd opgenomen, enkel de uurklok wordt vermeld als onderdeel van de beiaard.
- Met 41 klokken zou de beiaard eindigen op klaviertoon cis4, wat erg onwaarschijnlijk lijkt. Van deze beiaard is er nu nog slechts één klok te vinden van 1717, in het stadsmuseum van Aalst.

Technisch bleek het instrument klaarblijkelijk toch niet te voldoen, want bij het bespelen bleek dat de laagste octaaf onvolledig was. Dat schreef kroniekschrijver J.B. Luyckx (1757-1836) in zijn werk ‘Pierlala’; ‘er waren veel valsche klokken en de beyaert is ergoten geweest in de jaren 1750 en 1751, tot Brugge, door de Brugse klokgieter Joris Du Mery’.¹¹⁰

3de beiaard (1750-1879)

Joris Dumery was in juni 1750 gestart met het hergieten van de Pauwels klokken. Nadat in juli 1750 de rest van de beiaard door Mathias Vanden Gheyn werd onderzocht en besloten werd om alle klokken te hergieten, ontstond een installatie van 41 klokken met een totaal bereik van 3 octaven. Enkele basklokken werden niet hergoten en werden verkocht aan Nieuwerkerken.¹¹¹ Wellicht door het frequente bespelen, verloor de beiaard zijn zuivere klanken. Janssens noemt dit als 3de beiaard, anderen als 4de. Janssens vermoedt, uitgaande van de afmetingen van de beiaard, dat deze Dumery beiaard een omvang had van 38 klokken met klaviertonen g0 – c1 – d1 – e1 – chrom. – d4 en een kwint omhoog transposeerde.

107 Idem
108 Idem
109 Idem

110 De Volksstem | 1927 | 25 november 1927 | pagina 1
111 Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/>

4de beiaard (1880-1958)

Bij de rampzalige brand van de belfortoren van 1879, waarover elders in onze historische nota is geschreven, werden zowel de trommel, het uurwerk als delen van de klokkenstoel volledig vernield. Van de mogelijks 38 originele klokken zouden er 19 gesmolten of gebroken zijn geweest. Slechts 17 Dumery klokken zouden onaangetaast zijn gebleven. Om opnieuw een werkend instrument in de toren te hebben moest voor de 4de maal een beiaard worden ontworpen. Op 6 augustus 1879 werd aan de Leuvense klokkengieter L.J. van Aerschodt gevraagd om het klokkenspel te vernieuwen, en dit voor een bedrag van 6.354,84 frank. Daarbij werden 17 kleine klokjes en vier basklokken hergoten. Volgens Janssens werden deze in 1880 geleverd en goedgekeurd door Xavier van Elewijck, eveneens uit Leuven. Het was de bekende Mechelse familie Michiels (Edward Michiels) die voor 10.550 frank de beiaard installeerde. Zijn opdracht bestond uit het leveren en plaatsen van een trommel, een beiaardklavier en bijhorende tractuur. Zo bestond het instrument volgens Janssens uiteindelijk uit de 17 Dumery klokken en 21 Van Aerschodtklokken (19 zeker, enkele toegeschreven) en 3 later toegevoegde klokjes.¹¹² De beiaard zou in totaal 41 klokken hebben geteld, waarvan de grootste 2000 kg zou hebben gewogen en de kleinste 6 kg woog. Deze beiaard zou daardoor uit 41 klokken bestaan.¹¹³ Door Hertecant van Zele werd in hetzelfde jaar voor een bedrag van 2.200 frank een nieuw uurwerk gemaakt.

Ook nadien zou de beiaard nog (minstens?) driemaal zijn uitgebreid. Aan het einde van de 19de eeuw zou de toenmalige beiaardier Karel de Mette zelf het instrument hebben uitgebreid met 4 gegoten klokjes.

Janssens stelt evenwel dat bij een meting van de beiaard in 1958, de laatste twee Van Aerschodt-klokken en de hoogste twee De Mette-klokjes ontbraken.¹¹⁴ Mede hierdoor en omwille van de Wereldtentoonstelling van 1958¹¹⁵, werd er uiteindelijk op 6 februari 1959 een nieuwe beiaard ingehuldigd. In eerste instantie werd de beiaard met 7 klokken uitgebreid en de overige klokken herstemd. Omdat bleek dat de klokken echter te laag van toon waren en niet herstemd konden worden, werd uiteindelijk overgegaan tot het hergieten van alle klokken. Hiervoor werden door Horacantus (Lokeren), een filiaal van de Koninklijke Eijsbouts, in 1958 klokken gegoten. De nieuwe beiaard werd een stuk lichter omdat de zwaartste klok niet werd hergoten. Dit instrument werd van 38 naar 52 klokken uitgebreid en had een totaal bereik van 4 octaven met name van g1 – a1 – b1 – c2 – chrom. – c6.¹¹⁶ Janssens meent dat deze dispositie geïnspireerd is op die van 1717. Nog volgens Janssens verdween de Michiels-trommel waarschijnlijk in 1961, bij de plaatsing van een bandspeelwerk door Gabriël Castelain. Klaarblijkelijk voldeed dit niet aan de wensen van de stad; vermoedelijk door het te hard aanslaan waren al snel twee klokjes (nr. 27 en 40) gebarsten.¹¹⁷ In 1969 werd dit speelwerk dan ook op zijn beurt vervangen werd door een electromagnetische speeltrommel van Clock-O-Matic. Tot op heden staat deze laatste firma in voor het jaarlijkse onderhoud en de verdere mechanisatie van het instrument.

112 In 1896 leverde Adrien Causard (Tellin) deze drie klokjes. Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/>

113 Een andere bron spreekt van een uitbreiding van 38 naar 52 klokken. We plaatsen hierbij echter de nodige twijfel.

114 Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/>

115 <https://erfgoedceldenderland.be/erfgoedveld/immaterieel-erfgoed/stadsbeiaardier-aalst>

116 Liesbeth Janssens, <https://www.beiaard.org/belfort-aalst/>

117 Idem

In 1993 werden de 36 grootste klokken uitgerust met een elektromechanische hamer voor het automatische speelwerk.¹¹⁸ In 2015 werd het beiaardklavier vervangen. De automatische beiaard wordt aangestuurd door een pneumatisch systeem met een compressor. Omdat de kracht op de toetsen van de grootste klokken te klein is en daardoor de klepel niet meer tegen de klok werd gedrukt en hierdoor helaas noten in de gespeelde melodie ontbraken, werd de compressor in 2021 vervangen door een krachtiger model.

In de eeuwen sinds de eerste beiaard geplaatst werd, mocht de beiaard van Aalst door heel wat bijzonder getalenteerde beiaardiers bespeeld worden. Onder meer Gillis Allicourt (1591), Guillaume Allicourt (tot 1654), Theodoor de Labbermont, Karel Peeters (1715), Boudewijn Schepers (1732), Jozef Schepers (1733-1859, beiaardier in 1826), Franciscus-Albertus Van de Maele (1833-1891, beiaardier in 1863) en Karel de Mette (1891). Een veel vollediger overzicht kan worden teruggevonden in de publicatie 'De beiaard van Aalst' van Pierre Desmedt (1984).

118 <https://erfgoedceldenderland.be/erfgoedveld/immaterieel-erfgoed/stadsbeiaardier-aalst>

2.6 PLANNENREGISTER

- *Ferraris kaart - Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771–1778, © KBR*
- *“Plan General de la maison de la Ville d’Alost (Algemeen plan van het gemeentehuis van Aalst)”, 1795 – 1815, RAG, Kaarten en plannen, nr.180. 1 blad. Getekend in Chinese inkt. Afkomstig uit het archief van het Scheldedepartement. Afm. blad 48 x 32 cm.*
- *Plannen van verbouwingen die te verrichten waren aan het stadhuis van Aalst, opgemaakt door Louis Montoyer. 18de eeuw, 1701 - 1800*
- *RAG, Kaarten en plannen nr 989, Op de kaart werden voornamelijk de openbare gebouwen aangeduid. Afm. blad. 54 x 74 cm., ongedateerd.*
- *Plannen van verbouwingen die te verrichten waren aan het stadhuis van Aalst, opgemaakt door Louis Montoyer. 18de eeuw. RAG, Kaarten en plannen nr 940, 6 bladen Kaarten in zwarte inkt.*
- *“Ancien Hotel de Ville d’Alost- Projet pour la restauration intérieur et son approbation en Justice de paix et Tribunal de Commerce” Transversale doorsnede van het gebouw, 1892-1906, SAA, Kaarten en plannen,084C, 1 blad. kalk, pentekeningen opgehoogd met waterwerf, ingekaderd in passepartout*
- *“Ancien Hotel de Ville d’Alost- Projet pour la restauration intérieur et son approbation en Justice de paix et Tribunal de Commerce” Dwarsdoorsnede van het gebouw, 1892-1906, SAA, Kaarten en plannen,084A, 1 blad. kalk, pentekeningen opgehoogd met waterwerf, ingekaderd in passe-partout*
- *“Ancien Hotel de Ville d’Alost- Projet pour la restauration intérieur et son approbation en Justice de paix et Tribunal de Commerce” Grondplannen van het gebouw, 1892-1906, SAA, Kaarten en plannen,084x, 1 blad. kalk, pentekeningen opgehoogd met waterwerf, ingekaderd in passepartout*
- *“Ancien Hotel de Ville d’Alost- Projet pour la restauration intérieur et son approbation en Justice de paix et Tribunal de Commerce” Langsdoorsnede van het gebouw, 1892-1906, SAA, Kaarten en plannen,084B, 1 blad. kalk, pentekeningen opgehoogd met waterwerf, ingekaderd in passepartout*
- *“Tekening van de hoofdingang van het Belfort te Aalst.”, 223 0, bouwplan, 980x1542mm, papier gekleefd op schuimkarton, getekend door Fr. Bombeek © Stadsarchief Aalst, ongedateerd.*

2.7 BIBLIOGRAFIE

UITGEGEVEN BRONNEN (WERKEN EN ARTIKELS)

- SCHAYES A.G.B., *Histoire de l'Architecture en Belgique*, 4 volumes, 1850.
- PIOT Ch., *L'Ancien Hôtel de Ville d'Alost*, in Bulletin Commission Royale d'Art et d'Archéologie, 1865, p. 243-256
- DHANENS E., *Aanwijzende fotografische inventaris van het Belgisch patrimonium voor kunst en geschiedenis, Canton Aalst*, Archives centrales et laboratoires, Brussel, 1950, p. 1.
- COURTEAUX F., *Het Aalsterse Schepenhuis, oudste der Nederlanden*, in: Toerisme in Oostvlaanderen, 1963/6.
- VIAENE A., Biekorf Jaargang 68, 1967, tijdschrift. Kleine verscheidenheden, pg. 316,
- DE POTTER, F. en BROECKAERT J., *Geschiedenis der stad Aalst voorgaand van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*, 1873-76, uitgeverij Annoot Braeckman, volume 1, pg. 160-161.
- VAN NUFFEL P., *De beiaard van Aalst van 1715: de bol, het uurwerk, de zonnepijlers en de uurwijzers*, Aalst: Van den Broeck-Jacobs, 1930
- D'HUYVETTER C., DE LONGIE B. & EEMAN M, LINTERS A. 1978: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Aalst*, in: Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 5n1 (A-G), Brussel - Gent.
- DEVOS P., *Gemeentehuizen van Oost-Vlaanderen* in de reeks: Inventaris van het Kunstpatrimonium, 1982, Provincie Oost-Vlaanderen
- D'HAESE R., *Het schepenhuis van Aalst*, Aalst. stadsdrukkerij, 1984.
- VAN DOORSLAER, G. *Beiaard van Aalst, Mechelen-beiaardschool*, 1987
- VERPOEST L., *Van Assche, Auguste*, in: Van Loo, A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2003, 547
- HEIRMAN M., *Vlaamse belforten, Werelderfgoed*, Davidsfonds, 2003
- *Geschiedkundig tijdschrift het Land Van Aalst*, jaargang 6, 2008, 4, pg. 248
- D'HAESE C.(V.U), *Het belfort binnenste buiten*, bezoekersbrochure, Stad Aalst- Dienst Toerisme, 2018

- *Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, I*, 1862, p. 452
- *Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, V*, 1867, p.173-174.
- *Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie, V*, 1866, p.452.
- Verslagen en mededelingen van de Koninklijke vlaamse academie voor Taal en letterkunde , 1919
- De Voorpost, 8 augustus 1980, pg. 2
- De Voorpost, 29 maart 1974, pg.17
- De Volksstem, 25 november 1927, pg.1

ONUITGEGEVEN BRONNEN

- VAN LEUVEN S., *Het Schepenhuis, Belfort en Gebiedshuisje van Aalst : bouw- en restauratiegeschiedenis: een verhaal zonder eind...*, masterthesis, Ugent, 2005

ARCHIEFBRONNEN

Kaarten en oude plattegronden van diverse archiefinstellingen, zoals weergegeven in de tekst.

RESTAURATIEDOSSIER

Verschillende documenten restauratiedossier Architectenbureau Bressers (gedeeltelijk gearchiveerde documenten, bewaard in het stadsarchief)

Jaren '70: SAA dozen met plannen, bestekken en foto's

Jaren '90: SAA: dozen met plannen, bestekken en foto's

SAA, Fonds Varia Schepenhuis I, doos 215-235, niet-genummerde documenten;

SAA, Fonds Varia Schepenhuis II, doos 782-790, niet-genummerde documenten.

SAA, Fonds Varia Schepenhuis III, doos 1995/ I - 1995/5.

MATERIAALTECHNISCHE ONDERZOEKSRAPPORTEN

Niet geconsulteerd/ niet beschikbaar

INTERBRONNEN

- AOE
- Geopunt Vlaanderen.
- Geoportaal Vlaanderen.
- <https://madeinaalst.be/>
- <https://www.aalst.be/artikel/aalst-voor-1795>
- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/15000>
- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/89631>
- <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/conceptschemas/ERFGOEDTYPES/c/825>
- <https://www.dbnl.org>
- Alostum, urbs Flandriae Imperatoriae firmissima, Braun en Hogenberg, 1588, geconsulteerd op: <https://uurl.kbr.be/1599349>
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_Montoyer
- <http://balat.kikirpa.be/object/102979>
- http://www.carillon.org/ned/fs_carillon.htm
- <https://www.beiaard.org/>
- <https://erfgoedceldenderland.be/erfgoedveld/immaterieel-erfgoed/stadsbeiaardier-aalst>

HISTORISCHE AFBEELDINGEN

- SAA (Stadsarchief Aalst),
- RAG (Rijksarchief Gent),
- KBR (Koninklijke bibliotheek Brussel),

SITE BELFORT
AALST

3. BESCHRIJVING EN INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

Á R T E R

3. BESCHRIJVING EN INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

3.1 INLEIDING

Het eerste deel van dit hoofdstuk bevat een bouwkundige beschrijving. Het tweede deel omvat een inventaris van de erfgoedelementen.

Voor de basis voor de **BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDELEMENTEN** zijn we grotendeels schatplichtig aan het uitstekende en ongeëvenaarde werk van Patrick De Vos. Dit hebben we aangevuld op basis van de geringe beschrijving van de Inventaris Bouwkundig Erfgoed, uiteraard een eigen en uitgebreide studie van het gebouw zelf en diverse historische, archivalische en beeldbronnen. Voor een overzicht van de gebruikte bronnen verwijzen we naar de bibliografie op het einde het hoofdstuk met het historisch onderzoek (Hoofdstuk 2). Deze bouwkundige inleidende beschrijving gaat de inventarisatie van de erfgoedelementen vooraf.

DE INVENTARISATIE is, door de grondige aanpassingen in het interieur, in dit beheersplan geen oplijsting per ruimte of per gebouwelement (bv. schrijnwerk, vloerbekledingen, ...), maar wel per **geheel**, zoals grondplan, exterieur en interieur. De erfgoedelementen in het interieur zijn immers zeer lacunair en gering aanwezig. In het interieur werden daarom maar enkele beperkte elementen beschreven.

Voor illustraties wordt verwezen naar de fotoreportage bij hoofdstuk 1, punt 1.9.2 *Algemene beschrijving*.

De plannen van de bestaande toestand werden toegevoegd in functie van het overzicht.

3.2 BOUWKUNDIGE BESCHRIJVING

In de bouwkundige beschrijving hebben we voor de eenvoud de oriëntatie van de gevels volgens de hoofdrichtingen gehanteerd, ook al staat het complex ietwat gedraaid. Zo zou de noordgevel eigenlijk de noord-westgevel moeten genoemd worden. Omdat dit de leesbaarheid niet bevordert en omdat alle geconsulteerde bronnen, waaronder ook de inventaris van Onroerend Erfgoed, de hoofdwindrichtingen hanteren, hebben wij dezelfde vereenvoudigde logica gehanteerd.

Voor de beschrijving van het exterieur hebben we ons grotendeels moeten baseren op de beschrijving

van Patrick De Vos, die door zijn volledigheid, formulering en hoge mate van detail eigenlijk enkel integraal kan overgenomen worden, wat uiteraard niet is gedaan. Er werden door ons evenwel verschillende aspecten aan toegevoegd, op basis van onze eigen, aanvullende historische studie. De beschrijving gebeurt per deel, namelijk schepenhuis, belfort en gebiedshuisje.

SCHEPENHUIS

PLANOPBOUW:

Het schepenhuis is vermoedelijk het oudste bewaarde schepenhuis van de Lage Landen, opklimmend tot het eerste kwart van de 13de eeuw. Hoewel het vrijstaande volume heel wat gewijzigd werd, is van het oorspronkelijke monument vermoedelijk het algemene volume, de plattegrond en de basis van de westelijke (kant 'straat' Grote Markt) en de oostelijke (kant Kattestraat) overgebleven. Nog steeds heeft het een rechthoekig grondplan en telt het vier bovengrondse bouwlagen met een grotendeels ondergrondse kelder. Hierdoor is de gelijkvloerse verdieping bijna een bel-etage, zes treden boven het huidige maaiveld van de markt. Aan de zuidwestelijke hoek is het belfort aangebouwd, of beter, ingebouwd. Samen met de belfortoren en het zogenaamde breteske, vormt het een volledig vrijstaand volume aan de noordelijke hoek van de markt. Door in deze zone het stratenplan te organiseren, heeft het, sinds de oprichting, een stedenbouwkundige impact. Ook dit is nog origineel, gezien de inplanting en het traject van de omringende straten sinds 1225 ongewijzigd is gebleven.

INTERIEUR:

VERDIEPINGEN

Het plan van de verdiepingen is grotendeels gelijkaardig over alle verdiepingen heen, namelijk een open plan van zeven traveeën lang en 3 traveeën breed. De gelijkvloerse verdieping telt twee verschillende ingangen. De belangrijkste ingang ligt aan de westzijde, centraal in de langse gevel. Ook in de zuidgevel is er een kleinere deur, die toegang geeft tot een kleine hal waarnaar een trap vertrekt naar het gebiedshuisje.

Deze hal is afgescheiden van de rest van de open ruimte op het gelijkvloers door een gemetste wand. In de westelijke hoek van de grote zaal leidt een kleine trap naar de eerste verdieping. In de jaren '80 werd een nieuwe met natuursteen beklede betonnen trap geplaatst aan de noordelijke zijde van de ruimte die het gelijkvloers tot en met de 2de verdieping bedient. Net naast de hoofdingang werd een neogotische schouw geplaatst. Een gelijkaardige schouw staat op de eerste verdieping. Het plan van de eerste en tweede verdieping is volledig open. Al deze drie bouwlagen worden overspannen door een indrukwekkend houten balkenrooster met zeer grote eikenhouten moerbalken in dwarsrichting en kinderbalken in langsrichting. Deze hebben evenwel geen structurele noodzaak meer sinds bij de restauratiecampagne in de jaren '80 er bovenop een betonnen vloer werd toegevoegd. Op de gelijkvloerse en eerste verdieping worden de moerbalken verlengd in een verticale constructie van kamerhoge even brede eikenhouten balken. Ook deze hebben geen enkele structurele functie meer maar zijn slechts om decoratieve redenen enkele cm diep in de muur aangebracht, wellicht om het oorspronkelijke uitzicht te evoceren. Zijn tot en met de 1ste verdieping de vloerconstructies te zien, dan is deze op de 2de verdieping aan het zicht onttrokken door planchetten. De impressionante zolder heeft een prachtige sporenkap in drie niveaus. Aan de zuidzijde lopen twee grote eikenhouten moerbalken van gevel tot het eerste spant om de dakruiter te ondersteunen.

HALLENKELDER

De kelder, in sommige publicaties ook crypte genoemd, is laatromaans. Deze kelder bestaat uit drie delen, een kleine kelder aan de noordelijke zijde die volledig afgesloten is van de rest, een tweede en licht verhoogde kelder, en de grote zuidelijke kelder. De toegang tot de kelderruimte gebeurt door een lange trap die start aan het segmentboogportaal onder het gebiedshuisje. Het eerste, rechte deel van de trap, lijkt oorspronkelijk. Het tweede, hier dwars op staande deel werd bij de twee laatste restauraties vernieuwd.

Fig. 79 - Schouwmantel gelijkvloers, © Arter 2022

Fig. 80 - Zicht op de eerste ruimte van de hallenkelder omstreeks 1948 (detail), © KIKIRPA

De meest noordelijke kelder staat dwars op het gebouw en heeft een eigen toegang langsheen de lage korfboogdeur aan de Kattestraat. Het is slechtst één travee lang, over de volledige breedte van het gebouw.

De verhoogde kelder is eveneens één travee lang en wordt door twee kruisribgewelven overspannen. Het gewelf bestaat uit eenvoudige, licht afgeschuinde en vrij rudimentaire zware ribben. De kraagstukken zijn vaag geprofileerd. Aan zuidelijke zijde wordt het gewelf ondersteund door een muur. Oorspronkelijk was dit klaarblijkelijk een rechthoekige pijler. De verhoogde kelder ligt vier treden hoger dan de grotere, zuidelijke kelder.

De zuidelijke kelder is ook in twee beuken verdeelt in dwarsrichting, maar is drie traveeën lang. De constructie van de overwelfing bestaat er uit ribgewelven in zandsteen, met zware, gekantrechte gordel- en scheibogen. Daartussen liggen kruisribben die iets fijner zijn afgeschuind. Aan de gevels rusten de ribben op kraagstukken, uitgewerkt als haakkapiteeltjes. Om de drie traveeën te ondersteunen zijn er twee vlakke zuilen geplaatst in de as van het gebouw. Deze zuilen hebben een zware geringde basis, een trommelschacht en een met brede haken bewerkt kapiteel. Hierop rust een zware dekplaat met een kwartholprofiel.

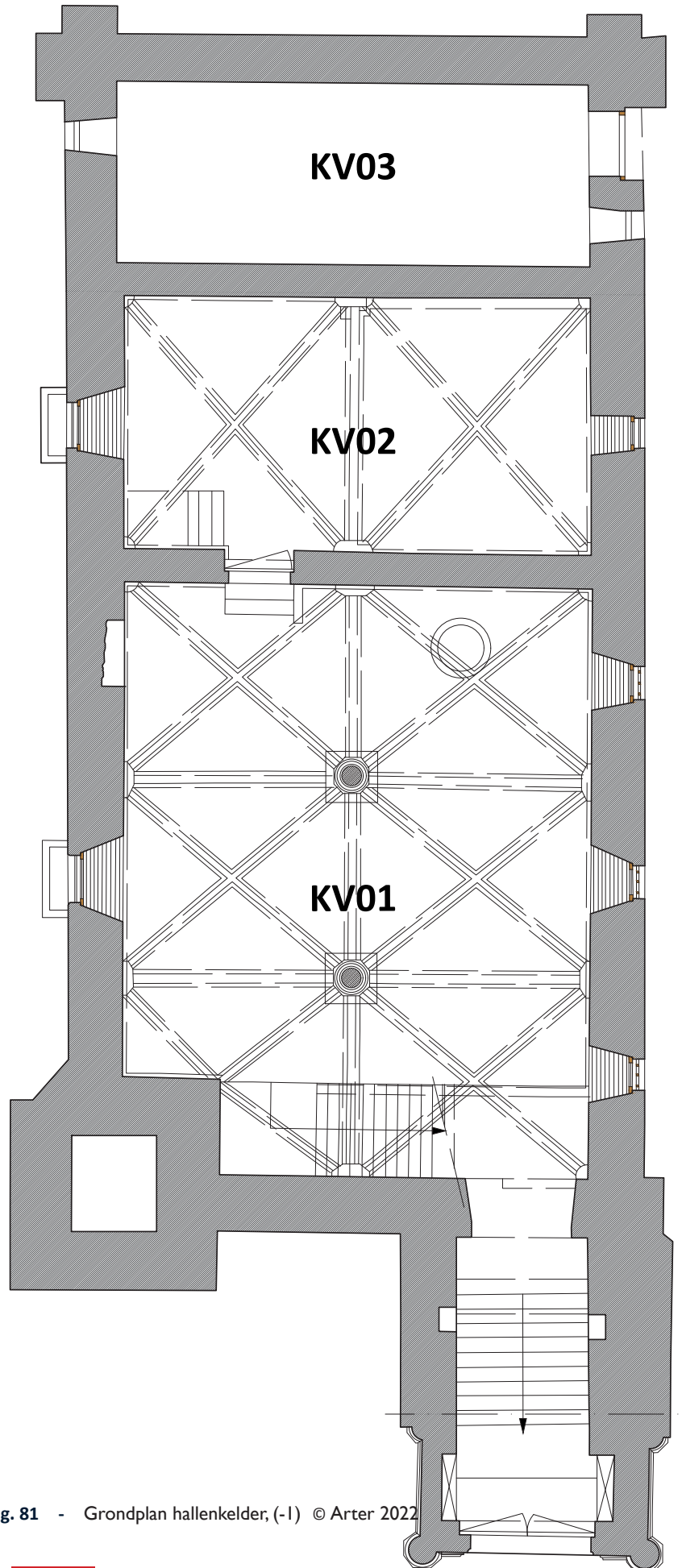
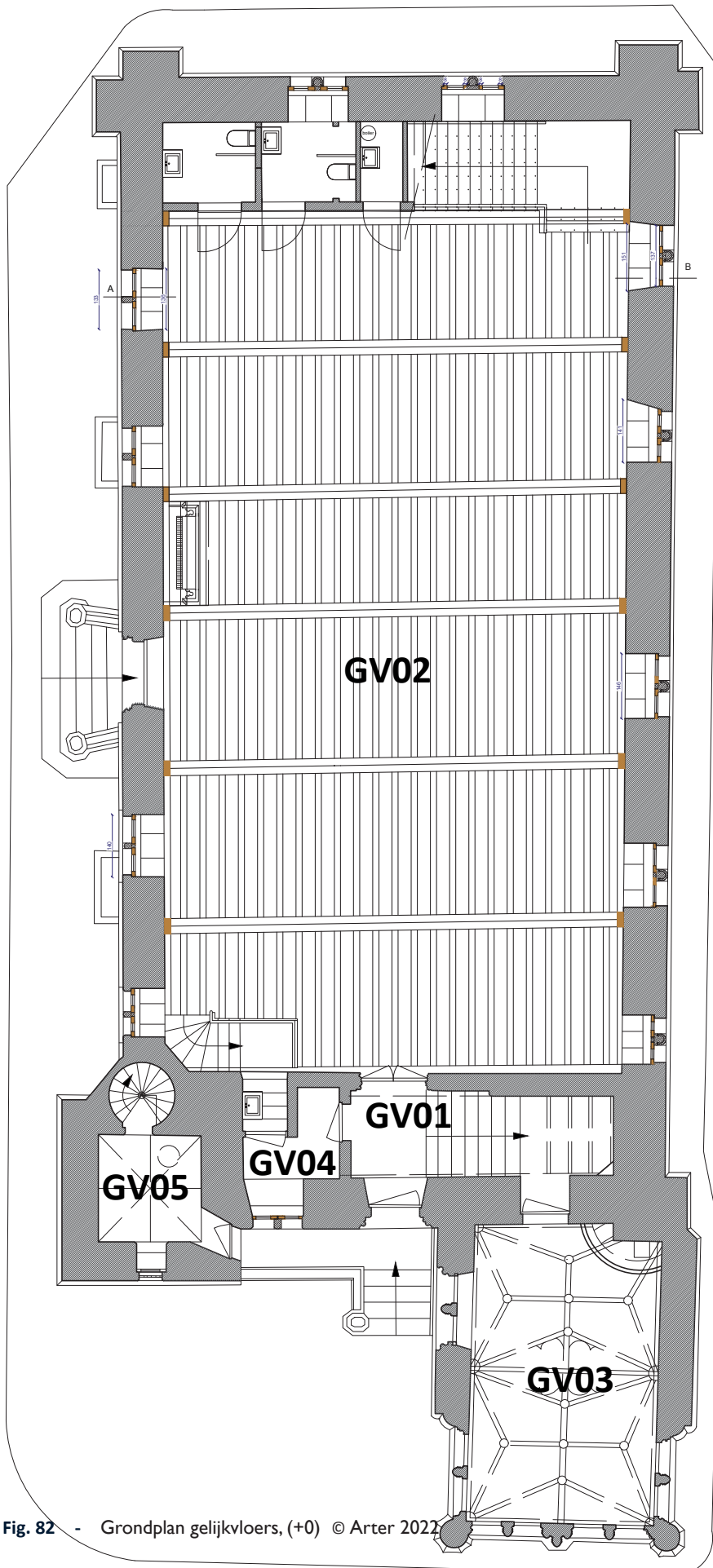

Fig. 81 - Grondplan hallenkelder, (-1) © Arter 2022

Hoewel we dit zelf niet hebben kunnen vaststellen, zou de ruimte KV03 overwelfd zijn door een tongewelf. Dit werd ons beschreven door de opdrachtgever en is ook te zien op de langssnede van de hand van Van Assche.

Fig. 82 - Grondplan gelijkvloers, (+0) © Arter 2022

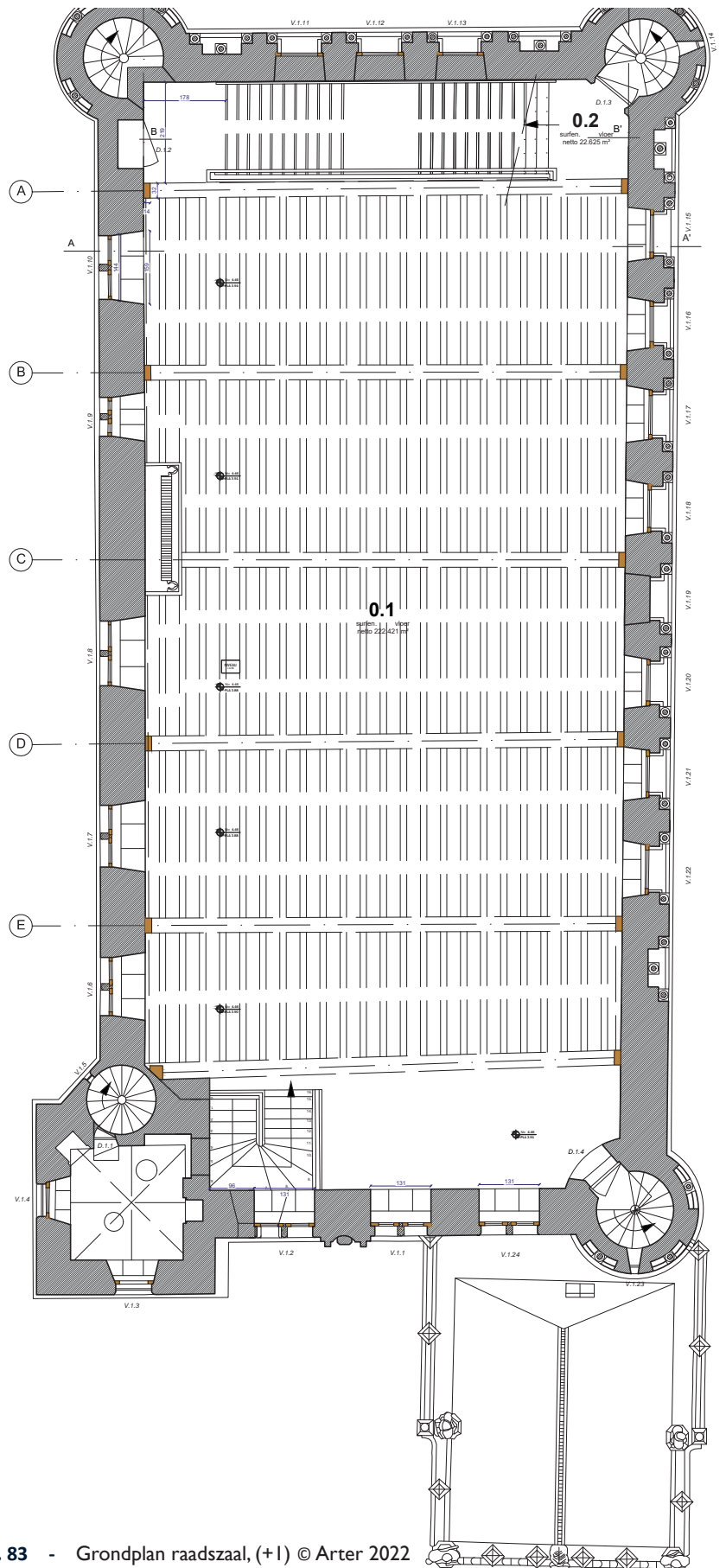

Fig. 83 - Grondplan raadszaal, (+1) © Arter 2022

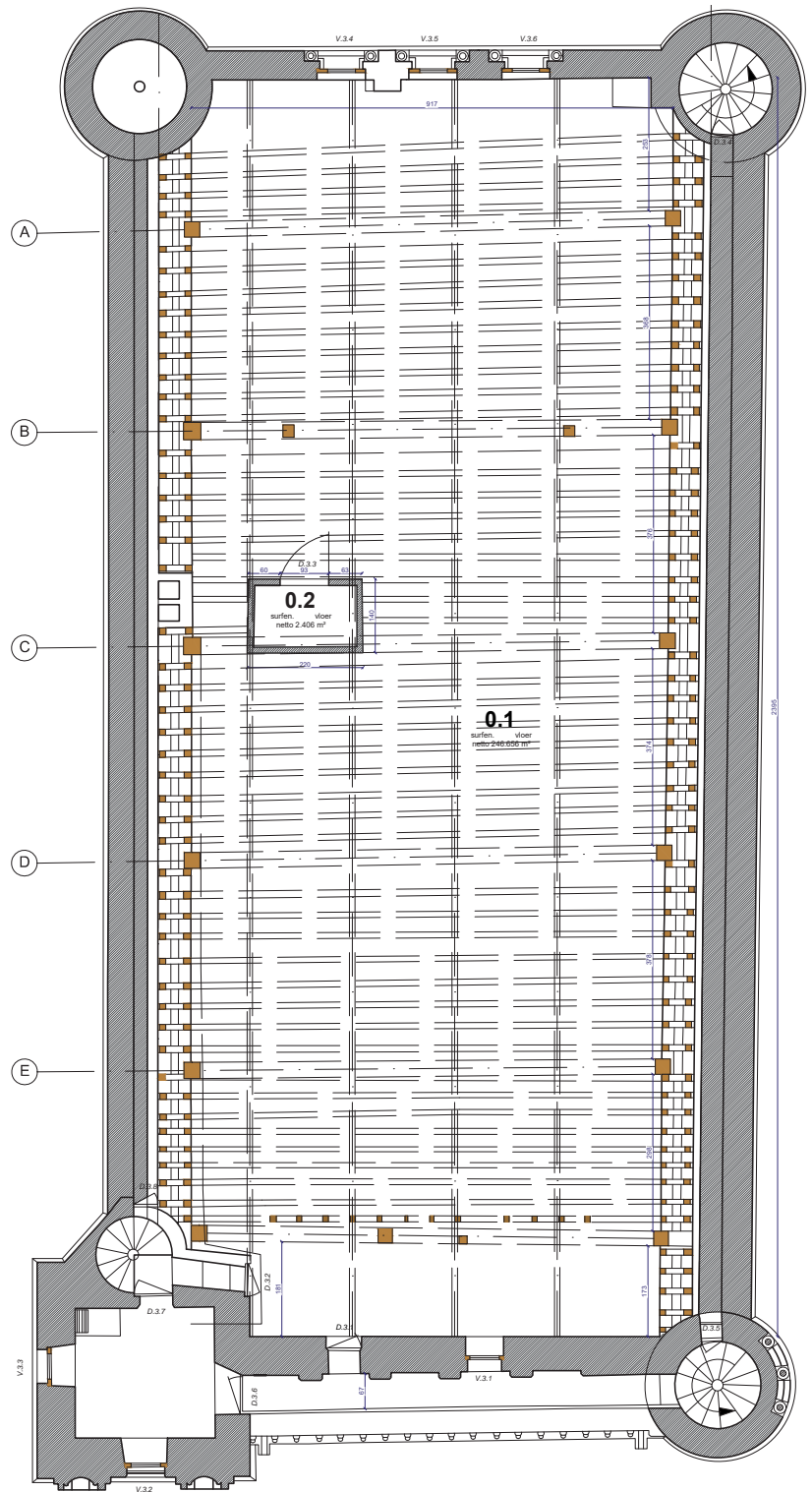

Fig. 85 - Grondplan zolderverdieping, (+3) © Arter 2022

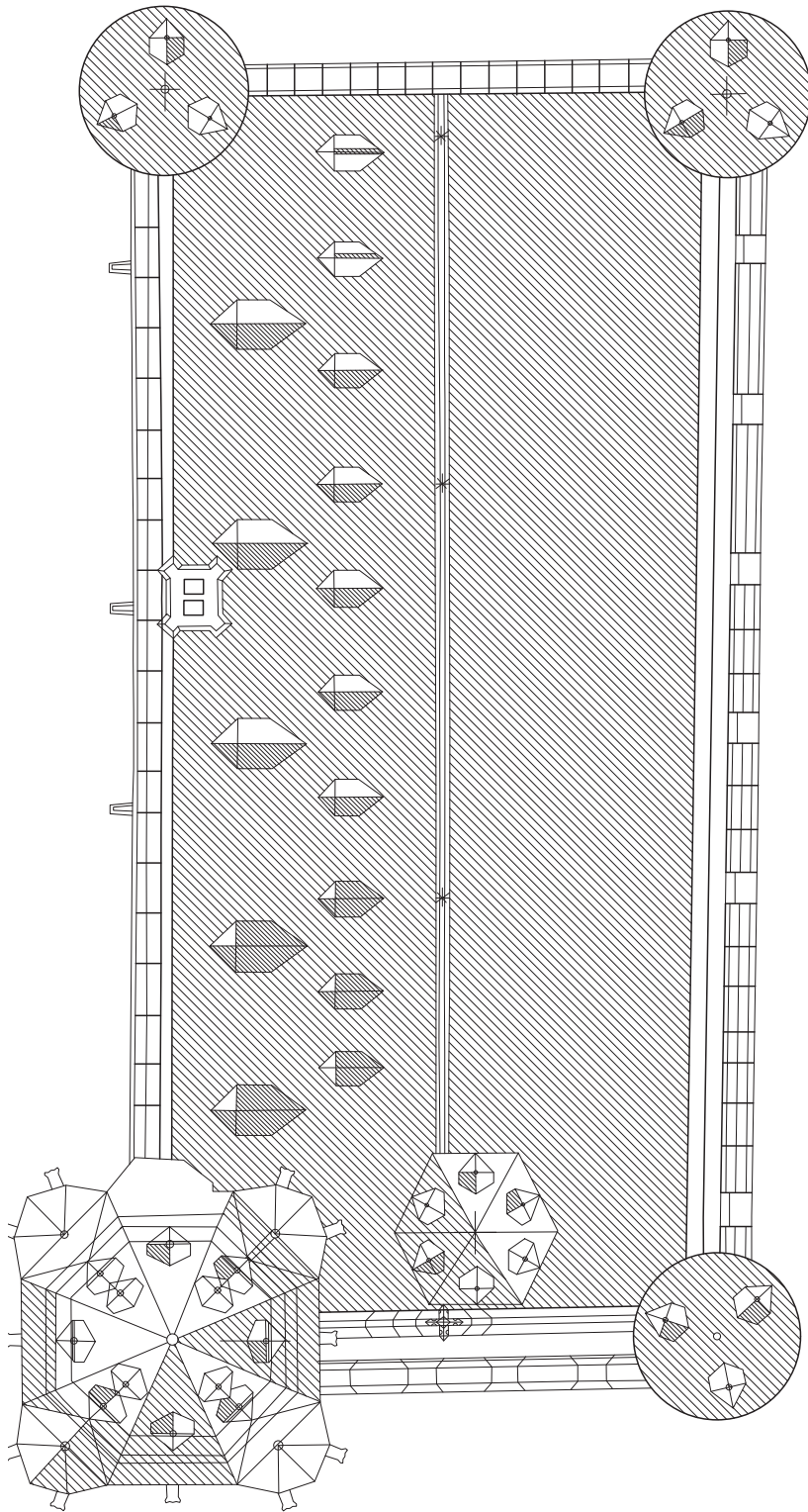

Fig. 86 - Grondplan dak, © Arter 2022

EXTERIEUR:

De buitenschil bestaat hoofdzakelijk uit Lediaanse Kalkzandsteen, al zijn er bij 19de eeuwse restauratiecampagnes verschillende Franse natuurstenen met gelijkaardige tint -maar sterkuiteenlopende fysieke kenmerken- gebruikt. De kern van het gebouw is evenwel opgetrokken in baksteenmetselwerk.

Op drie hoeken van het schepenhuis bevinden zich ronde arkel- of erkertorens, met uitzondering van de zuid-westelijke hoek, waar het belfort is aangebouwd. Elke arkeltoeren zet aan ongeveer vanaf de eerste verdieping. Deze ronde torens waarin zich, wellicht met uitzondering van de noordwestelijke hoek, een spiltrap bevindt, bestaat uit zeven geledingen. Elke geleding is afgelijnd door kordons, die doorlopen als waterlijst over de volledige contour van het schepenhuis. De arkeltoeren worden bekroond met een kegelspits-vormig dak bekleed met natuurleien. De gevels van de arkeltoeren zijn georneerd met verschillende blindnissen met deelzuiltje, voorzien van bladkapiteel of fijne schietgaten binnen eenzelfde architecturale scenografie.

Het met leien beklede scherpe zadeldak telt aan de westkant 14 dakkapellen, telkens bekroond met een neogotische spits. Aan de zuidgevel toornet een neogotische dakruiter hoog boven alles uit. In deze dakruiter is een 15de eeuwse luidklok opgehangen. De dakruiter is grotendeels opengewerkt en bekroond met een dakvorm in kegelspits, voorzien van verschillende dakkapellen.

Alle vier de gevels van het schepenhuis hebben een uitgesproken individueel karakter. Na de brand van 1360 bleven enkel decennialang de noordelijke en de oostelijke gevel de enige restanten van het eerste schepenhuis. Deze gevels, samen met de kelderverdieping, hebben daarom zowel laat-romaanse (onderste geleding) als vroeg-gotische stijlkenmerken (bovenste bouwlagen). De kelderverdieping en de eerste bouwlaag van de gevel aan de Kattestraat (oostgevel) en de volledige noordelijke achtergevel, zijn duidelijk laat-romaans of zijn hierop geïnspireerd.

NOORDGEVEL

Deze gevel is voornamelijk een historiserende interpretatie, zoals ook al duidelijk is gemaakt in de historische studie. Patrick De Vos laat in zijn publicatie de piste open dat de onderbouw nog enigszins de oude situatie weergeeft. Al wil oude situatie enkel een van de historische situaties impliceren, het laat een deur open om er nog originele fragmenten van de oudste fase in te kunnen ontdekken. We denken, met onze historische studie, dat dit niet het geval is.

Deze gevel is een trapgevel in natuursteen van in totaal zeven trappen hoog en met een kopstuk van vijf traveeën breed. Ter hoogte van de noordoostelijke torenonderbouw verspringen de steenlagen van de twee onderste registers ten opzichte van die van de oostgevel. Omdat bij die laatste gevel er ook een afwijking is tegenover de zuidelijke (en minst originele) gevel, is er het vermoeden bij Patrick De Vos dat deze twee onderste registers nog originele stukken zijn. We hebben hier de grootste twijfel bij, hoewel het inderdaad klopt dat in deze laag er nog grote kubusvormige blokken voorkomen, gelijkaardig als deze in de oostelijke gevel. Dit kan uiteraard ook op hergebruik wijzen.

Vanaf het tweede register wordt de opbouw van de oostelijke gevel herbruikt; dezelfde afwisseling van profielen en lijstwerk wordt gehanteerd. Deze bouwlaag telt twee rondboogvensters met deelzuiltje, voorzien van een bladkapiteel, opgenomen in een register van doorlopende onder- en bovendorpels. Aan de uiteinden is telkens een blind boogveld met geprofileerd beloop aangebracht. Tussen de twee vensters van dit tweede registers is op een plaat in Blauwe Hardsteen de naam aangebracht van de architect die in 1891 deze gevel restaureerde, samen met de leden van het Stadsbestuur.

Naar analogie met de oostelijke gevel bestaan de vier volgende registers uit vijf traveeën van twee spitsboogvensterfriezen met blindboogvulling. In de twee uiterste traveeën is met een middenzuiltje een blindnis gemaakt. Net als in de oostelijke gevel is er een alternatie van toorsprofiel (onpare spitse driepassen van het vijfde register en de pare van het zevende register) en kwartsholprofiel (de overige).

Fig. 87 - Noordgevel, © Architectenbureau Bressers, 1980

Vreemd genoeg komen hier verschillende ankers voor en dit op elke bouwlaag en per muurdam. Dit klopt echter niet met de (huidige) historische constructie van de verdiepingsvloeren, die in dwarsrichting dragen.

Met een trapgevel van vier registers met aan elke zijde 8 hoge treden, wordt de gevel tenslotte bekroond. De twee onderste worden door een fries van drie spitsboogvensters geopend (met de middelste een kwartholdriepas en de andere een toorsprofiel). Tussen de waterlijst en dekljsten van deze gevel en de naastliggende arkeltorens is er geen overeenstemming. Net onder de top, in het tiende register, is er een rechthoekig luik aangebracht. Het middenzuiltje van deze gevelopening draagt spiegelboogjes.

OOSTGEVEL

De oostelijke gevel is een langgevel van tien traveeën breed met 3 bouwlagen onder zadeldak. Volgens Patrick de Vos geeft deze het best de oudst bewaarde situatie weer. Deze gevel werd immers het minst aangepast en vertoont bovendien ook nog het bouwspoor van de voormalige connectie met het toenmalige naastliggende steen.

Patrick De Vos deelt de gevel als volgt op in 9 gestapelde registers: een onderste reeks van drie, een tweede reeks van vier en een derde reeks van twee registers. Het onderste register omvat de begane grond en het boven het maaiveld uitstekende deel van de kelder. Deze laag is meer gesloten en in een laat-romaanse vormtaal, in tegenstelling tot de bovenliggende bouwlagen. Helemaal onderaan zijn vijf kelderraampjes zichtbaar, gelegen in hetzelfde travee als de ramen van de begane grond, zij het dat ze iets meer naar het noorden verspingen. Op één na zijn deze kelderramen rechthoekig en voorzien van traliewerk, met een latei en een ontlastingsboog met 'crosetteboogstenen'. Het uiterst rechtse raam is kleiner. Hier net naast bevindt zich een lage korfboogdeur die toegang tot een (in huidige toestand) afgescheiden deel van de crypte geeft, momenteel gebruikt als hoogspanningscabine. De vrij hoge onderbouw waarin deze kelderramen zitten is samengesteld uit een kubusachtige zandsteen.

De ramen van deze eerste bouwlaag hebben een rondboogvorm met geprofileerd beloop en bestaan uit twee rechthoekige raamdelen, gescheiden door een deelzuiltje afgewerkt met een bladkapiteel. Zowel de beglaasde delen als het blindraam in rondboogvorm zijn gevangen in een register van een doorlopende onder- en bovendorpel. Vermoedelijk was deze plint opgebouwd uit eerder vierkante, grote natuursteenblokken met een onregelmatig zichtbaar oppervlak. Bij recentere restauraties is dit aspect echter gedeeltelijk verloren gegaan en werden beschadigde blokken vervangen door gekantrechte blokken met regelmatigere

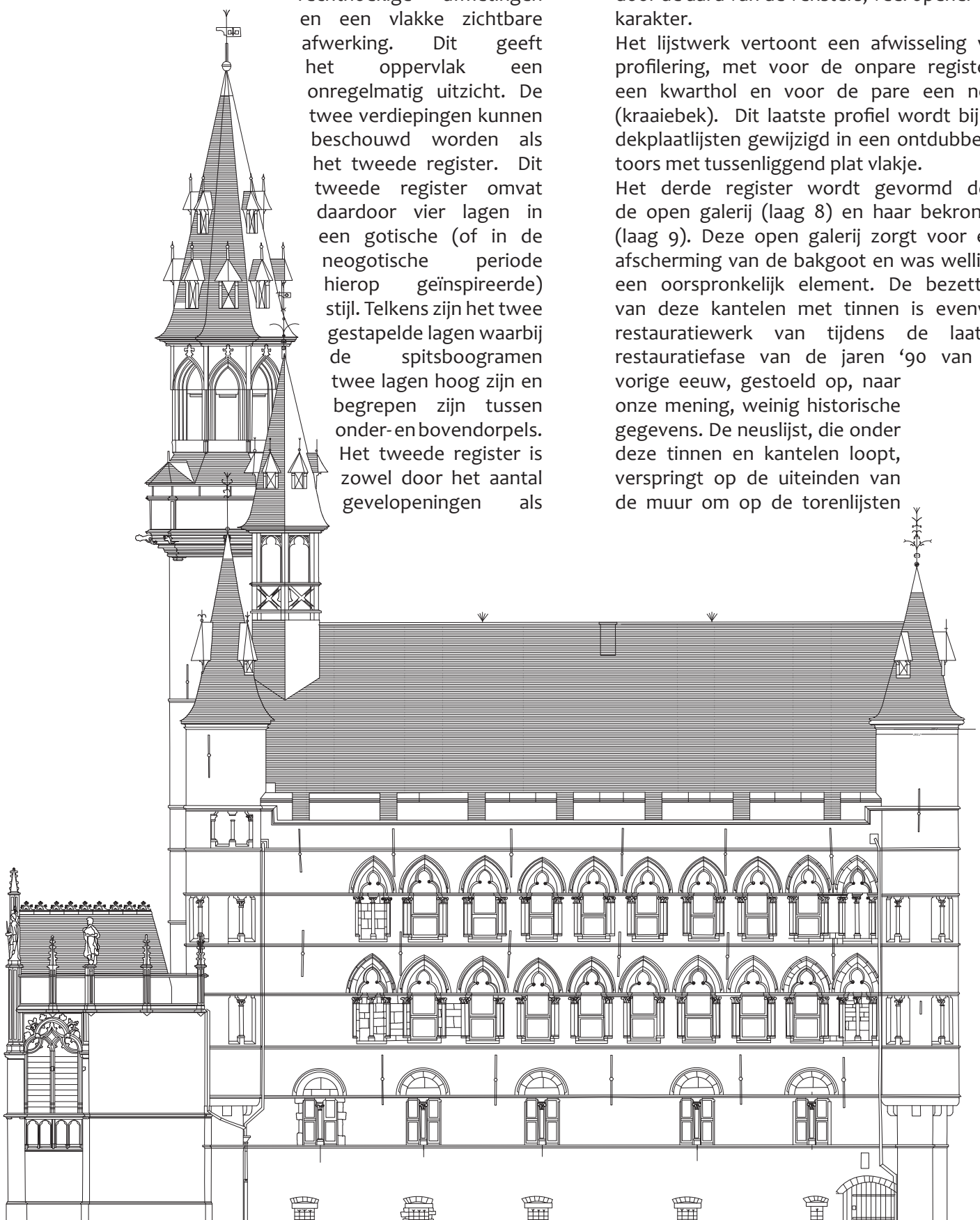
Fig. 88 - (volgende pagina) Oostgevel, © Arter, 2022

rechthoekige afmetingen en een vlakke zichtbare afwerking. Dit geeft het oppervlak een onregelmatig uitzicht. De twee verdiepingen kunnen beschouwd worden als het tweede register. Dit tweede register omvat daardoor vier lagen in een gotische (of in de neogotische periode hierop geïnspireerde) stijl. Telkens zijn het twee gestapelde lagen waarbij de spitsboogramen twee lagen hoog zijn en begrepen zijn tussen onder-en-bovendorpels. Het tweede register is zowel door het aantal gevelopeningen als

door de aard van de vensters, veel opener van karakter.

Het lijstwerk vertoont een afwisseling van profilering, met voor de onpare registers, een kwarthol en voor de pare een neus (kraaiebek). Dit laatste profiel wordt bij de dekplaatlijsten gewijzigd in een ont dubbelde toors met tussenliggend plat vlakje.

Het derde register wordt gevormd door de open galerij (laag 8) en haar bekroning (laag 9). Deze open galerij zorgt voor een afscherming van de bakgoot en was wellicht een oorspronkelijk element. De bezetting van deze kantelen met tinnen is evenwel restauratiewerk van tijdens de laatste restauratiefase van de jaren '90 van de vorige eeuw, gestoeld op, naar onze mening, weinig historische gegevens. De neuslijst, die onder deze tinnen en kantelen loopt, verspringt op de uiteinden van de muur om op de torenlijsten

aan te sluiten.

Erboven zijn spitsboogvensters geplaatst met drielob in het blind boogveld. De hoekzuiltjes met bladkapitelen delen elke nis in twee. Tenslotte loopt een doorlopende onderdorpel over de penanten heen, net als de doorlopende geprofileerde booglijst.

In het derde register tekent zich nog duidelijk de voormalige passage af naar het voormalige 'Grauw Steen'. Dit valt goed te zien in het onregelmatige verloop van de zandsteen aan de rechterzijde, terwijl aan de linkerkant een scherpe dagkant op te merken valt. Deze authentieke bouwsporen dienen bewaard te worden en gevrijwaard voor restauratie bij noodzakelijke interventies aan het parement.

ZUIDGEVEL

De korte zuidgevel is de meest uitgewerkte gevel en kan beschouwd worden als de voorgevel. Deze gevel is drie traveeën breed en telt eveneens drie bouwlagen, gevat tussen het Belfort aan de westelijke zijde en het Gebiedshuis en de zuidoostelijke hoektoren aan de oostzijde.

Deze gevel werd grondig aangepast, zoals gebleken is uit de historische studie; de vrij vlakke puntgevel met duidelijk te onderscheiden materialiteit, het volledige gelijkvloers en wellicht ook de ramen van de eerste verdieping werden bij de werken door Van Assche aangepast. Dit zowel voor wat betreft materialisatie als de verticale opdeling in registers. Het onderste register is hier over de volledige gevelbreedte voorzien van een bordes met balustrade en vier treden in Blauwe hardsteen. Door de ingrepen in de 19de eeuw zijn de twee traveeën van de begane grond iets meer westelijk opgeschoven t.o.v. de bovenste bouwlagen. Aan de kant van de Belfortoren is het eerst travee bepaald door een lang en smal kruisvenster met kraagstukjes onder de wisseldorpels. Het tweede travee is een rechthoekig portaal met een toorsomlijsting. Onder het kalf zijn er eveneens kraagstukjes aanwezig. Het portaal wordt bekroond met een verspringende neuslijst waarover, net als bij de westgevel,

Fig. 89 - Westgevel (L) en Zuidgevel (R), © Architectenbureau Bressers, 1980

een vrij vlakke ontlastingsboog gemetst is in smallere natuurstenen.

Net als bij alle andere gevels worden het tweede en derde register gescheiden door een waterlijst in kwarthol. Anders dan bij de andere gevels, loopt deze niet vlak onder de ramen, maar is deze enkele steenlagen dieper geplaatst. Volgens Patrick De Vos loopt deze lijst ook niet door op het Belfort. Gezien er ook een lijstwerk de contour van het Belfort vervolledigt, gaat het hier wellicht om een waterlijst met een andere profilering. De eerste verdieping is voorzien van drie kruisvensters, symmetrisch verdeeld over de gevel. (derde enkel het bovenlicht?) Ook hier zijn de bovendorpels van de ramen voorzien van een lijst in neusprofiel. In de smalle muurdam tussen het eerste en tweede kruisraam, startend vanaf de onderdorpel, is een fraai gedecoreerde, ondiepe nis geplaatst. Met gekoppelde pinakels aan weerszijden en een kielboog met kruisbloem wordt een bekroonde Madonna omzoomd. De bovenlijst van de nis komt overeen met de dorpel van het bovenlicht. Analooq als op de eerste verdieping, zijn drie, ietwat meer gedrukte, kruisramen geplaatst in dezelfde verdeling. Net als bij de westgevel is ook hier de onderdorpel van het raam de waterlijst met kwartholprofiel. Vlak boven de ontlastingsboogjes start de uitspringende en met een strak maaswerk getooide kroonlijst van de loopgang. ('het balkon'). Deze van vijf tinnen en vier kantelen voorziene borstwering werd pas op het einde van de 19de eeuw toegevoegd. Elke tin is voorzien van twee blinde spitsbogen met telkens een dieperliggende driepas, als een doorlopend fries tot op het niveau van het kanteel. Het veld van de drie tussenliggende tinnen is versierd met een ajourwerk in vierblad, de twee buitenste met een rechtopstaande tweeledige structuur.

Op de puntgevel staat een bekroning met kruisbloem. Net boven de borstwering start het risaliet van vijf opklimmende spitsboognissen. Elk van deze blindnissen heeft een simpele verticale profilering aan de rand die bovenaan in een spitsboog uitloopt in driepasvorm. De tweede blindnis heeft een houten deur met een met glas-in-lood beglaasd deel bovenaan, die uitgeeft

op de zolder. De derde nis is in het bovenste register, ter hoogte van de naastliggende driepassen, een luik, en de vierde heeft een klein raampje met glas-in-lood.

WESTGEVEL

In de westgevel zijn er in totaal zeven gestapelde registers te onderscheiden, in een door ongelijke muurdammen asymmetrische verticale onderverdeling in vijf traveeën. Aan de noordelijke kant eindigt de gevel in de noordwestelijke hoektoren, aan de zuidelijke zijde, de Belfortoren.

Het onderste register bestaat uit de reeds gekende grote, vierkante en grof bewerkte kalkstenen blokken. Aan de zuidelijke zijde van de trap zijn deze kleiner en langwerpiger, wat doet denken dat deze van een latere (restauratie) dateren. In deze plint, onderbroken door een in Blauwe Hardsteen opgetrokken neogotische trappartij, zijn drie onregelmatig geplaatste kelderramen te onderscheiden.

Net iets onder de waterlijst die het eerste van het tweede register scheidt, starten vier identieke kruisramen. Ter hoogte van de ramen vormt de onderste waterlijst de onderdorpel, iets lager geplaatst. In tegenstelling tot de oostgevel, is de bovenste waterlijst niet de dorpel van het bovenlicht maar ligt deze laatste net iets lager. De plaatsing van de rechthoekige kruisramen doet dan ook ietwat vreemd aan in de gevelcompositie.

Vanaf de waterlijst boven het volledig dichte natuursteenparement van het derde register met daarin de verschillende smeedijzeren muurankers, starten, in dezelfde traveeën als de onderliggende ramen, zes rechthoekige kruisramen. Ook boven de grote deur naar het gelijkvloers bevindt zich een dergelijk hoog rechthoekig kruisraam. Deze waterlijst, die wel de onderdorpel vormt voor de ramen, heeft een kwarthol profilering. Zowel in verhouding als in materialiteit zijn het vierde en vijfde register analooq als het tweede en derde register. De kruisvensters van de eerste verdieping worden door een verspringende bovenlijst in neusprofiel afgesloten. Deze methodiek van met name onder de ramen een kwarthol en bovenaan een neusprofiel,

is bij alle gevels gehanteerd. In het zesde en merkbaar minder hoge register zijn opnieuw zes ramen geplaatst volgens de ritmering van de onderliggende verdiepingen. Deze kleinere ramen hebben kleinere bolkozijnvensters. Net als aan de oostgevel wordt de bouwlaag een paar lagen boven de ontlastingsbogen afgesloten. Bij deze gevel is dit met een neusprofiel, aan de oostgevels is dit met een kwartprofiel.

Het zevende register, opnieuw gescheiden van het onderliggende register door een waterlijst, bevat een doorlopende borstwering met vlakke dekplaat. Op onregelmatige afstand, in de eerste, derde en vierde muurdam is de borstwering voorzien van een waterspuwer.

De uitvoering van de verschillende kruisramen en het portaal is sterk verschillend. Het laat 19de, vroeg 20ste-eeuwse laat neogotische portaal heeft een steektrap van 6 treden in blauwe hardsteen met een georneerde balustrade in hetzelfde materiaal. De profilering van deze rechthoekige toegang is uitgevoerd met een toorslijst. Het deurkalk is daarentegen in zandsteen en rust op kraagstukken. Boven het portaal en alle ramen van het gelijkvloers zijn met kleine blokken zeer platte ontlastingsbogen gemetst.

ARKELTORENS

Er is een onderscheid te maken tussen deze aan de oostelijke gevel en deze aan de zuidelijke zijde, die een duidelijke 19de-eeuwse visuele en typologische interpretatie is van de oostelijke exemplaren.

De beide arkeltorens aan de oostelijke zijde starten vanaf de waterlijst van het tweede register. Er vlak onder rusten ze op een sober kraagstuk gedragen door drie rechthoekige natuurstenen consoles. Er onder is de hoek verdikt tot een indrukwekkende penant of steunbeer. De console in de oksel van de penant is duidelijk groter dan deze in het vlak van de penant. De arkeltorens kennen een zeer gesloten karakter met dezelfde onderverdeling in registers, waarbij de waterlijsten doorlopen vanop de naastliggende noordelijk een oostelijke gevel. Volgens Patrick De Vos hebben de eerste vijf lijsten dezelfde profilering als op

de naastliggende gevels. De zesde lijst heeft een kwarthol terwijl de twee volgende een neusprofiel hebben. Het tweede en vierde register van de toren heeft een fries van drie blinde tweelicht nissen, afgewisseld met vlakke muurdammen. Bij elk tweelicht worden de schouderboogjes opgevangen door een haakzuiltje in het midden en recht parement ter hoogte van de muurdammen. Bij de zuidelijke toren is er nog een bijkomend register voorzien van een breed blind tweelicht langs de oostelijke zijde. Bij dit blindlicht zijn zowel de centrale zuil als de dagkanten voorzien van een haakzuiltje.

De noordwestelijke arkeltoren is een volledige 19de-eeuwse interpretatie van een (vermoedelijk) originele situatie, evenwel zonder de voorzieningen aan de binnenkant. In een perfecte symmetrie voor de noordgevel werd de noordoostelijke arkeltoren als voorbeeld genomen. De spiltrap op de noordelijke en de zuidelijke hoek bestaan uit op elkaar gestapelde natuurstenen elementen in Blauwe Hardsteen. Ze dragen de tekenen van de tijd en zijn op veel plaatsen door stappen uitgesleten en gepolijst. Sommige van hen zijn zwaar beschadigd, anderen zijn al vervangen door nieuwere exemplaren. Hiervoor werd niet altijd de juiste steensoort en afwerking toegepast.

SPORENKAP

De sporenkap telt zeven traveen van zes schaargebinten met twee jukken.

Een nokgording ondersteunt hanebalken en wordt zelf gedragen door nokstijlen die zowel door overlangse als door dwarse stijlen verstijfd wordt.

De voet van de kepers wordt door standzonen op de gordingen verstijfd. Hetzelfde is te merken bij de schaarpoten en schaarbalken waar dit gebeurt door middel van korbelen.

DAKVLAKE

Enkel het dakvlak aan de westzijde is voorzien van dakkapellen, deze aan de oostzijde niet. De in totaal 15 dakkapellen zijn verdeeld over twee registers waarbij 5 op het onderste. De dakkapellen zijn niet origineel, te zien aan de balken in de sporenkap.

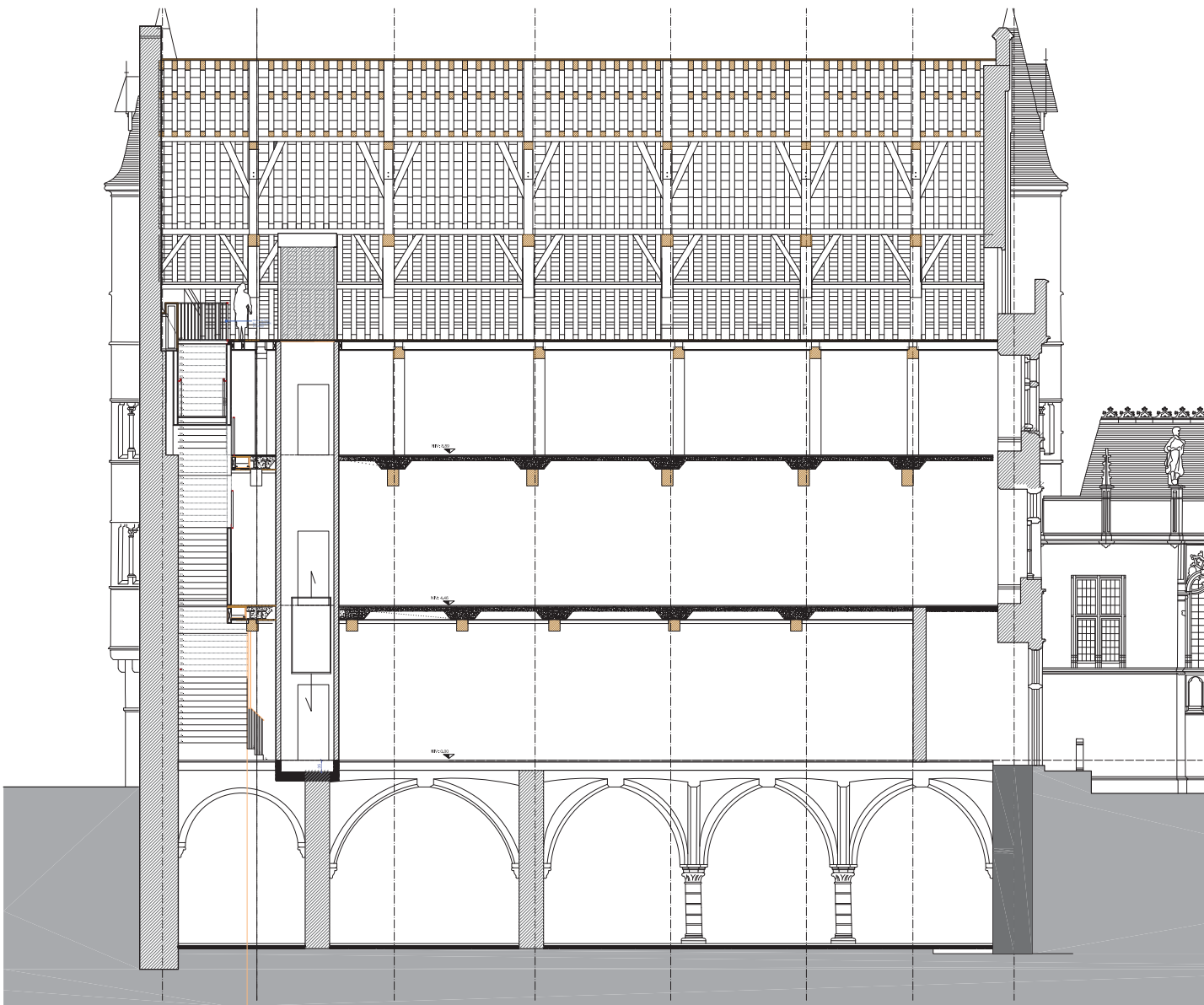

Fig. 90 - Langssnede, © Arter, 2022

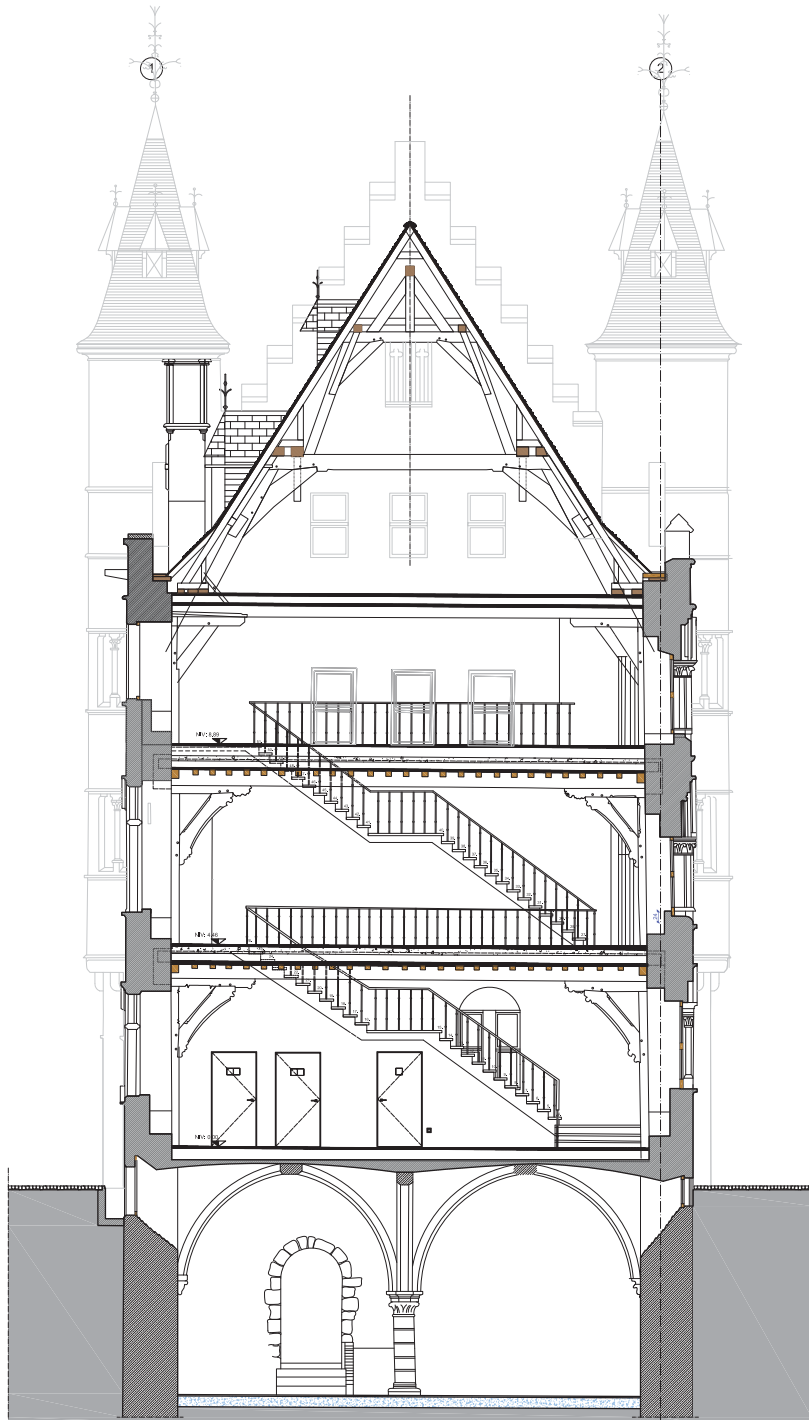

Fig. 91 - Dwarssnede, © Arter, 2022

BELFORT

EXTERIEUR

Het belfort is deels ingevlochten in de zuidwestelijke benedenhoek van het schepenhuis. Het rechthoekige grondplan telt aan de noordzijde een ingewerkte traptoren met een draaitrap die van het gelijkvloers tot het balkon loopt. De ritmiek van het belfort, met door doorlopende waterlijsten gescheiden registers, is gelijk aan de westelijke langsgevel. Onder het balkon van de rondgang telt de toren negen verschillende registers, waarbij het negende het grootste is en de overige allen een gelijkaardige hoogte hebben. Omdat het deels in het schepenhuis is ingewerkt, telt het, op een kort oostelijk geveldeel na, enkel een zuidelijke en een westelijke gevel. In deze gevels komen, op dezelfde niveaus, rechthoekige openingen voor, met name in het vierde, zesde en negende register. Daarnaast zijn er nog enkele individuele openingen. Zo telt de zuidelijke gevel een klein raam in het tweede register en is er een venster in de vorm van een kloosterkozijn op de 9de verdieping. Op enkele uitzonderingen na, is elk raam voorzien van een stevig traliewerk, herinnerend aan de militaire en penitentiaire functie van de toren.

De oostelijke gevel is volledig blind, op twee openingen na. Op het gelijkvloers geeft een rechthoekig portaaltje toegang tot de begane grond van deze toren. We laten in het midden of dit origineel is, gelet op de eerder in de historische nota aangehaalde illustraties waarbij de huidige trappenpartij voor het schepenhuis ontbrak, wat mogelijks een impact kan hebben gehad op het vloerniveau van het interieur. Dit is niet verder onderzocht in deze studie. Ook op het zevende register is er een gelijkaardige toegang, dat het Belfort met het balkon verbindt. De overige openingen zijn smalle, verticale lichtspleten, verspreid over verschillende verdiepingen, op een ogenschijnlijk vrij organische manier aangebracht. Zo ontbreken ze op het tweede en derde register en zijn er twee in het negende register.

Boven het 9de register verandert het grondplan, met een uitkragende borstwering op balkon. In vergelijking met de sobere

vormgeving van de schacht van de toren is dit zeer uitbundig vormgegeven, met een balustrade in twee registers met opengewerkt maaswerk in driepasvorm. Zo is op elke uitspringende hoek, net als in het midden van elke torenzijde, een draakvormige waterspuwer aangebracht. Dit was voor de vorm, want niet alle van deze spuwvers zijn functioneel. Vanaf het balkonniveau, 42 meter boven de begane grond en na 136 trappen te hebben beklommen, heeft de romp een achthoekige vorm die overgaat in opengewerkte, spitsboogvormige galmgaten met daartussen zeer smalle muurdammen, haast kolommen. Deze muurdammen worden in interieurzijde door een structuur van eikenhouten balken en een metalen ring op verschillende verdiepingen versterkt. De overgang tussen de toren en het balkon wordt verzacht door een aan de vorm van het balkon aangepast licht hellend dakje. Bovenaan de galmgaten loopt de waterlijst over in een kruisbloembekroning. Ook dit is een decoratie die op de lagere niveaus nooit eerder is gebruikt. Bovenop de achthoekige torenschacht met de klokken, rust een achthoekige houten torenspits, startend op een kleiner grondplan. Hierdoor is er een grote stenen kroonlijst waarop een vrij brede, overkragende houten gootconstructie rust. Elk vlak van de torenspits is voorzien van dakkapellen of 'standvenstertjes', verdeeld over twee registers. Op het onderste register is een dergelijk standvenster geplaatst in elk gevelvlak. In het bovenste register zijn ze geplaatst volgens overhoeks dakfront. Helemaal bovenaan is een vergulde windwijzer aangebracht, voorzien van ajourwerk met daarin het wapen van de Stad Aalst.

Op verschillende niveaus is de toren verfraaid met verschillende decoratieve elementen. Zo telt het van onder naar boven een tekstfragment (6de register), beelden in gesculpteerde beeldnissen (6de en 7de register), een maanwijzer (7de register), zonnepijlers (westelijke en zuidelijke wand, 8ste register), een horloge (9de register), een balkon (10de register) en een torenspits met beiaard (bekroning en 11de register). Op de torenspits siert een vergulde windvaan. Al

deze decoraties zijn historisch of herinneren aan een historisch element en zijn daarom van grote architectuur en cultuurhistorische waarde.

LATIJNSE SPREUK

Vlak boven de vijfde waterlijst, over de volledige breedte van de gevel en onder de nissen is op de zuidoostelijke gevel een Latijnse spreuk aangebracht met vergulde letters tegen een zwarte achtergrond. Het is het motto van Filips II, die zowel vorst van Spanje als 3de Graaf van Vlaanderen was. Over het doel en de tijd van het aanbrengen is veel onduidelijkheid. Mogelijks werd het aangebracht in 1555, bij de blijde intrede van Filips II in Aalst. *Nec spe nec metu* wordt vertaald als 'Noch door hoop, noch door vrees'. Vreemd is dat de spreuk in twee delen wordt gedeeld door het jaartal 1200. Stelde de vrije Aalstenaar daarbij dat zij, sinds de oprichting van het Belfort zonder vrees en hoop naar het grafelijke bestuur keken en dat zij dit wilden affirmeren bij de blijde intrede? Er is hierover nog heel wat discussie. Patrick De Vos twijfelt daarom ook of het niet een latere, 17de eeuwse toevoeging is.

SCULPTUUR

In de zuidoostelijke gevel van het belfort, de belangrijkste gevel van de toren, sieren twee beelden de gevel ter hoogte van de tweede verdieping van het schepenhuis. Het zijn telkens twee vrijstaande beelden, ten voeten uit, gesculpteerd in een gotische nis, bekroond met een gesculpteerde wimberg met verschillende pinakels tegen een achtergrond van drie registers blindnissen in spitsboog. De nis start net boven de Latijnse spreuk vlak boven de 5de waterlijst en eindigt op het niveau van de 7de waterlijst. Voor beelden en nis is dezelfde natuursteen gebruikt, vermoedelijk Lediaan. De uitvoerders van de sculptuur zijn (ons) niet bekend. Het linker beeld stelt (wordt aangenomen) de Graaf van Vlaanderen voor, de rechter de Heer van Aalst. Deze twee beelden symboliseren de zeer innige en goede verstandhouding tussen beide huizen en het liet de heren van Aalst toe om een grote

macht te creëren. In de muurdam tussen de twee nissen is een oude wijzerplaat zichtbaar waarop het oude horloge was aangebracht dat zich momenteel op de tweede verdieping van het schepenhuis bevindt. Met het nieuwe horloge dat in het negende register werd aangebracht, verloor deze wijzerplaat zijn functie. Dit dient evenwel ook bij verdere restauraties als bouwspoor bewaard te blijven.

MAANWIJZER

In 1461 werd er op de zuidoostelijke gevel, boven de zonnewijzer, een maanwijzer geplaatst. Deze vergulde bol toont de verschillende standen van de maan. In de 15de eeuw was het leven volgens de maanstanden gemeengoed, onder meer in de landbouw waar op de maangetijden de akkers werden verbouwd en geoogst. Ook sommige feestdagen werden hierdoor bepaald. Pasen wordt traditiegetrouw gevierd de eerste zondag na een volle maan eind maart begin april (of de zondag volgend op het begin van de lente, 21 maart). Raakte deze manier voor het bijhouden van tijd volledig in onbruik, deze maanwijzer herinnert hier nog steeds aan.

ZONNEWIJZERS

Sinds 1423 werden er verschillende zonnewijzers aangebracht op het belfort. Deze op de zuid-oostelijke gevel duidt het uur aan tussen 5 uur 's ochtends en 2 uur in de namiddag, terwijl deze aan de zuid-westelijke gevel de uren aanduidt tussen 11am en 8pm. De huidige zonnewijzer werd aangebracht tijdens de vorige restauratie campagne, van 1991 tot 1994. Deze zonnewijzers hebben op zich geen architecturale waarde, maar incorporeren het meer dan zes eeuwen oude concept van de zonnewijzers en zijn daarom van grote immateriële en cultuurhistorische waarde.

HORLOGE

Ook dit horloge is van weinig historische waarde maar dient uiteraard volledig geconserveerd te worden. Deze klok werd aangebracht in 1964 en geeft de toren plaatselijk de zeer opmerkelijke en

visuele titel ‘tettentoeren’, verwijzend naar de ronde vormen van de bollen en de associatie met vrouwenborsten. Hoewel men over smaken en keuzes kan twisten, toont het onlosmakelijk aan dat deze toren en het schepenhuis in het hart van de Aalstenaar zit. Het voormalige uurwerk is nog steeds aanwezig in het schepenhuis, op de tweede verdieping. Dit oudere (maar vermoedelijk ook niet oorspronkelijk) uurwerk heeft romaanse cijfers.

DAKRUITER

Deze dakruiter siert (zie de historische studie) vermoedelijk vanaf de 16de eeuw de nok van het Schepenhuis aan de zuidoostelijke zijde. In deze toren hangen verschillende klokken, waaronder de stormklok. Historisch gezien gaven deze klokken, en dit tot 1930, het begin en het einde van de werkdag aan. Deze bel werd vijf keer geluid: om 6 (of in de winter om 7) uur in de ochtend, om 9 uur in de voormiddag, op de middag om 12 en om 13 uur en tenslotte om 7 uur in de avond.

Belforttoren met beiaard:

Zowel zichtbaar als hoorbaar is de torenspits met daarin, op de bovenste niveaus, de beiaard. Oorspronkelijk was er enkel één bel, de stormbel. Geleidelijk aan is de klokkenstoel uitgebreid tot een heuse beiaard. Vanaf 1590 kon dit een beiaard genoemd worden. Elke dag speelt het een deuntje op het kwartier.

rechthoekige plattegrond in het interieur, aansluitend op een draaitrap.

GELIJKVLOERS

Het gelijkvloers biedt momenteel onderdak aan technische infrastructuur. Het is, net als alle verdiepingen, overwelfd door een kruisribgewelf. Op dit niveau is het voorzien van een (nog gedeeltelijk aanwezig) vermoedelijk 19de-eeuwse baksteenimitatie. Ook op de ribben loopt de imitatie door. De vloer bestaat uit boomse tegels in verschillende roodtinten in kwartsteenverband.

EERSTE VERDIEPING

Het eerste verdiep is eveneens een overwelfde ruimte. Ook hier een kruisgewelf, evenwel zonder kruisribben. Alle wanden zijn vlak afgewerkt, op uitzondering van een bakstenen invulling. Dit invulmetselwerk sluit een voormalige doorgang af naar de eerste verdieping het schepenhuis. De verschillende wanden van het belfort zijn, zeer gelijkaardig als in het schepenhuis, van raamnissen met zitbanken. Vermoedelijk was hier dus niet enkel visueel maar ook fysiek een verbinding met het schepenhuis. Het raamschrijnwerk op deze verdieping is voorzien van glas-inlood met identiek uitzicht als deze van het schepenhuis.

De vloer bestaat uit recentere en geglazuurde donkerrode tegels met grijs cementwerk, in een lineair verband. Deze vloer is vermoedelijk 20ste eeuw, de invulling in baksteenmetselwerk vermoedelijk 19de eeuw.

TWEDE VERDIEPING : CEL JAN DE LICHTE

De tweede verdieping was een gevangenis en staat bekend als de “Cel van Jan de Lichte”, vernoemd naar de 18de-eeuwse bekende struikrover. Uiteraard dateert de functie van cel van vroeger, maar werd deze naam hieraan gegeven omwille van zijn grote luister. De indrukwekkende celdeur in smeedijzer is niet enkel door zijn gewicht impressionnant, ook door de manier waarop het is vormgegeven. Deze ruimte wijkt in typologie, materialen en kleur sterk af van de twee onderliggende

PLANOPBOUW

De onderste verdiepingen hebben allen een

GELIJKVLOERS

EERSTE VERDIEPING

verdiepingen.

Het plafond bestaat uit 4 bakstenen gewelven tussen metalen liggers. De gewelven hebben een zeer geringe hoogte en lopen in noord-zuidelijke richting. De rode bakstenen met wit voegwerk zijn onbeschilderd. Ook bij de wanden is het onbewerkt rode baksteenparement te zien. Deze bakstenen zijn vermoedelijk 19de eeuws, terwijl de bakstenen van de vloer veel ouder lijken. De cel van Jan de Lichte is dus vermoedelijk in de loop van de 19de eeuw, mogelijks na de rampzalige brand, heropgebouwd. Aan de zuidzijde is in het plafond een opening uitgespaard om klokken en delen voor het uurwerk naar boven en beneden te hijsen. Daarnaast zijn er een kleinere opening in het gewelf en een kleine opening in de vloer. Beiden zijn op een structureel weinig oordeelkundige manier aangebracht. De ramen van deze verdieping zijn veel kleiner en zonder een raamnis. Met het smeedijzeren traliewerk tekent de cel zich ook af in de gevels.

DERDE VERDIEPING : torenwachterskamer
Een derde verdieping heeft een rechthoekige plattegrond en ligt in huidige toestand enkele treden hoger gelegen dan de draaitrap. Deze ruimte geeft zowel uit op de spiltrap van het belfort als op de gaanderij aan de zuidelijke gevel. Hoewel we hiervoor geen bewijzen hebben gevonden, lijkt het ons mogelijk dat dit de torenwachterskamer moet zijn geweest. Vermits het huidige plafond zeer laag is en vlak is afgewerkt met een beschilderde pleisterlaag, is het mogelijk dat het oorspronkelijke niveau hoger was. In het midden van deze ruimte bevindt zich een voormalige uurwerktrommel, in een houten kast.

VIERDE VERDIEPING : uurwerkkamer
Het volgende niveau heeft momenteel geen bestemming, behalve onderdak bieden aan enkele technische installaties voor de beiaard (compressor, leidingen, ...). Met twee ramen die uitgeven op het niveau van de vloer, hoewel mogelijk niet origineel, is het mogelijk dat dit de uurwerkkamer is. Met een houten lambrisering in planken is momenteel niet duidelijk hoe de wanden afgewerkt zijn.

TWEEDE VERDIEPING

VIJFDE VERDIEPING : klavierkamer

Daarboven, is de achthoekige plattegrond van de torenspits, huist de beiaardier waar het beiaardklavier is opgesteld. De klavierkamer is volledig wit geschilderd waardoor de houten, metalen en bepleisterde elementen moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn. Op de hoeken lopen de eikenhouten balken van de bovenliggende klokkenstoelen door doorheen de vloer. Met zware metalen bouten en ankers zijn ze vastgemaakt aan het natuursteenparement.

Via een smal luikje, enkel bereikbaar met een steile trap net achter het klavier, is de klokkenstoel van de beiaard bereikbaar.

ZESDE VERDIEPING: beiaard- of klokkenkamer

In deze beiaardkamer staat de klokkenstoel opgesteld. De ruimte is uiterst beperkt. Meteen na het betreden van de ruimte, hangen de klokken aan een metalen en houten constructie.

De vloerconstructie lijkt te zijn opgetrokken in hout dat met lood is bekleed, al is dat door het vuil niet helemaal duidelijk.

Vanaf de zesde verdieping is de torenspits toegankelijk.

De spiltrap in de belforttoren bestaat uit op elkaar gestapelde natuurstenen elementen in Blauwe Hardsteen. Ze dragen de tekenen van de tijd en zijn op veel plaatsen door stappen uitgesleten en gepolijst. Sommige van hen zijn zwaar beschadigd, anderen zijn al vervangen door nieuwere exemplaren.

GEBIEDSHUISJE

EXTERIEUR

Dwars op de zuidelijke gevel van het Schepenhuis, staat het gebiedshuisje ingepland. Het kent een rechthoekig grondplan, deels ingewerkt en verweven met het Schepenhuis. Het uitspringende deel heeft zowel in de langs- als in de dwarsrichting een twee traveeën brede plattegrond. Patrick De Vos splitst het structureel in twee delen, met name in een achterste deel dat aansluit op het Schepenhuis en eenvoudiger is opgevat en een voorste deel dat als blikvanger fungeert. Voor wat betreft de blikvanger en de ornamentiek waarmee de architectuur is gedecoreerd in de gevels, gaan wij akkoord. Gezien de plafondconstructie met het indrukwekkende netgewelf en de dakconstructie met gevelbekroningen over de volledige lengte loopt, zien wij het constructief evenwel als één geheel met twee duidelijk te onderscheiden decoratieve

In de achterste zone bestaat de plint uit een blinde onderbouw, langs zowel de oostzijde als de westzijde rustend op een plint. Deze plint wordt door een zware waterlijst, net onder de ramen, van de verhoogde begane grond gescheiden. In de oostelijke gevel is deze blind, op de westelijke gevel is deze voorzien van een kruisvenster, gelijkaardig als deze in de zuidgevel. In het voorste deel van het gebiedshuisje is er een veel groter vocabularium gehanteerd van divers snijwerk in natuursteen. Zowel op de hoeken als op de aansluiting tussen voorste en achterste deel zijn het ronde pilaren die uit het parement springen. Deze eindigen ter hoogte van de waterlijst in knopkapitelen. Van oost naar west zijn twee registers, met in het bovenste registers een blind maaswerk met driepassen, startend vanaf een schuine waterlijst. Hieronder, centraal in de zuidelijke gevel, is er onder een korbboogvormig (segmentboog) linteel een toegang tot de hallenkelder. Alle zijwanden zijn blind, enkel de voorgevel heeft een vrij lage dubbele deur.

Het gelijkvloers van het gebiedshuisje wordt op de zuidelijke gevel verlicht door twee identieke tweelichten met driepasbekroning, bekroond met zeer drukke hoogsels in ajourwerk. De vensterkoppen zijn door een siermotief ingedeeld. Tussen de twee ramen is er een smalle muurdam met daarin een halfzuil die verder overgaat in een rijk uitgewerkte baldakijnnis waarin een (niet-geblinddoekte) *Vrouwe Justitia* troont. Hoewel de gebruikelijke attributen (weegschaal en zwaard) ontbreken, is de toeschrijving van deze figuur niet gecontesteerd.

In een zeer verregaande drang naar decoratie zijn alle hoeksteunen, net als de middelste monelen van de vensters, voorzien van een klein wapenschildje waarop een leeuwenmotief prijkt.

De geveltop aan zuidelijke zijde heeft een in- en uitgezwenkte geveltop in twee niveaus. Het laagste niveau wordt omzoomd door ranke, zeskantige casementpijlers met er bovenop enkele vrijstaande beelden. In het verlengde van de pilasters aan de oostelijke en de westelijke kant zijn ook beelden geplaatst; Pieter Coecke van Aalst (hofschilder- noordwesten), Graaf

Dirk van Aalst (zuidwesten), Keizer Karel V (zuidoosten) en Cornelius De Schrijver (filoloog- noordoosten). Net onder de sokkels van de beelden is een borstwering geplaatst met rijkelijk snijwerk.

INTERIEUR

Het interieur, zoals te zien op de detailfoto's opgenomen in hoofdstuk 1 bij de algemene beschrijving, wordt beheerst door een indrukwekkend netgewelf over de volledige oppervlakte. In het interieur vallen de natuursteenelementen rond de ramen en aan de aansluiting met het Schepenhuis op binnen het voor de rest witgepleisterde interieur.

3.3 INVENTARIS WAARDEVOLLE ELEMENTEN

Grondplan

- Hallenkelder
- Zolderverdieping
- Gelijkvloers
- Gelijkvloers-gebiedshuisje
- Schepenzaal (1ste verdieping)
- Belforttoren

Exterieur

Een verdere toelichting van alle elementen volgt in Hoofdstuk 4.

3.4 BEWARINGSTOESTAND

Vooraleer in het volgende hoofdstuk in te gaan op de erfgoedwaarden, wordt een opsomming toegevoegd van de in het najaar van 2022 vastgestelde problematieken. Hoewel het belfort en schepenhuis globaal gezien in een goede toestand verkeren, zijn er enkele opvallende gebreken en schadebeelden vastgesteld tijdens inspecties.

Vermits deze aspecten vermoedelijk zullen verholpen worden bij deze restauratie, wordt dit opgenomen als “een stand van zaken voor opmaak van het beheersplan”.

Bij bezoeken ter plaatse op 26/10 en op 07/11/2022, werden er verschillende knelpunten vastgesteld. Globaal gezien is het gebouw in een **redelijk goede en degelijke toestand**. Echter, er zijn enkele restauratieve ingrepen nodig naar waterhuishouding, onderhoud van goten en houtsschrijnwerk. Het houtsschrijnwerk is nog in redelijke toestand, op schade aan onderdorpels en waterlijsten na. Ook is het dringend nodig om ze van een nieuwe afwerking te voorzien om verder vervolgschade te vermijden.

Ter volledigheid dient te worden opgemerkt dat doordat het lokaal met hoogspanningscabine beperkt toegankelijk was, niet in detail is kunnen geanalyseerd worden.

Ten titel van inlichting worden hierbij verschillende foto's toegevoegd van de opgesomde schadebeelden; Deze zijn representatief maar niet allesomvattend vermits een allesomvattend schadebeeld buiten de doelstelling van een beheersplan valt.

3.4.1. SCHADEBEELDEN

1. ER WERDEN DIVERSE ONTBREKENDE ELEMENTEN VASTGESTELD (NIET LIMITATIEF):

- De diefijzers van de ramen van de beiaardkamer on
- tbreken
- In verschillende negblokken van de smalle raampjes van de beiaardkamer zijn er stukken steen die los zitten of in de nabije toekomst zullen afstoten.
- LOODSLABBEN

2. VOCHT EN ZOUTEN:

- De hallenkelder heeft een groot waterprobleem. Er komt water doorheen de betonplaat. Het is niet duidelijk hoe dit komt, maar vermoedelijk doorheen de randen van de betonplaat met het natuursteenparemen. Bij testen doorheen

de vloerplaat bleek de betontafel volledig nat was en integraal aangetast is. Dit werd enkel vastgesteld in de grootste ruimte.

- Op verschillende locaties in het schepenhuis en de traptoren van het belfort werden vochtige en zout-belaste oppervlaktes vastgesteld.
- Roestvorming op binnenpleister zone 0.1 gelijkvloers t.h.v. de scharnieren inkomdeur.
- De traploketten aan de arkeltorens zijn overal gebrekkig; hierlangs is er waterinsijpeling, voornamelijk aan de zuidelijke zijde, aan beide gevels
- Het anker waarmee de houten pilasters van de torenconstructie van het belfort mee bijeen worden gehouden op het niveau van de beiaardkamer, is verroest. De toestand van zowel het anker als de houten pilasters dient te worden nagegaan.
- Het metaalwerk van de klokkentoren is bedekt met heel wat duivenuitwerpselen, net als de klokken. Dit is te reinigen en na te kijken of er aantasting is door de zuurtegraad van de uitwerpselen.
- De kolomvoeten van de houten pilasters van de klokkentoren van het belfort zijn bekleed met lood, vernageld in het hout en de ondergrond. De eigenlijke voet is hierdoor, gelukkig, niet te zien. Er dient een destructief onderzoek te komen om de voet na te kijken. Op basis daarvan moet besloten worden om andere voeten bijkomend te onderzoeken.
- Er is stagnerend water in de beide bakgoten, beiden ter hoogte van de zuidelijke arkeltorens. Dit deels te danken aan gebrekkig onderhoud (verstopping van de afvoeren).
- In de bakgoot zijn er verschillende herstellingen aan de bekleding van de goot: integraal te vernieuwen.
- Het loodwerk van de achterzijde van de oostelijke topgevel is ingeslepen, wat niet volgens de regels van de kunst is. Boven de ingeslepen zone is pleisterwerk afgevallen en zijn met mos begroeide bakstenen zichtbaar. Deze gevel lijkt sterk met vocht belast.
- De loden gootjes aan de binnenzijde van het gebiedshuisje zijn weinig stabiel en niet goed bevestigd in het natuursteen parement.
- De loden slabben onderaan de deur naar de bakgoot aan de oostelijk zijde zijn met silicone vastgezet in de deur: te optimaliseren detail en na te kijken bij alle andere deuren.
- De loden slabben op de onderdorpel naar de

bakgoot aan oostelijke zijde dienen te worden nagekeken: mogelijk is er beschadiging van de onderliggende natuurstenen elementen.

- Nazicht waterhuishouding aan de achterzijde van de topgevel van het gebiedshuisje: de loodslabben lijken te beperkt te zijn ingewerkt in de natuursteen.
- Door water en gecorrodeerd ijzer aangetaste treden in de traptoren van het belfort.
- De bakgoot aan de oostelijke zijde ligt aan de zuidelijke kant vol met organisch materiaal: dit is beter te onderhouden.

3. BIOLOGISCHE AANTASTING:

- Op verschillende locaties in het interieur van het schepenhuis werden biologische aantastingen vastgesteld (zwammen). Het exacte type en soort is niet gekend en dient te worden onderzocht.
- Op de natuurstenen dorpels van de ramen aan de noordgevel is er biologische aantasting (mossen).
- De dekstenen van de bakgoot aan oostelijke zijde zijn vrij fel aangetast door mos begroeiing. De stenen zouden evenwel dateren van de restauratiefase van de jaren 90, wat toch snel zou zijn.

4. NATUURSTEEN:

- Verschillende tegels in de zone van de inkom aan de zuidgevel zijn verpoederd en dienen vervangen te worden.
- In het parement van de rondgang van het belfort zijn er verschillende stenen met verpoederde oppervlakte en met diverse graden van degradatie. Nader te bekijken welke herstellingen er nodig zijn.
- De afvoergootjes in de bevoering aan de westelijke zijde van de rondgang van het belfort ontbreken, evenals de spuw-ers/doorgangen aan deze kant.
- In de bevoering van de rondgang van het belfort zijn er herstellingen met Blauwe Hardsteen uitgevoerd; deze zijn storend in het geheel.
- In het parement van de rondgang van het belfort zijn er diverse herstellingen met cementmortel uitgevoerd; deze zijn storend in het geheel en te bekijken of dit niet beter hersteld kan worden.
- De natuurstenen vloer in de rondgang van het belfort zijn, vooral aan de westelijke zijde, door water gedegradeerd. Ondanks het dakje kan dit een water belaste oppervlakte zijn en is mogelijk te verbeteren.

- Ter hoogte van de deur naar het balkon ontbreekt de natuursteen console onder de houten draagstructuur (zuidelijke arkeltoren): na te kijken of dit kan en hoe alle houten elementen bevestigd zijn.

5. SCHRIJNWERK:

- Alle onderregels en dorpels van de dakluiken zijn verrot, de dakluiken klemmen en moeten nagekeken worden
- De beide deuren van de rondgang van het belfort zijn gebrekkig of ontbreken en dienen volledig hermaakt te worden.
- De ramen van het niveau van de beiaard zijn in slechte staat en moeten grotendeels vervangen worden.
- De loodnetten van de meeste glas-in-loodramen zijn verstorven. Ook ontbreken heel vaak de windroeden waardoor de glaspartijen niet vlak zijn, maar ingedeukt zijn door de winddruk. De mastiek van de glas-in-loodramen ontbreekt deels. Ook de voeg tussen metselwerk en schrijnwerk is zeer vaak gebrekkig of ontbrekend.
- Her en der zijn er ontbrekende glaskalibers in de glas-in-loodramen.
- De volledige onderzijde (onderregel, zijstijlen en onderste zone beplanking) van de deur naar het balkon vanuit de zuidoostelijke arkeltoren is verrot en moet volledig vervangen worden. Ook de rest van de deur is in mindere conditie. Gezien het gebruikte materiaal en de weinig historische waarde zou een identieke reconstructie in eik het best geschikt zijn.
- Het houtwerk van de dakkapellen is zeer schraal en in zeer slechte toestand. Er ontbreken neuzen op de onderdorpels, evenals de bekleding hiervan met lood. Er is een afwerking met een rood en witte ruit. Op de vaste onderregel zijn er sporen te zien van silicone, een minderwaardige uitvoering.
- Er is heel wat herstel en verbetering nodig van het huidige hang- en sluitwerk:
 - De fraaie **houten toegangsdeur van de kelderruimte** (hallenkelder) is voorzien van een cijferslot. Buiten het feit dat de combinatie van dit slot steeds door een grote hoeveelheid mensen gekend kan zijn, is een cijferslot geen probate manier om de deur af te sluiten. Ook vanuit erfgoed standpunt is een hangslot niet het meest geschikte. De deur is tenslotte ook in zeer slechte staat en dient grondig gerestaureerd

- te worden.
- Verschillende **deuren** die uitgeven op het exterieur (bv deur balkon, deur traptoren, deur zolder, ...) **openen enkel via sleutel**. Vaak zijn deze moeilijk te openen en te sluiten (vooral deze op het zogenaamde 'balkon'). De deur van het balkon is nog het beste te sluiten vanaf de binnenzijde, maar dan dient het gebouw te worden verlaten via het belfort.
 - **De deur naar de beiaardkamer** dient gerestaureerd te worden en daarbij energetisch (spletten) verbeterd te worden. Daarbij dient ook de sluiting te worden verbeterd.
6. METAALWERK:
- Het anker op de muurbalk aan de westelijke zijde ontbreekt.
7. DIVERSE:
- Sporen op korbelen van de westelijke zijde, vermoedelijk van de behandeling met epoxy.
 - Op de dakruiter lijken geen natuurleien te zijn aangebracht, ook in een ander formaat dan deze van de dakhuid
 - Er is een nazicht van de toestand van de beelden van de bekroning van het gebiedshuisje noodzakelijk (bevestiging, stabiliteit, integriteit, ...).
 - Houten planchetten verbergen het uitzicht aan de onderzijde van het balkenrooster van de zolderverdieping. Sommigen buigen door en er lijkt vochtschade op te zien.
8. DAKEN
- Er ontbreken ladderhaken in het dakvlak, net als een leeflijn. Voor onderhoud van de daken en de dakkapellen dienen er conforme ladderhaken te worden geplaatst.
 - De toegankelijkheid van de **dakgoten van het schepenhuis**
 - **vanaf de noord-oostelijke arkeltoeren** is onveilig. De trap is niet afgestemd op een eenvoudige toegang. Ook de aanwezige metalen staaf op een 40-tal cm hoogte is zeer gevaarlijk. De trap heeft, net zoals alle andere trappen in de arkeltoeren, geen leuning en op het bovenste niveau ook geen balustrade en borstwering. Ook dit is een zeer onveilige situatie. Deze trap wordt echter niet gebruikt voor het grote publiek, enkel voor onderhoud.
- Eenmaal in de goten, ontbreken de nodige beschermingsmaatregelen om op een veilige manier de goten te onderhouden. Er is geen leeflijn aanwezig, de hoogte van de balustrade (kantelen en moordgaten) zijn te gering om als een veilige borstwering beschouwd te worden en er zijn geen ladder- of klimhaken om de hoger gelegen delen van de dakhelling te bereiken. Aan de westelijke zijde is de breedte in de goot uiterst beperkt ter hoogte van de schouw. Dit maakt een passage naar de noord-westelijke traptoren haast onmogelijk en zeer gevaarlijk.
- **vanuit de arkeltoeren**. Er dient steeds een aanzienlijk hoogteverschil overwonnen te worden bovendien vanop een draaitrap. Is het nog enigszins mogelijk om vanuit de oostelijke arkeltoeren de oostelijke dakgoot te bereiken, het vanuit de bakgoot terugkeren naar de arkeltoeren is bijzonder gevaarlijk. De toegang tot de oostelijke dakgoot vanuit de noordelijke arkeltoeren is vlotter, al belet een smeedijzeren trekker daar ook een veilige passage.
 - **Dakgoten schepenhuis**: de dakgoten van het schepenhuis zijn niet veilig toegankelijk (zie toegankelijkheid). Bovendien zijn er tal van technische installaties die op een weinig structurele manier in de goot zijn geplaatst en aan de kantelen zijn bevestigd, waardoor het onderhoud van de dakgoten sterk wordt gehinderd.
 - **Dakgoten schepenhuis**: aan beide kanten (oost- en westzijde) ontbreekt een leeflijn. Aan de westzijde onderbreekt de schouw de dakgoot en maakt het veilig onderhoud onmogelijk.

3.4.2. STABILITEIT

1. **Gewelf boven gelijkvloers**: verschillende scheuren en onoordeelkundig geplaatste doorboring van de gewelfsleutel met aantasting van de structurele integriteit. Verschillende scheuren lopen verder door in de wanden en geven aanleiding tot een acuut veiligheidsrisico.
2. Het **dak van de gaanderij** van de belfortoren is zeer gebrekkig; houten elementen zijn aangetast, vergaringen zijn los, er is vochtschade en de constructie lijkt niet correct gedimensioneerd. Bovendien is de dragende structuur sterk in sectie gereduceerd ter hoogte van ankers. Het wordt momenteel ondersteund door bijkomende

metalen steuntjes. Mogelijk was de oorspronkelijke constructie anders, te merken aan de kraagsteen die net naast de ringbalken loopt; de constructie steunt hier niet (meer) op. De metalen steunconstructie onder het dakje boven de rondgang van het belfort is noodzakelijk, maar kan mogelijk beter worden ontworpen.

3. Ter hoogte van de gaanderij van de belforttoren zijn er in het **parement van de toren** verschillende barsten op te merken. Deze moeten verder bekeken worden.
4. In de **kraagsteen op de gaanderij** van de belforttoren zijn er horizontale scheurtjes.
5. In de belforttoren werden op verschillende plaatsen **scheuren** vastgesteld in de traptoren. De scheuren zijn in het trappenhuis zowel op te merken aan de noordelijke zijde (aan buitengevel) als aan de oostelijke kant, de kant die aan het schepenhuis grenst. De scheuren lopen door over verschillende niveaus.
6. In de **belforttoren** zijn er grote scheuren op te merken op verschillende verdiepingsvloeren van de eigenlijke toren.
7. Scheuren in het **metselwerk van de voorgevel**, onder de betonnen lintelen van de ramen. Verschillende van deze scheuren lopen door aan de onderzijde van de ramen, richting het vloerniveau van de zolderverdieping.
8. **Scheur in 45°** vanaf de rechterbovenhoek van de deur in de voorgevel van de zolderverdieping, tot aan de balk van het niveau voor de dakruiter.
9. Enkele treden van de **spiltrap** van de belforttoren zijn gebarsten, mogelijk is er ook een over de volledige dikte gebarsten.
10. De **bevoering van de ruimte** met de klokken, boven de beiaardkamer, kan maar gedeeltelijk geïnspecteerd worden doorheen het smalle trapgat. De toestand van het houtwerk, de toestand van de vloer en de waterdichting van de vloer dient geïnspecteerd te worden. Doorheen het dakluik is duidelijk dat de constructie uit meerdere lagen bestaat, met name een houten roostering (klaarblijkelijk gedeeltelijk aangetast), een verlaagd houten plafond waarop heel wat stenen brokstukken liggen en een vloerconstructie.
11. De **houten draagstructuur van de zuidoostelijke arkeltoeren** vertoont zeer veel windscheuren: dit is na te kijken. Ook de overige onzichtbare houten elementen zijn van nabij te inspecteren.
12. Aan de interieurzijde van de oostgevel op zolderniveau zijn er verschillende **doorlopende scheuren** te zien in het baksteenmetselwerk, onder

meer een in 45° vanaf het linteel van de deur.

13. In de zolderkap zijn bij de restauratie in de jaren 90 verschillende herstellingen met **polymeer chemisch herstel** uitgevoerd. Uit het bestek blijkt echter ook dat dit enkel gebeurde bij de bereikbare delen. Vermits er zichtbare druipsporen zijn op de planken en het hout en de dakconstructie onmogelijk volledig kan onderzocht worden vanaf het vloerniveau, dient dit grondig te worden onderzocht om eventuele schade uit te sluiten.
14. **Toestand van de balkkoppen** van de gordingen en van de korbelen dienen te worden nagegaan.

3.4.3. INVENTARIS RECENTE VERSTORINGEN

Gezien de archeologische erfgoedwaarde is gevraagd om een inventaris van recente verstoringen op te nemen. Over dergelijke verstoringen zijn slechts enkele en zeer gedeeltelijke bronnen beschikbaar.

Zoals in de historische studie besproken, is het

mogelijk dat er in 1867 werken in de kelder zijn uitgevoerd. We zijn zeker dat dit het geval is geweest in 1952, maar weten niet precies wat daarbij is uitgevoerd.

De foto's van het KIK tonen de toestand tussen 1867 en 1952.

Bij de laatste restauratiewerken in de jaren '90 werden er ingrijpende werken aan de bodem van de kelder uitgevoerd, met inbrengen van een betonplaat en het vermoedelijk verhogen van het vloerniveau.

Fig. 92 - Zicht op de eerste ruimte van de hallenkelder omstreeks 2018, © De Standaard

Fig. 93 - Zicht op de tweede ruimte van de hallenkelder omstreeks 1948 (detail), © KIKIRPA

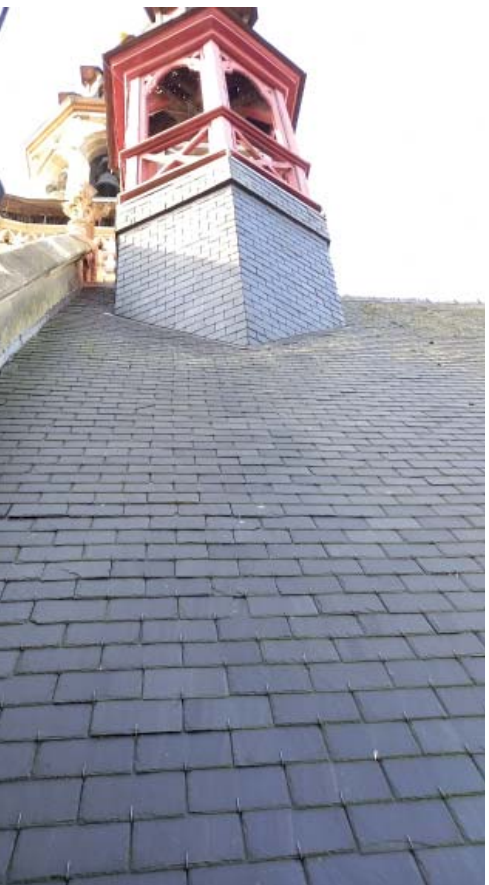
Fig. 94 - Zicht op de tweede ruimte van de hallenkelder, huidige toestand, © CC de Werf

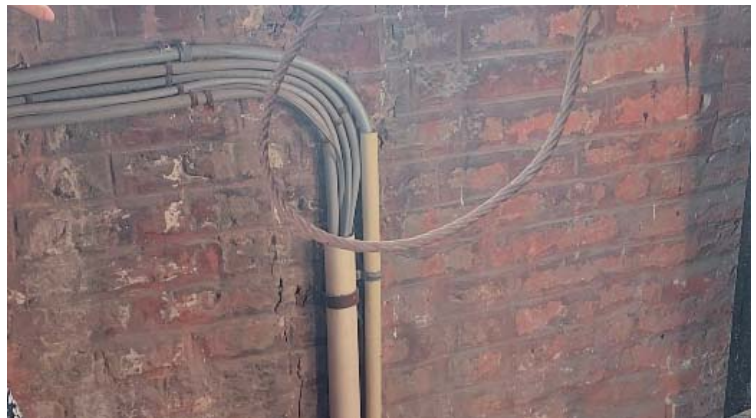
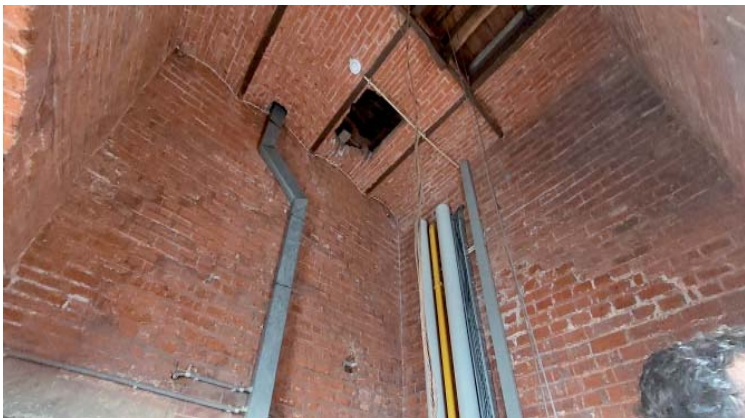

3.4.4. FOTOREPORATAGE BELANGRIJKE EN TYPISCHE SCHADEBEELDEN

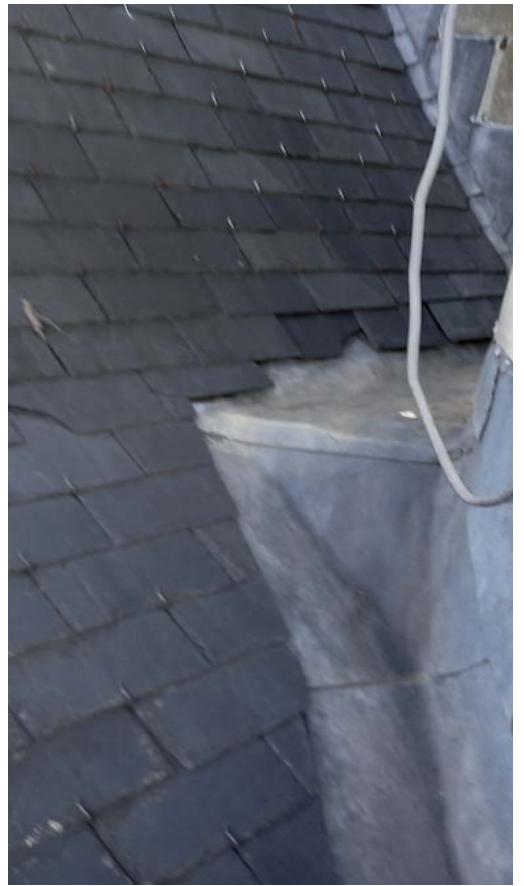

SITE BELFORT
AALST

4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN EN DE UITZONDERLIJKE UNIVERSELE WAARDE

4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

In dit hoofdstuk volgt de situering en beschrijving van de erfgoedwaarden. Omdat de juridische toestand opgenomen werd onder hoofdstuk 1 wordt dit hier niet verder behandeld. Aangezien het een UNESCO beschermd gebouw betreft, is dit hoofdstuk aangevuld met de *uitzonderlijke universele waarden*, opgenomen op de lijst van het werelderfgoed.¹

4.1 BESCHERMINGEN EN VASTSTELLINGEN

Zie hiervoor eerder in dit beheersplan bij hoofdstuk 1.

4.2 DE ERFGOEDWAARDEN EN ERFGOEDCRITERIA VOLGENS HET AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

De mogelijke erfgoedwaarden van beschermd bouwkundig erfgoed worden als volgt gedefinieerd in het Onroerenderfgoeddecreet:²

“De archeologische, architecturale, artistieke, culturele, esthetische, historische, industrieel-archeologische, technische waarde, ruimtelijk-structurerende, sociale, stedenbouwkundige, volkskundige of wetenschappelijke waarde waaraan onroerende goederen en cultuuroederen die er integrerend deel van uitmaken hun huidige of toekomstige maatschappelijke betekenis ontleen”.

De erfgoedcriteria *herkenbaarheid, representativiteit, contextwaarde* en *ensemblewaarde* zijn aanvullende en versterkende elementen voor de erfgoedwaarden.³

4.3 DE ERFGOEDWAARDEN TOEGEKEND AAN HET SCHEPENHUIS, BELFORT EN GEBIEDSHUISJE

De ‘site’ van Schepenhuis, Belfort en Gebiedshuisje is beschermd als monument omwille van de ‘*artistieke, historische en archeologische waarde*’. Ook de onmiddellijke omgeving van de site is omwille van zijn belang beschermd als ‘Unesco werelderfgoed bufferzone’.

4.4 ALGEMEEN BELANG VAN DE SITE ‘HET SCHEPENHUIS, BELFORT EN GEBIEDSHUISJE’

Het beschermingsbesluit vermeldt enkel standaard erfgoedcriteria die voor tal van andere panden zijn gehanteerd, zonder daarbij een toelichting te geven.

De belangrijkste waarde van de site, met name dat het het oudste nog actieve schepenhuis van de Lage Landen is, valt te categoriseren als van *uitzonderlijke historische waarde*.

Het *artistieke belang* van de site zit in het feit dat het uitzicht langs de buitenzijde nog grotendeels origineel ‘oogt’. Hierbij moet de kanttekening worden gemaakt dat het een historiserend beeld is dat, volgens het idee van Eugène Viollet-Le-Duc, overgerestaureerd werd in een staat die historische elementen combineert met elementen die er uitzien alsof ze een historische waarde hebben. De waarde van het geheel schuilt dan ook niet in deze ogenschijnlijke visuele eenheid, wel in het feit dat het een artefact is dat gedurende al de eeuwen zijn functie is blijven behouden. Dit is de *historische en archeologische waarde* van de site. Bovendien, zoals in de historische studie omstandig toegelicht, zijn zowel het belfort als het gebiedshuisje twee archeologische en architecturale relictten die herinneren aan de bestuurlijke macht en de ontvoogding van de stad Aalst en daarom van groot algemeen belang zijn. Dit belang kan gevat worden onder de noemers *herkenbaarheid, representativiteit, contextwaarde* en *ensemblewaarde*. *Stuk voor stuk zijn het aanvullende en versterkende elementen voor de erfgoedwaarden*

Vooraf dit laatste aspect is belangrijk: de site bevat verschillende elementen die de stedelijke geschiedenis en de werking van het goed evoceren. Dit conserveren betekent ook het permanent in herinnering brengen van deze voormalige manier van leven en werken.

4.5 BELANG VAN DE ONMIDDELLIJKE OMGEVING

De onmiddellijke omgeving wordt gekenmerkt door een stedelijk landschap waartoe nog steeds oorspronkelijke, historische elementen behoren. Zoals in de historische studie toegelicht, vormt het bouwblok nog steeds (bijna) dezelfde contour in

¹ Operational Guidelines, 2015:§49

² Onroerenderfgoeddecreet, hoofdstuk 2, artikel 2.1, 26°.

³ Ministerieel besluit tot vaststelling van de inventarisethodologie voor de inventaris van bouwkundig erfgoed (17 JULI 2015 gepubliceerd in Belgisch Staatsblad)

het stadslandschap als aan het begin van de 16de eeuw. Het geeft vorm aan de omringende straten en aan het beeld van de Grote Markt.

Om deze reden is het door Unesco als een buffergebied beschermd.

4.6 CULTUURGOEDEREN

Uit het overzicht, gemaakt in het voorgaande hoofdstuk, blijkt dat in het interieur en exterieur **enkel nagelvaste elementen met erfgoedwaarde** zijn. Daarbij klasseren wij ook de gedemonteerde historische uurwerkplaat op de (bij opmaak van het beheersplan) tweede verdieping, de oude uurwerkkast op de verdieping van de belforttoren en de gedemonteerde en naar het gelijkvloers verplaatste luidklok.

Er zijn echter **geen andere elementen die gelinkt kunnen worden als een cultuuroed aan het complex of de site**. Er zijn waardevolle kunstobjecten (schilderijen, lampen ontworpen door Pieter de Bruyn, ...) in het interieur aanwezig. Vermits deze evenwel deel uitmaken van **een wisselende inrichting van het pand**, worden deze **niet** opgenomen in een lijst. Om deze redenen is er dan ook **geen lijst met (losse) cultuuroederen** opgenomen in dit beheersplan.

4.7 UNESCO Outstanding Universal Value

INLEIDING

In 1999 werden 32 belforten in Vlaanderen en Wallonië ingeschreven op de Werelderfgoedlijst. Nadien volgde een uitbreiding met 23 belforten in het noorden van Frankrijk en het belfort van Gembloux.⁴

CRITERIA

De status van Werelderfgoed betekend dat de site (hetzij cultureel, natuur of een combinatie van beiden) van 'Outstanding Universal Value' moet zijn, afgekort 'OUV'. Deze Engelstalige benaming en afkorting wordt courant gebruikt in plaats van de nederlandstalige vertaling 'Uitzonderlijke Universele Waarde'. Erfgoed dat deze titel draagt wordt geacht uniek en onvervangbaar te zijn. Om deze eretitel te dragen moet de site ten minste aan 1 van de 10 criteria voldoen. Voor de belforten,

⁴ <https://www.unesco.nl/nl/erfgoed/belforten-van-belgie-en-frankrijk> geconsulteerd op 14/02/2023

waaronder de site van het Belfort van Aalst, oordeelde Unesco dat aan criteria ii en iv wordt voldaan:

- ii belangrijke uitwisseling van waarden
- iv typerend voor bepaalde architectuur

Met name⁵:

Criterion (ii): The belfries of Belgium and France are exceptional examples of a form of urban architecture adapted to the political and spiritual requirements of their age.

(vert.: De belforten van België en Frankrijk zijn uitzonderlijke voorbeelden van een vorm van stedenbouwkundige architectuur, aangepast aan de politieke en spirituele behoeften ten tijde van hun ontstaan).

Deze beschrijving is zeer generiek omdat dit voor alle belforten moet kunnen toegepast. Een omstandige toelichting van de waarde van deze bijzondere stedenbouwkundige architectuur, met de link naar de stedelijke verzelfstandiging en politieke vrijheden werd eerder in dit beheersplan uitvoerig toegelicht, meerbepaald in Hoofdstuk 2.

Criterion (iv): The Middle Ages saw the emergence of towns that were independent of the prevalent feudal system. The belfries of Belgium and France symbolize this new-found independence, and also the links within them between the secular and religious powers.

(vert.: In de middeleeuwen was er een opkomst van steden die zich los maakten van het feodaal systeem. De belforten van België en Frankrijk symboliseren deze nieuw gevonden onafhankelijkheid en integreren een link tussen de seculiere en religieuze machten.)

Ook deze beschrijving is zeer generiek omdat dit voor alle belforten moet kunnen toegepast. Een omstandige toelichting van de waarde van deze bijzondere stedenbouwkundige architectuur, met de link naar de stedelijke verzelfstandiging en politieke vrijheden werd eerder in dit beheersplan uitvoerig toegelicht, meerbepaald in Hoofdstuk 2.

⁵ <https://whc.unesco.org/en/list/943/> geconsulteerd op 14/02/2023

WAARDESTELLING

De waardestelling van de belforten in België en Frankrijk wordt op de site van Unesco als volgt uitgedrukt⁶:

“High towers built in the heart of urban areas, often dominating the principal square, the belfries are essential elements in the organization and representation of the towns to which they belong. The site inscribed on the World Heritage List comprises 33 belfries located in Belgium (26 in Flanders and 7 in Wallonia) and 23 belfries located in northern France.

A symbolic element in the landscape in ancient Netherlands and the north of France, the belfry represents, in the heart of urban areas, the birth of municipal power in the Middle Ages. A practical building housing the communal bells, conserving charters and treasures, where city council meetings were held, serving as a watch tower and a prison, the belfry has, over the centuries, become the symbol of power and prosperity of the communes.

The belfries are, together with the market hall, significant representatives of civil and public architecture in Europe. The evolution from the “seigneurial keep” to the “communal keep” is noteworthy. The church belfries bear witness to the relationship, within the community, between civil and religious power. Closely associated with the expansion and government of European towns in the Middle Ages, the belfries, by the variety of their type and the evolution of their appearance, and the complexes with which they were often associated, represent an essential element in public architecture from the 11th century onwards.

Beyond their architectural structure, the belfries present a wide typology linked both to the history of the communities, the period of construction, the materials used and the personality of their master builders. In the urban configuration, they can be isolated, attached to a market place or to a town hall. In several cases, the civil function is exercised by the church belfry. The period of construction of the belfries extends from the 11th to the 20th century, presenting a wide diversity of style, from Roman art to Art Deco.

⁶ <https://whc.unesco.org/en/list/943/> geconsulteerd op 14/02/2023

Bearing a strong identity, the belfries have suffered much damage from armed conflict but their regular rebuilding, occurring to this day, expresses their exceptional symbolic role and the communities' attachment to them.

INTEGRITEIT

De integriteit van de belforten wordt op de site van Unesco als volgt uitgedrukt⁷:

“The ensemble of belfries, a historical phenomenon unique to one region of Europe, presents a wide variety of examples throughout Flanders, Wallonia and northern France. Types, locations, period of construction, architectural styles and materials used for the belfries inscribed all bear witness to this serial property in its vast diversity.”

Voor de site van het Belfort, Schepenhuis en Gebiedshuisje ligt de integriteit in het feit dat dit belfort, ondanks de talrijke omwentelingen in de loop der eeuwen, nog steeds visueel en fysiek zijn oorspronkelijke functie incorporeert. Nog steeds domineert deze toren het stedelijke weefsel van de stad en is het hierdoor een geschiedkundige artefact wat de herinnering aan de ontvoogding van de stad aan de feodaliteit en het winnen van stadvrijheden, levendig houdt. Op enkele aspecten na, is de oorspronkelijke stadsplattegrond rondom het belfort ongewijzigd gebleven. Ook hierdoor is het een waardevol authentiek en integere herinnering aan de oorspronkelijke periode waarin het belfort haar stedelijke en gemeenschapsfunctie kreeg.

AUTENTICITEIT

“The boundaries of the belfries are defined to fully include the constructions concerned. The associated elements (dungeons, bells and chimes, battlements, bretèches, etc.) demonstrating the function of the belfry or the communal authority are included in this definition. In addition, the property comprises fifty-six examples of belfries marking the communal movement of independence with its differences and its variants. As major and central elements of the medieval town, the belfries have conserved their importance and played a pivotal role in the development of

⁷ <https://whc.unesco.org/en/list/943/> geconsulteerd op 14/02/2023

the urban fabric right up to present times.

The belfry, a major element of the city, was also a weak point; a symbol and sometimes a watchtower, it was regularly destroyed during armed conflict. Furthermore, concerning the number of belfries inscribed (56), it is impossible to consider authenticity in material terms, referring only to their initial period of construction; one can instead consider the permanence of their existence and their symbolic value as authentic. The reconstructions following the world conflicts of the 20th century are therefore exemplary and constitute an element of authenticity of the series.”

Zoals de tekst van de Unesco aangeeft, is de authenticiteit niet te zoeken in de materialiteit. In de loop der jaren heeft het belfort (en bij uitbreiding de volledige site) grondige wijzigingen ondergaan. De authenticiteit ligt evenwel in het feit, zoals bij integriteit toegelicht, dat de onmiddellijke stedelijke context nagenoeg ongewijzigd is gebleven. Bovendien zijn nog steeds beiaard en verschillende luidklokken aanwezig die akoestisch aan de oorspronkelijke functie herinneren. Het gebouw heeft evenwel ook de authenticiteit van zijn ontwerp en structuur behouden.

BESCHERMINGS- EN BEHEERSMAATREGELEN

“The integrity of the French edifices making up the serial property falls under the protection of the Heritage Code. As Historical Monuments, they benefit from, amongst others, a protection of their visual field (500 metre radius), the control of which is ensured by the State. Moreover, several belfries are also located within safeguarded sectors or protection zones (ZPPAUP/AVAP).

Although a serial property, the belfries have a classic management system in which the actors work according to their administrative competences or specific regulations (mostly municipalities and State services). The owner communities, users of the edifices, have an important initiative and coordination role. A Committee for the property will be established during the review of the management plans and the enhancement of the elements that are part of the serial nomination.

The belfries in the Flanders region are all listed as monuments. In addition, in some cases, they are located in a listed urban townscape.

At present, the management of the Flanders belfries is the responsibility of the local authorities. In accordance with their protected status, any intervention on the belfries themselves must be approved by the regional heritage services.

The seven belfries located in Wallonia are listed as monuments and are recorded in the list of exceptional heritage of Wallonia (list established by the Wallon Government and recording the most outstanding heritage elements of Wallonia).

Following the decision of the Wallon Government on 25 August 2011 to provide the Wallon sites inscribed on the World Heritage List with a Management Plan, a Steering Committee, a Scientific Committee and a Management Committee were established. A concertation with the representatives of the French and Flanders belfries is foreseen in this framework.

In parallel with the network of belfry towns functioning in France, the Wallon, Flanders and French representatives of the property Belfries of Belgium and France are preparing the establishment of a transboundary network.”

De belforten, zoals ook deze in Aalst, genieten naast de Unesco bescherming, ook de bescherming door het Agentschap Onroerend Erfgoed en hierdoor door de Vlaamse Overheid. Het beschermen en beheren van dit erfgoed is daarnaast evident in eerste instantie de taak van de eigenaar, de Stad Aalst. Een van de maatregelen die de eigenaar daarvoor neemt, is de opmaak van het beheersplan, naast goed en regelmatig onderhoud, zoals beschreven in het hoofdstuk met de te nemen maatregelen.

“Notes
The “Belfries of Flanders and Wallonia” which were previously inscribed on the World Heritage List, are part of the transnational property “The Belfries of Belgium and France”.”

4.8 UNESCO “factors affecting the property”

Elk erfgoed verdient de nodige bescherming. Op hun website heeft de UNESCO voor het werelderfgoed een standaardlijst gemaakt van 14 basisfactoren die erfgoed kunnen bedreigen. Stuk voor stuk zijn het bedreigingen die de uitzonderlijke universele waarde van het eigendom kunnen aantasten. De standaardisatie maakt de analyse van potentiële trends door de jaren heen of tussen regio's consistent.

Omdat deze lijst universeel is en zowel dient voor bouwkundige als natuurlijke monumenten, zijn er (gelukkig) slechts weinig aspecten toepasbaar op dit erfgoed.

Daarom hebben wij geopteerd enkel deze factoren op te lijsten die volgens ons mogelijks een impact kunnen hebben.

VERVUILING:

- **LUCHTVERVUILING:** Lokale effecten van emissies door gebruik van fossiele brandstoffen door de nabijgelegen industrie.

4.9 OPENSTELLEN UNESCO ERFGOED

Het is de visie van UNESCO dat werelderfgoed zo veel als mogelijk, op een geschikte manier, open gesteld wordt. Dit ligt volledig in lijn met de visie van de opdrachtgever en het feit dat het gebouw na restauratie en herbestemming beter toegankelijk moet worden. Integrale toegankelijkheid is een van de doelstellingen in de komende jaren.

De visie hierover is toegelicht in de komende hoofdstukken en wordt daarom niet verder toegelicht.

Hierbij wordt er sterk op gelet het gebouw op een ‘goede’ manier open te stellen.

4.10 WAARDESTELLING ELEMENTEN

4.10.1 GRONDPLAN

Zoals al in het hoofdstuk met de geschiedenis van Belfort/Schepenhuis en gebiedshuisje is gebleken, is het grondplan en hoe het ingeschreven is in de plattegrond van de stad, van uitzonderlijke waarde.

De grondplannen per verdieping zijn evenwel verre van origineel, gelet op de veelvuldige aanpassingen die in de historische nota werden beschreven. Er dient daarom een onderscheid gemaakt te worden tussen de *footprint* van het gebouw en het algemene volume, wat teruggaat tot de oudste fases van het gebouw, en de interne plattegronden per verdieping. De interne plattegronden zijn sterk getekend door talrijke verbouwingen en interventies, niet in het minst deze voor stabiliteit en circulatie. Hierdoor is vermoedelijk enkel de hallenkelder en zolderverdieping wat betreft plattegrond volledig origineel, samen met de plattegronden van de verschillende verdiepingen van het Belfort, het gebiedshuisje en het grootste deel van de crypte.

4.10.1.1 HALLENKELDER

HOGE TOTAALWAARDE

De hallenkelder, soms ook (onder meer in dit beheersplan) crypte genoemd, is een bijzonder waardevolle ruimte. De natuursteengewelven overkluisen de ruimte volgens het oorspronkelijk concept. Het valt niet te zeggen of deze nog volledig origineel zijn, gelet op het rijkelijke sauswerk waarmee de natuurstenen aan elkaar gelijmd zijn. Mogelijks zijn hiermee zware voormalige interventies bedekt, al is het mogelijk dat hier nog heel wat historische materiaal aanwezig is. De kelderwanden zijn eveneens opgetrokken in natuursteen. In de ruimte is een waterput geplaatst, opgetrokken in baksteenmetselwerk. Naar alle waarschijnlijkheid is dit nog een authentiek element, dat echter overmatig werd gerestaureerd.

Daarnaast vermoeden we dat ook de planopbouw van deze crypte nog origineel is, met de toegang onder het gebiedshuisje. Hiermee zijn echter alle historische en waardevolle elementen beschreven, vermits vorige interventies ook heel wat historische sporen hebben weggeveegd. Voor de volledigheid dienen we te vermelden dat KVo3 niet toegankelijk is voor verdere analyse vermits hierin een hoogspanningscabine is ondergebracht. Deze ruimte wordt dan ook niet verder besproken in dit beheersplan.

Besluitend kan gesteld worden dat deze volledige hallenkelder overkluisd door middel van

kruisribgewelven een volledig te conserveren en te heropwaarderen erfgoedelement is.

4.10.1.2 ZOLDERVERDIEPING

HOGE TOTAALWAARDE

De zolderverdieping is waardevol omwille van de plattegrond en de prachtige historische spanten. Deze dakstructuur is niet gedateerd maar dateert mogelijks in basis van de wederopbouw in de 16de eeuw. Door tal van restauraties, niet in het minst deze van het einde van de jaren '90, werden verschillende houten elementen vervangen. De kapconstructie bestaat daardoor uit een combinatie van originele/ hoogst waardevolle eikenhouten spanten, gerestaureerde eikenhouten elementen, toevoegingen in eikenhout en restauraties met epoxymortel. Het valt goed op dat de dakkapellen latere en minderwaardige toevoegingen zijn; hiervoor werd niet gekeken naar het grid van de kepers en voor hun uitvoering werd een minderwaardige houtsoort gebruikt.

Ondanks deze interventies heeft de zolder nog steeds een vrij gaaf en vrij homogeen uiterlijk. De erfgoedwaarde ligt dan ook zowel in de uitzonderlijke kapconstructies, het behoud van deze constructie en de conservatie van het oorspronkelijke bouwtechnische concept van deze structuur. Bij toekomstige restauraties dient hiernaar gestreefd te worden dit te bestendigen en mogelijks te versterken.

4.10.1.3 GELIJKVLOERS

GERINGE TOTAALWAARDE - PARTIELE ELEMENTEN MET HOGE WAARDE

De erfgoedelementen op het gelijkvloers zijn gering. De houten moer- en kinderbalken zijn (vermoedelijk) nog origineel, zij het bij vorige restauraties grondig gerestaureerd met plaatselijke vervangingen en aanpassingen. Het originele aspect is echter het uitzicht van dit balkenrooster en van de korbelen aan de muur, die de oorspronkelijke manier van overwelfen van de ruimte illustreren. Hoewel dit geen enkele structurele waarde meer heeft, evocert het wel nog steeds het originele constructieve systeem.

De 19de eeuwse haard is waardevol omdat het de toenmalige invasieve en verbeterende visie op restauratie tekenend illustreert. Op zich heeft deze faux-vieux schouw evenwel geen waarde en lijkt het enkel een oud element te zijn. Hetzelfde is geldig voor de verschillende lusters die in de grote zaal hangen. Deze lusters hebben op zich geen waarde, zijn niet gebaseerd op originele elementen of een

originele plaatsing van dergelijke armaturen. Ze zijn veeleer misleidend omdat ze de onwetende toeristische bezoeker het idee kunnen geven van een authentiek interieur, wat niet het geval is.

4.10.1.4 GELIJKVLOERS-GEBIEDSHUISJE

HOGE TOTAALWAARDE

Het authentieke karakter van het gebiedshuisje is nog ontegensprekelijk aanwezig. Zowel de tegelvloer, het stervormige gewelf als de planopbouw zijn authentiek en dienen volledig bewaard te blijven.

4.10.1.5 SCHEPENZAAL (1STE VERDIEPING)

GERINGE TOTAALWAARDE

- HOGE WAARDE VAN SPECIFIEKE ELEMENTEN - PARTIELE ELEMENTEN MET HOGE WAARDE

De opmerkingen over de planopbouw in de inleiding van dit hoofdstuk zijn hier heel duidelijk van toepassing. Ook hier is de 19de eeuwse schouw een niet origineel element dat de illusie scheidt van een authentiek en uniform interieur.

Het meubilair van de raadszaal is uitgevoerd naar een ontwerp van de bekende en gerespecteerde interieurvormgever Pieter de Bruyne. Zoals ook duidelijk geduid in diens schrijven naar de Stad Aalst, is het niveau van de uitvoering echter van zeer bedenkelijke kwaliteit en doet dit de naam van de ontwerper geen eer aan. Door de geringe uitvoeringskwaliteit is dit interieur dan ook allerminst waardevol. De enige elementen die naar wens zijn uitgevoerd, zijn de lampen. Vermits deze lampen samen ontworpen zijn met het interieur, heeft het behoud van deze lampen op hun huidige plaats geen meerwaarde voor het interieur. De lampen zijn waardevol en dienen bewaard te worden. Deze conserveren op hun bestaande plaats is geen meerwaarde voor deze elementen, noch voor de Schepenzaal en het Schepenhuis op zich.

4.10.1.6 BELFORTTOREN

HOGE TOTAALWAARDE

De belforttoren is bijzonder gaaf behouden, over alle verdiepingen.

Op het gewelf van het gelijkvloers zijn er nog sporen van een baksteenimitatie.

Het gewelf op zich is ook waardevol.

De eerste verdieping is ingericht als cel en is onlosmakelijk verbonden aan Jan De Lichte. Dit immaterieel erfgoed zal, door de grote inspanningen van de Dienst Toerisme hier altijd aan verbonden

blijven. De architecturale elementen die aan deze geschiedenis herinneren, zoals de bijzonder zware metalen deur en de diefijzers, zijn eveneens uiterst waardevolle elementen.

De bovenliggende ruimtes hebben op zich geen bijzondere waarde. Hun waarde ligt in het feit dat dit nog steeds de originele planopbouw is.

Helemaal bovenaan zijn de ruimtes waar de beiaardconstructie is geplaatst. Deze ruimtes zijn door hun functie van grote waarde.

4.10.2 EXTERIEUR

HOGE TOTAALWAARDE

Zoals al uit de beschrijving van de bouwkundige elementen bleek, aan het begin van dit hoofdstuk, zijn alle gevels bijzonder waardevol, inbegrepen de bouwsporen die herinneren aan voormalige interventies. Dit dient in totaliteit bewaard te blijven.

SITE BELFORT
AALST

5. VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

Á R T E R

5. VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

5.1 INLEIDING

De erfgoedwaarden beschreven in hoofdstuk 4 vormen de basis waarop een visie voor het behoud en beheer gevormd wordt voor de site van het belfort. Volgens het Onroerenderfgoeddecreet behelzen de rechtsgevolgen voor het behoud van een beschermd monument, zowel een actief als een passief behoudsbeginsel.

Actief behoudsbeginsel:

“De zakelijkrechthouders en gebruikers van een beschermd goed behouden het in goede staat door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken.”

Passief behoudsbeginsel:

“Het is verboden beschermde goederen te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of andere handelingen te stellen die de erfgoedwaarde ervan aantasten.”

Uit de combinatie van juridische consequenties van de beschermingen en de visie van de verschillende actoren, vloeien hoofd- en nevendoelestellingen voort. Vooraleer de verschillende hoofd- en nevendoelestellingen te beschrijven, is het van belang eerst de algemene toekomstvisie van het gebouw grondig toe te lichten.

Daarbij dient ook opgemerkt te worden dat de focus in het beheersplan specifiek gericht is op het bouwkundig erfgoed. Er worden doelstellingen en bijhorende maatregelen geformuleerd die betrekking hebben op het behoud en beheer van het gebouw als erfgoedobject en de bijhorende losstaande gebouwen. De prioritairere doelstellingen, de *hoofddoelestellingen*, die aangekaart worden binnen een beheersplan, zullen dus steeds gaan over het behoud en het beheer van de erfgoedwaarden. *Nevendoelestellingen* vullen deze hoofddoelestelling aan en behandelen alle fundamentele elementen die betrekking hebben op een goed functioneren van het gebouw. Hierna volgt een samenvatting van de verschillende doelstellingen in een nota. Verderop volgt een overzicht in tabel en nog verderop in het beheersplan volgt een corresponderend overzicht van de beheersmaatregelen.

De visie en het doel van het beheersplan gaan steeds uit van de conservatie, verbetering en of herstel van de erfgoedwaarden die aan de basis liggen van het historische onroerend erfgoed, zoals beschreven in het beschermingsbesluit. Dit besluit is echter bijzonder karig en gering want hierin wordt enkel aangehaald ‘omwille van het algemeen belang’.

5.2 RESTAURATIE 2023-2024

In het vorige hoofdstuk werden huidige schadebeelden beschreven. Het is de bedoeling deze in de toekomstige restauratiecampagne aan te pakken.

Daarbij kunnen nog enkele aspecten toegevoegd worden voor wat betreft technieken, integrale toegankelijkheid en veiligheid.

• RESTAURATIEVE WERKEN

- buitenschil: schrijnwerk, dakbedekking, waterhuishouding, goten en afvoeren, stabiliteitsingrepen
- binnenschil: schrijnwerk, pleisterwerk, schilderwerken, stabiliteitsingrepen

1. TECHNIEKEN

Vervangen van bestaande verwarmingsinstallatie, adaptatie van technieken aan modern comfort binnenklimaat en optimaliseren technische uitrusting aan wensen bouwheer.

2. GEBRUIK EN INTEGRALE TOEGANKELIJKHEID

Integratie lift en verbeteren algemene toegankelijkheid

3. VEILIGHEID

Integratie brandcompartimentering, verbeteren toegankelijkheid en evacuatie.

5.3 HUIDIGE FUNCTIE EN GEBRUIK

Het complex van Schepenhuis, Gebiedshuisje en Belforttoren wordt momenteel voor verschillende doeleinden gebruikt.

De ondergrondse ruimtes (de crypte) is tot het najaar van 2023 verhuurd aan een externe partij en ingericht als een escape room. De concessie hiervan is niet verlengd. De eerste verdieping is nog steeds gebruikt als raadszaal voor de zittingen van de gemeenteraad. Onder begeleiding van een gids is het belfort toegankelijk, hetzij elke derde zondag van de maand, hetzij op aanvraag.

Op deze manier combineert het complex een toeristisch-educatieve functie met een bestuurlijke en vrijetijdsfunctie.

In die zin is er een multifunctioneel en regelmatig gebruik en daardoor goed onderhoud van het interieur. Bovendien, door de digitale ontsluiting van belfort en schepenhuis, zet de Stad Aalst ook op verschillende manieren haar erfgoed in de kijker, wat onderhoud alleen maar ten goede komt.

5.4 ALGEMENE VISIE OP HET GOED

Als algemene visie heeft de Stad Aalst de bedoeling het goed te blijven inzetten als gemeenteraadszaal en voor museale doeleinden, in combinatie met socio-culturele activiteiten. Dit is reeds nu deels het geval en zal met de nakende interieurrestauratie en museale inrichting worden versterkt.

De ambitie daarbij is:

- De architecturale eenheid van het exterieur (inclusief de verwevenheid met omgeving) te behouden en te versterken
- De architecturale eenheid van het interieur te verhogen
- Het comfort te verhogen
- Integrale toegankelijkheid en duurzaamheid te beogen

AMBITIE STAD

Bij de start van het restauratiedossier in 2022, voegde de Stad Aalst verschillende visienota's toe die hun ambitie toe dienden te lichten. Dit wordt aangevuld met enkele technische noodzakelijke ingrepen.

- 1. Projectnota:** De Dienst Gebouwen en technieken maakte een projectnota waarin bouwkundige vereisten stonden in genoteerd. Naast minimale eisen op vlak van toegankelijkheid en brandveiligheid, drukte de Stad Aalst daar ook een grote ambitie in uit voor de gebouwprestaties (EPB, thermische isolatie, duurzaamheid en rationeel watergebruik) significant te verhogen. Dit goten ze in een concept technieken met hieraan gekoppeld een raming. Al deze nota's tonen een bijzonder groot enthousiasme en engagement om dit patrimonium niet enkel te restaureren maar ook, om het met moderne termen te benoemen, een upgrade te bezorgen zodat het *future proof* is. De ambitie wordt in het restauratiedossier verzoend met de realiteit van het historische kader.
- 2. Toekomstige ruimtelijke en thematische organisatie:** Op het gelijkvloers zal zich een onthaal, shop en receptieruimte bevinden, alsook de start van het museum parcours. De eerste verdieping zal opnieuw dienst doen als raadszaal voor de zittingen van de gemeenteraad, alsook voor educatieve workshops. De tweede en zolderverdieping krijgen een museale opstelling. De toren met uitkijkpunt en (enkele) cellen zullen toegankelijk gemaakt worden voor bezoekers. De zolderruimte wordt een technische en polyvalente ruimte.
- 3. Restauratieve ingrepen:** Hoewel het gebouwcomplex in een degelijke toestand verkeert, zijn enkele structurele ingrepen op korte en middellange termijn nodig. Dit eerder zowel vanuit praktisch oogpunt (circulatie, museale inrichting) en voor dringende restauratie. Deze werken zijn aansluitend voorzien aan de goedkeuring van dit beheersplan.
- 4. Hoofdambitie:** De hoofddoelstelling gaat daarom dan ook uit van het behoud, de verbetering of het herstel van de waarden die aan grondslag van deze site liggen. Hierbij is het de ambitie om de architecturale eenheid van het interieur te verhogen. Dit is de eerste ambitie.
- 5. Visie bij restauratie:** Bij restauratieve ingrepen wordt er steeds gewerkt met historisch correcte materialen. Bij nieuwe ingrepen, wordt er steeds gewerkt volgens het Charter van Venetië en zullen moderne ingrepen reversibel zijn en duidelijk leesbaar. Gelijk welke ingreep verder opgenomen in dit beheersplan zal voldoen aan deze bovenstaande eisen.
- 6. Gebruik van alle ruimtes:** In de toekomst wil de eigenaar ook de kelderverdieping kunnen gaan benutten. Ook de bovenverdiepingen worden op korte tijd verder ingericht met museale functie. Dit is de tweede ambitie; een goed toegankelijk museum programma incorporeren in het historisch kader.
- 7. Visie op comfort:** Daarnaast, gelet op de publieke functie, moet er ook aandacht zijn voor het steeds conformiseren aan de geldende gebruiks- en comforteisen. Dit kadert in de derde ambitie, het verhogen van de comfortwaarde.
- 8. Technische optimalisatie (1):** In functie van het optimaliseren van gebruik, is de implementatie van technieken en technische uitrusting een must. Momenteel is de raadszaal uitgerust met moderne techniek, geschikt voor het houden van bijeenkomsten, online-vergaderingen, streaming en dergelijke. De technische uitrusting is up-to-date, de thermische uitrusting is dit allerminst.
- 9. Technische optimalisatie (2):** Ook op het gebied

van ventilatie en luchtbehandeling en klimatisatie dienen er ingrepen te gebeuren om het comfortgemak te verhogen. Tenslotte zijn hierbij ook ingrepen nodig om de akoestiek te verhogen.

10. Technische optimalisatie (3): Daarnaast zal er ook aandacht zijn voor ecologische en energetische doelstellingen, op zich een bijkomende ambitie die vervat zit in de reeds aangehaalde doelstellingen.

5.4.1 BEHOUD DOOR GEBRUIK

Het oordeelkundig gebruik is de belangrijkste pijler voor het behoud van erfgoed. De ambitie van de stad Aalst is het behoud door het stimuleren van divers gebruik van de verschillende ruimtes én het behoud van de eeuwoude traditie als raadzaal. Doorheen de geschiedenis hebben het schepenhuis, Gebiedshuisje en de belforttoren een sterke inbedding in het publieke weefsel gekend.

Ook in de toekomst zal de stad Aalst trachten de meerwaarde en betrokkenheid te vergroten, door naast het behoud van de gemeenteraad, ook in te zetten op een gevuld programma met toeristische en educatieve doeleinden

De ambitie is om een breder draagvlak te creëren, op basis van erfgoedtoerisme, de organisatie van culturele museale beleving en -uiteraard- het behoud van de traditie van de zitting van de gemeenteraad.

De ontsluiting van het waardevolle erfgoed zal het behoud door gebruik in de hand werken. Een andere ambitie is tenslotte om een calamiteitenplan op te stellen in overleg met alle betrokken actoren.

5.4.2 BEHOUD DOOR ONDERHOUD

Een systematisch en regelmatig onderhoud is nodig om de bouwfysische staat te bewaren en degradatie te vermijden of tegen te houden. Onderhoud is noodzakelijk voor zowel de binnen- als de buitenschil.

Een goede organisatie van regelmatig onderhoud is enkel mogelijk mits een daadkrachtig beleid. Het onderhoud van het gebouw is een verplichting binnen het takenpakket van de stad. Vanuit verschillende diensten wordt het dagelijkse beheer en onderhoud van het gebouw gestructureerd. Dit zorgt er voor dat vandaag het interieur van het gebouw in een zeer optimale staat verkeert. De buitenschil, en met name de daken, zijn echter minder onderhevig aan

onderhoud en herstellingen, waardoor ze in een mindere toestand verkeren.

Desondanks zal een doorgedreven onderhoud niet kunnen verhinderen dat er om de ca. 50 jaar een grootschalige restauratiecampagne uitgevoerd zal moeten worden.

5.4.2.1 VISIE OP ENERGIEZUINIGE MAATREGELEN

De daken zijn nog niet geïsoleerd en ook het schrijnwerk is een grote energetische verliespost. Hierdoor is er de noodzaak de bestaande waardevolle houten buitenschrijnwerken te restaureren naar historisch model waarbij er energetische optimalisaties worden uitgevoerd. Na analyse van de warmteverliezen is gebleken dat met nieuwe metalen achterzetramen met standaard dubbel glas de waarden aanzienlijk zijn verbeterd. Aangezien deze waarde al beter is dan deze van de wanden dient er niet voor nog performantere beglazing te worden geopteerd.

Om het volledige dakoppervlak niet te moeten demonteren, is geopteerd om de vloer van de zolder te isoleren.

De in 5.4 opgesomde verschillende ambities worden in de onderstaande paragrafen verdeeld in hoofd- en neven-doelstellingen.

5.5 HOOFDDOELSTELLINGEN

5.5.1 BEHOUD, BEHEER, VERBETERING EN HERSTEL VAN DE ERFGOEDWAARDEN

De hoofddoelstelling is het behoud, de verbetering en het herstel van de waarde die aan de grondslag van het onroerend erfgoed ligt. Het goed wordt goed onderhouden, regelmatig gebruikt en daardoor ook van dichtbij gecontroleerd. Ook in de toekomst is hierdoor een goede en continue opvolging en onderhoud van het goed gegarandeerd. Er zijn drie hoofddoelstellingen te onderscheiden.

Enerzijds de restauratie van de waardevolle en historische elementen en aspecten. Dit betreft zowel de restauratie van de (licht tot zwaar) beschadigde elementen als lichtere restauratieve ingrepen en onderhoudswerken voor elementen die in goede staat verkeren. Deze laatste interventies zijn te beschouwen als werken die tot doel hebben de erfgoedwaarden te optimaliseren en te consolideren. Anderzijds is er ook een langetermijnvisie op onderhoud en herstellingen.

A - Restauratie

Dit betreft (gefaseerde) restauratieve ingrepen aan de buitenschil en interieur:

- Buitenschil:
 - Restauratie van de gevels (metselwerk, voegwerk, smeedijzer, schilderwerk, ...)
 - Restauratie en reconstructie van het buitenschrijnwerk (divers historisch raamschrijnwerk en recentere varianten)
 - Restauratie van de daken (leien, lood, goten, ...)
- Interieur:
 - Restauratie en herwaardering houten daktimmerwerk
 - Behandeling zouten binnenmuren, opstijgend vocht en restauratie binnenpleisterwerk (herstel historisch uitzicht)
 - Restauratie, herwaardering en technische verbetering (akoestiek, brandveiligheid en thermisch)
 - Houten tussenvloeren en balklagen (moeren kinderbalken, inbegrepen akoestische, brandtechnische en thermische verbetering)
 - Restauratie van haardmantels en schouwboezems
 - Werken aan waterdichting keldervloer

B - Optimaliseren van de erfgoedwaarden

Om in de toekomst het optimaal gebruik van de site mogelijk te maken, is een goede voorbereiding noodzakelijk. Dit beheersplan dient als een hulpmiddel voor bijkomend, meervoudig gebruik. Daarbij moeten de nog bestaande (schaarse) originele structurele- en interieurelementen behouden, hersteld en terug zichtbaar gemaakt worden:

- Restauratie en restitutie van houten binnenschrijnwerk: binnendeuren, ...
- Verhogen van de leesbaarheid van het origineel historische ruimtelijke concept
- Vervangen van storende maar noodzakelijke technische infrastructuur en integratie van beter passende varianten: verwarming, beamers, rolschermen, elektriciteit en verlichting..

C - Langetermijnvisie op onderhoud en herstellingen

Deze visie bestaat eruit dat het gerestaureerde

goed in prima staat moet blijven verkeren. Daarbij is onderscheid te maken tussen:

- Regelmatig (wekelijks) onderhoud in functie van het dagdagelijkse gebruik van de ruimtes
- Specifiek periodiek onderhoud
- Regelmatig specifiek nazicht van bepaalde aspecten in functie van veiligheid (rookdetectoren, sanitair, elektriciteit, ...)

5.6 NEVENDOELSTELLINGEN

5.6.1 CONFORMEREN NAAR GELDENDE NORMEN EN EISEN

A - Brandveiligheid

Er zijn diverse aanpassingen te doen in functie van de brandveiligheid én het gelijktijdig gebruik van de verschillende ruimtes. Advies bij de brandweer dient te worden ingewonnen bij de opmaak van de verschillende dossiers en er dient te worden voldaan aan de geldende normen en basisnormen voor de preventie van brand en ontploffing.

Voor de restauratiewerken voorzien in 2023 werd dit advies opgevraagd en werd er een test met de opstelling van de ladderwagen uitgevoerd. Deze info werd meegenomen in de opmaak van het dossier.

Niet enkel brandveiligheid maar ook stabiliteit speelt hier een rol. Het aantal gasten dient te worden afgestemd op de netto ter beschikking gestelde ruimte voor gemengd gebruik, het aantal beschikbare uitgangen, de nuttige breedte van de uitgangswegen en trappen en de eisen m.b.t. stabiliteit.

Op 20/04/2023 was er een rondgang met de brandweer ter plaatse in het kader van de opmaak van het restauratiedossier.

De bemerkingen van de brandweer van 2023 had vooral zijn beperkingen en impact op de verschillende verdiepingen, waar momenteel een 99 personen worden toegelaten. Gezien het ontbreken van meerdere vluchtwegen, de hoogte van het gebouw en de functie van het gebouw, dient het gelijktijdig bezoek beperkt te blijven tot 99 personen in de hallenkelder en 99 personen op alle bovengrondse verdiepingen. Voor de belforttoren dient, gezien de te lange evacuatiweg, een afwijking te worden aangevraagd, hoewel het dossier van de restauratie

ook een evacuatiemogelijkheid doorheen het dak voorziet.

Er zijn daarnaast ook verschillende structurele aanpassingen nodig i.f.v. brandveiligheid. In functie van compartimentering dienen branddeuren en brandveilige wanden voor de verticale circulatie te worden geplaatst met de nodige pictogrammen en noodverlichtingen, dienen er gewapende brandhaspels te worden geplaatst, dienen de nodige pictogrammen te worden geplaatst, dient de hoofdevacuatie te worden gecompartmenteerd en te worden voorzien van een brandluis, dient de vloer van de zolder te worden brandveilig worden gemaakt, dienen alle deuren van de brandcompartimenten brandveilig te worden gemaakt, dient een brandanalyse te worden gemaakt en dient een sleutelkuis te worden voorzien zodat de brandweer ten allen tijden het pand kan betreden.

Enkele deuren in het interieur dienen te worden vervangen door branddeuren met historisch uitzicht.

Compartimenteringen, brandblussers, pictogrammen, gewapende brandhaspels per verdieping, rookmelders, nooduitgangen, bijkomende nooduitgang, branddeuren verschillende ruimtes conform de brandcompartimentering, sleutelkuis,

B - Technieken

Het plaatsen van een geïntegreerd systeem voor ventilatie zal in de toekomst noodzakelijk worden. Dit systeem neemt ruimte in en zal ook zichtbaar zijn in de ruimtes. De implementatie zal zich moeten verzoenen met de waarden en beschikbare ruimtes. In het dossier van de restauratie (aansluitend ingediend op dit beheersplan) wordt dit geïntegreerd in het gebouw. Deze installatie is evenwel een eerste stap en dient in de toekomst mogelijk te maken dat dit wordt uitgebreid;

De technische ruimtes zullen hierbij verder ingezet moeten worden en de reeds aanwezige technieken verder geoptimaliseerd, zowel in performantie als in inname van plaats. Het implementeren van de technieken in de ruimte van de crypte, de verschillende verdiepingen en het belfort zal worden uitgevoerd bij de komende restauratiewerken. Daarbij werd gezocht naar een zo optimaal mogelijke inplanting, uit het zicht en zonder aantasting van de historische planopbouw. Deze filosofie dient verder door te worden getrokken bij verdere interventies.

Alle ruimtes zullen ook verder in de toekomst voorzien moeten worden van alle technieken om bijeenkomsten mogelijk te maken; wi-fi, beamers, audio-installatie, aangepaste verlichting en elektrische voorziening. In het bijzonder, de raadszaal, die van alle noodzakelijke moderne infrastructuur (verder) wordt voorzien zodat de zittingen optimaal te volgen zijn voor alle geïnteresseerden.

Tenslotte zijn er ook optimalisaties uit te voeren aan de verwarmingsinstallatie. Ook dit is voorzien bij de komende restauratiewerken evenwel uitbreidbaar en aanpasbaar in de toekomst. Het huidige stooklokaal is niet conform de wettelijke eisen. Een nieuw stooklokaal zal worden ingericht in de uurwerkkamer, op een brandveilige en conforme manier.

Bij de restauratie van het belfort en schepenhuis zal er een vloerverwarming worden geplaatst op het gelijkvloers en in de grootste ruimte van de hallenkelder.

C - Duurzaamheid

De stad Aalst maakte een eigen conceptnota op met specifiek aandacht aan duurzaamheid: *“Publieksproject belfort als hefboom voor meer energiezuinigheid en een duurzame omgang met onroerend erfgoed”*

Deze nota diende als basis voor de opmaak van het restauratiedossier, waarin de visie naar concrete en realiseerbare ingrepen werd vertaald.

“Er zijn tot op heden geen werken in kader van duurzaamheid en/of energiereductie uitgevoerd. Volgende maatregelen zijn beoogd om het belfort energiezuiniger te maken:

- Isoleren van de zoldervloer
- Voorzetramen (langs binnen)
- Renovatie van de putconvectoren
- Warmtepomp (Hybride systeem met bestaande gasketel) (bedoeling op langere termijn)
- Nieuw verwarmingssysteem
- Nieuw stooklokaal

Het belfort krijgt met andere woorden een duurzame herbestemming. Het erfgoed uit ons verleden – en in dit geval wel van een uitzonderlijke omvang en met beschermd karakter – wordt terug in de gemeenschap geplaatst. Van een gebouw met gesloten deuren, wordt het opnieuw een centrale plek in het leven van mensen, waar verhalen verteld worden en de dialoog rond macht, democratie, inspraak, rechten

enzoverder wordt aangegaan. Het stadsbestuur kiest hiermee resoluut voor het duurzaam hergebruik van het bestaand historisch patrimonium. Op deze manier zetten we de eeuwenoude traditie voort en zorgen we ervoor dat het belfort ook een toekomst heeft. Aan deze culturele werking van het belfort wordt bovendien ook de opmaak van een beheersplan gekoppeld, met het oog op een mogelijke invulling als open erfgoed, waardoor er een duidelijke visie is op het onderhoud en beheer gekoppeld aan deze culturele infrastructuur. Het belfort krijgt een volwaardige plek in het Aalsterse museale en culturele landschap, naast het stedelijke museum, Utopia, Cc De Werf Kunstencentrum Netwerk, en de Sint-Martinuskerk. Vanuit de cluster Vrije Tijd, in co-creatie met relevante partners waar mogelijk, zal een inhoudelijk programma gekoppeld worden aan de openstelling: nocturnes, lezingen, beiaardconcerten, ...”

- Restauratie van buitengevels

Voor de concrete oplistings van de werken verwijzen wij naar het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 6.

5.7 VISIE OP TOEKOMSTIGE BOUWKUNDIGE INGREPEN

A - Korte Termijn

- Het aan de normen aanpassen met betrekking tot brandveiligheid
- Aanpassingen en optimalisaties i.f.v. gebruik: reversibele interieur-ingrepen museale inrichting en raadsaal schepencollege
- Technische aanpassingen verschillende technische ruimtes
- Vooronderzoeken
- Dringende restauratieve werken aan buitenschil
- Optimaliseren integrale toegankelijkheid: lift en aanpassingen bestaande trappen
- Restauratie binnenparement i.f.v. museale inrichting
- Installatie van technieken i.f.v. gebruik museale ruimtes en raadsaal
- Periodiek onderhoud (continue) interieur
- Periodiek onderhoud (continue) exterieur

B - Middellange termijn

- Overige restauratiewerken aan buitenschil (inbegrepen de daken)
- Onderhoud buitenschrijnwerk

C - Lange termijn

- Restauratie van buitenschrijnwerk

SITE BELFORT
AALST

6. OPSOMMING EN VERANTWOORDING VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

Á R T E R

6. OPSOMMING EN VERANTWOORDING VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

6.1 INLEIDING

Op basis van hoofdstuk 5 werden de verschillende beheersmaatregelen opgesomd die bijdragen tot een goed behoud en beheer van het historische goed.

Naast de focus op conservatie en restauratie van de erfgoedwaarden, wordt er ook rekening gehouden met het vernieuwen of verbeteren van technieken en stabiliteit van het gebouw. Om de 'erfgoed-site' van het Belfort, Schepenhuis en Gebiedshuisje in de toekomst optimaal te laten functioneren dient er immers aandacht besteed te worden aan moderne ingrepen op vlak van klimatiseren, technieken en comfortuitrusting voor de gebruikers om een duurzaam behoud en beheer mogelijk te maken. Bij het dossier dat aansluitend wordt opgemaakt en uitgevoerd (2023-2024), zal hieraan tegemoet gekomen worden.

Het in een lijst opsommen van de beheersmaatregelen is gebeurd met aandacht voor de verantwoordelijkheid/ betrokkenheid en wensen/ eisen tussen de Stad Aalst, Onroerend Erfgoed en deze van de verschillende andere betrokkenen.

De hoofddoelstelling, met name het behoud en beheer van de erfgoedwaarden wordt opgesplitst en toegelicht in het eerste deel van de maatregelen. Nadien volgen de verschillende nevendoelestellingen met hun respectievelijke maatregelen.

Praktische zaken als toegankelijkheid, circulatie, veiligheid van de bezoekers, nutsvoorzieningen, calamiteiten, duurzaamheid, brandveiligheid etc. beslaan telkens een nevendoelestelling.

Dit beheersplan is, tenzij in tussentijd een andere versie zou worden ingediend, is normaal gezien 24 jaar geldig, vanaf datum van aanvaarden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

6.2 OPSOMMING EN VERANTWOORDING VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

NOOT: Indien van toepassing wordt er een verantwoordingsnota toegevoegd aan de maatregelen. Deze bestaat uit een niet-limitatieve opsomming van acties.

HOOFDDOELSTELLING 1

BEHOUD, BEHEER, HERSTEL EN VERBETEREN VAN DE ERFGOEDWAARDEN

Maatregel 1 : Bijkomende onderzoeken

- 1.1 Archeologisch onderzoek in functie van werken in de bodem
- 1.2 Architecturaal en bouwhistorisch onderzoek
Omvat het verfijnen van de kennis van de verschillende bouwfases en afwerkingsfases
- 1.3 Materiaaltechnisch en bouwhistorisch onderzoek
Omvat (niet-limitatief) stratigrafische onderzoeken schrijnwerk (interieur en exterieur), materiaaltechnisch vooronderzoek vloeropbouwen (gelijkvloers en verdiepingen), mortelanalyses, analyses pleisterwerk, bouwsporenonderzoek trap, opvolging diverse scheuren, stabiliteitstechnische vooronderzoeken (aanzetdiepte funderingen, vloeropbouwen diverse verdiepingen, holtes vloeren, holtes wanden, scheuronderzoeken scheuren traptoren en belfort, onderzoek wapening betonnen vloeren interieur verschillende verdiepingen,...), bouwhistorisch en technisch onderzoek van de beelden als bekroning van het dak van het gebiedshuisje, onderzoek van het houtwerk van de zolderconstructie, ...
- 1.4 Materiaaltechnisch onderzoek van houten, metalen en steenachtige bouwonderdelen
Omvat (niet-limitatief) proefboringen aantasting houtrot, vrijmaken aangetaste delen, aantasting insecten, aantasting door zwammen, hygrothermisch onderzoek vochtbelaste zones, ...

Maatregel 2: Restauratie en onderhoud van exterieur (daken, gevels en buitenschrijnwerk)

SCHEPENHUIS EN GEBIEDSHUISJE

- 2.1 Algemeen nazicht en herstel van de dakbedekking en dakgoten
Omvat (niet-limitatief) het groot onderhoud van de dakbedekking, groot onderhoud en aanpassingen en herstellingen aan de regenwaterafvoeren, het herstellen van lekken, loden aansluitingen, restauratie van de dakkapellen, (het herstel, ontroesten en schilderen van ijzeren onderdelen, topbekroningen, architecturale elementen, raambruggen, tralies, dakbekroningen, gevelankers, ... en ontroesten, schilderen en herbevestigen trekstang schoorsteen,...), het algemeen nazicht van de dakbedekkingen met punctueel nazicht (klein herstel van scheefgezakte, ontbrekende of beschadigde leien, ...), vervangen van niet-genormeerde ladderhaken door genormeerde exemplaren op de daken, restauratie van nokken in (vermoedelijk) lood van daken in natuurleien, de gootbekleding (koperen en bak- zak- en zalinggoten, incl. loden aansluitingen en afwerkingen), de natuurstenen dakbekroningen en de afvoeren, inclusief vergaarbakken, spuwers, stampijpen, overstorten ed.), plaatsen van handgrepen in de dakgoten om veilig nazicht mogelijk te maken, het plaatsen van tussentrede / nieuw trede met handgreep en ankerpunt om de dakgoot beter toegankelijk te maken (beide kanten van het schepenhuis)...

- 2.2 Restauratie van de gevels
Omvat (niet-limitatief) metselwerk (natuursteen, baksteen), voegwerk, smeedijzer, schilderwerk, technisch nazicht en herstel van scheuren en barsten in de gevel, technisch nazicht en restauratie van balustrades (inbegrepen bovendaks)...
- 2.3 Restauratie en herwaardering van het houten buitenschrijnwerk
Omvat (niet-limitatief) dakkapellen, ramen, luiken, deuren, ... inclusief het nazicht van het hang-en sluitwerk en herstel indien nodig, inclusief glas-in-loodramen (inbegrepen loodnet, windroeden, bindlood, ...)
- 2.4 Restauratie en herwaardering houten daktimmerwerk
Omvat (niet-limitatief) het structureel nazicht en vrijmaking van het daktimmerwerk, in combinatie met het conform brengen naar diverse normen, in het bijzonder de dakruiter in en boven de zolder van het schepenhuis en de houten constructies van de belfortoren, het structureel nazicht houtwerk en aanpassingen ivf houtaantasting (houtworm, zwamaantasting, waterschade ed.), uitgebreide herstellingen van constructieve gebreken trekbalken, muurankers, balkkoppen, gordingen,
- 2.5 Regelmatig nazicht en schilderen van het houten buitenschrijnwerk
2.5.1 Nazicht
2.5.2 Schilderen
Omvat (niet-limitatief) dakkapellen, ramen (inclusief het glas-lood), luiken, deuren, dakruiter, houtwerk balkon, ... inclusief het nazicht van het hang-en sluitwerk en herstel indien nodig
- 2.6 Onderhoud van verroest architecturaal ijzerwerk
Omvat (niet-limitatief) het structureel nazicht van metalen trekkers, technisch optimaliseren van trekkers en roestwerend behandelen en schilderen van de trekkers
- 2.7 Regelmatig nazicht met punctueel klein herstel van alle hemelwaterafvoeren en met lood, koper of ander materiaal beklede waterbelaste oppervlaktes
Omvat (niet-limitatief) het verhinderen van verstoppingen in dakgoten en waterbelaste delen om infiltratie (bv aan toren belfort) te verhinderen
- 2.8 Regelmatige controle aanwezigheid vogels en andere dieren
Omvat (niet-limitatief) inclusief het nazicht van de duivenwering, verwijderen prooiresten en stoffelijke resten van vogels en andere dieren in interieur en exterieur
- 2.9 Regelmatig nazicht en herstel van het natuur- en baksteenparement
Omvat (niet-limitatief) mosgroei, loszittende stukken parement, loszittend voegwerk, beperkte structurele herstellingen parement, ...
- 2.10 Structureel nazicht en restauratie van de klokkenstoel
Omvat (niet limitatief) herstellen van de klokkenstoel
- 2.11 Technische optimalisatie van de waterdichting langsheen de galmgaten
- 2.12 Verwijderen van duivenuitwerpselen en dichten van mogelijke invliegopeningen

BELFORTTOREN

- 2.13 Algemeen nazicht en herstel van de dakbedekking en dakgoten
Zie 2.1

- 2.14 Restauratie van de gevels
Zie 2.2.
- 2.15 Restauratie en herwaardering van het houten en metalen buitenschrijnwerk
Zie 2.3
- 2.16 Restauratie en herwaardering houten daktimmerwerk
Zie 2.4
- 2.17 Regelmatig nazicht en schilderen van het houten en metalen buitenschrijnwerk
Zie 2.5.
- 2.18 Onderhoud van verroest architecturaal ijzerwerk
Zie 2.6
- 2.19 Regelmatig nazicht met punctueel klein herstel van alle hemelwaterafvoeren en met lood, koper
Zie 2.7
- 2.20 Regelmatige controle aanwezigheid vogels en andere dieren
Zie 2.8
- 2.21 Regelmatig nazicht en herstel van het natuur- en baksteenparement
Zie 2.9
- 2.22 Structureel nazicht en restauratie van de klokkenstoel van de beiaard
Omvat (niet limitatief) herstellen van de klokkenstoel, het plaatsen van een waterdichte afscherming op de verdiepingsvloer, het plaatsen van een afsluitbaar luik op de verdiepingsvloer, ...
- 2.23 Conservatie en restauratie van de beiaard
- 2.24 Verbeteren van de afsluiting van de uurwerkkamer
- 2.25 Regelmatig ontroesten en schilderen van alle ijzeren delen (raambruggen, tralies, dakbekroningen, gevelankers, ...)
- 2.26 Regelmatige controle van de historische uurwerkinstallatie
- 2.27 Conservatie / restauratie van het historische Odobey-torenuurwerk

Maatregel 3: Restauratie en onderhoud van het interieur - (vloeren, wanden, schrijnwerk en afwerking)

- 3.1 Behandeling en restauratie binnenmuren
Omvat (niet-limitatief) behandeling zouten binnen-en buitenmuren, opstijgend vocht, restauratie binnenpleisterwerk en herstel historisch uitzicht, restauratie en technische optimalisatie (akoestisch, brandtechnisch en thermisch), technisch nazicht en restauratie van de verschillende scheuren in de binnengevels van de belforttoren
- 3.2 Restauratie houten tussenvloeren en balklagen, inbegrepen de houten consoles en verticale

- verdiepingshoge schoren
Omvat (niet-limitatief) moer- en kinderbalken, plankenvloeren, planken plafond, houten consoles en houten verticale verdiepingshoge schoren (structureel, akoestisch, brandtechnisch en thermisch)
- 3.3 Restauratie betonnen tussenvloeren en balklagen
Omvat (niet-limitatief) technisch nazicht en herstel van de betonnen tussenvloeren van de verdiepingen (structureel, akoestisch, brandtechnisch en thermisch)
- 3.4 Restauratie stenen vloeren
Omvat (niet-limitatief) technisch nazicht en herstel van de verschillende vloeren (constructie en afwerking) in natuursteen, baksteen en tegels in gebakken aarde (structureel, akoestisch, brandtechnisch en thermisch), restauratie van de openingen in de vloeren van de belforttoren, technisch nazicht en versteviging van de vloer en in de belforttoren
- 3.5 Restauratie haarden
Omvat (niet-limitatief) boezems, haardmantels, schouwen, ...
- 3.6 Technische optimalisaties en interieurrestauratie
Omvat (niet-limitatief):
 - *het optimaliseren van de technische inrichtingen*
 - *het inrichten van alle ruimtes voor hun huidige/nieuwe/vernieuwde functie (opslag, gemeenteraadzaal, museaal parcours etc)*
 - *het aanpassen van bestaande historische deuren in functie van de vluchtrichting en brandcompartimentering*
 - *aanpassingen in functie van brandcompartimentering en evacuatie*
 - *aanpassingen in functie van integrale toegankelijkheid*
 - *aanpassingen technieken in functie van vernieuwde functies*
 - *aanpassingen technieken in functie van brandveiligheid en compartimentering*
- 3.7 Controle, onderhoud, vervanging of restauratie hang- en sluitwerk in het gehele interieur
- 3.8 Controle, onderhoud, vervanging of restauratie van het (historische) interieurschrijnwerk
- 3.9 Regelmatige monitoring van de huidige toestand
Omvat (niet-limitatief) visuele inspecties en hygro-thermische monitoring
- 3.10 Regelmatig nazicht op de bewaringstoestand en reiniging en onderhoud van het interieur
Omvat (niet-limitatief) het onderhoud, reinigen en ontstoffen van het volledige interieur inclusief de zolders, inclusief controle op houtworm- en zwamaantasting, waterschade, nazicht van vloeren in natuursteen, hout..., nazicht van de afwerkingslagen op wanden en plafonds
- 3.11 Aanpassing en onderhoud van het interieur van de gemeenteraadzaal
Omvat (niet-limitatief) het aanpassen, onderhoud, reinigen en ontstoffen van het volledige interieur van de schepenzaal, inbegrepen het vaste meubilair

Maatregel 4: Optimaliseren van de erfgoedwaarden

A algemene erfgoedwaarde

- 4.1 Restauratie en restitutie van houten binnenschrijnwerk ('Restitutie' is het volgens oorspronkelijk

concept (met inbegrip van materiaal, methodiek, ...) integraal vernieuwen zodat het origineel en oorspronkelijk concept gehervardeerd wordt).

Omvat (niet-limitatief) binnendeuren, restitutie van de 19de-eeuwse binnendeuren naar historisch model met technische optimalisaties en aanpassingen volgens conformiteit aan veiligheidseisen,

- 4.2 Verhogen van de leesbaarheid van het origineel historische ruimtelijke concept
Omvat (niet-limitatief) integratie van de bar/schepenzaal, integratie van niet originele interventies en vloeren (gelijkvloers vloer, betonnen trappen, ...).
- 4.3 Vervangen van storende maar noodzakelijke technische infrastructuur en integratie van beter passende varianten
Omvat (niet-limitatief) verwarming, beamers, rolschermen, camera's, televisieschermen, elektriciteit en verlichting in interieur maar ook in exterieur (ventilatie, airco, verlichting, ...).

B Conservatie en restauratie van de beiaard en klokken

- 4.4 Beveiligen van in- en uithaken van klepels van basklokken en het automatiseren van het wegtrekken van de hamers
- 4.5 Inbouwen van een veiligheidssysteem zodanig dat menselijke fouten volledig geneutraliseerd kunnen worden
- 4.6 Regelmatig onderhoud en herstel van de klepels
Omvat (niet-limitatief) onderzoek naar welke klepels door nieuwe vervangen moeten worden, waarbij de bestaande deugdelijke klepels als voorbeeld dienen voor de nieuwe smeedijzeren klepels, controleren van de overige klepels in de onder- en bovenstoel op aanslagpunt, ronding en trekrichting, opnemen van een lijst met na te streven klepelgewichten bij opmaak van een restauratiedossier voor de beiaard
- 4.7 Regelmatig onderhoud en herstel van de tuimelassen en lagers
Omvat (niet-limitatief) het ontroesten, schilderen en goed inpassen in de bestaande lagers, schoonmaken van de glijlagers en voorzien van nieuw smeermiddel, aanpassen van tuimelrek boven het klavier aan de positie van de manuaaltoetsen
- 4.8 Regelmatig onderhoud en herstel van de afvering en montage
- 4.9 Regelmatig onderhoud en herstel van het trommelspeelwerk
- 4.10 Regelmatig onderhoud en herstel van de klokken
Omvat (niet-limitatief) regelmatige reiniging, smering en afstelling tuimelaars, ogen, haken en contragewichten, het smeren en reinigen van de glijlagers, controle van de ophangwerken, controle van de klepel haken en - ogen, stellen van de repetitie- en compensatieveren, herstellen van voorgekomen en provisorische herstelde draadbreuken
- 4.11 Regelmatig onderhoud en herstel van de handspelinrichting
- 4.12 Regelmatig onderhoud en herstel van de kronen, ophangbeugels, middenbouten, vogelkopjes e.d.
- 4.13 Regelmatig onderhoud en herstel van de klaviercabine
- 4.14 Algemeen regelmatig onderhoud.
- 4.15 Bijzondere werken aan: klokkenstoel en ophangwerk, eigenlijke klokken, klepels, tuimelassen en lagers, tracturen en bladveren, sturing van de klokken en trommelspeelwerk
- 4.16 Regelmatig onderhoud en herstel van het klavier
Omvat (niet-limitatief) het vervangen van de dempingsmaterialen/vilt onder en boven de toetsen en

van de draadgeleider boven het klavier, het vervangen van het leder van alle pedalen, het opnieuw waterpas plaatsen van het klavier, het vernieuwen van de manuaaltoetsen, inclusief scharnieren en zijgeleiding door zacht vilt

HOOFDDOELSTELLING 2

LANGETERMIJNVISIE OP ONDERHOUD EN HERSTELLINGEN: REGELMATIG NAZICHT, RAPPORTERING DOOR DESKUNDIGEN EN UITVOERING VAN DE DAARUIT VLOEIENDE WERKZAAMHEDEN

Maatregel 5: Toegankelijkheid in functie van onderhoud optimaliseren

- 5.1 Herstellingen en onderhoudswerkzaamheden uitvoeren en opvolgen
Omvat (niet-limitatief) de herstellingen en onderhoudswerkzaamheden die door het regelmatige nazicht volgens de opgenomen frequentie, zouden noodzakelijk zijn ; de werkzaamheden voor een comfortabel gebruik en beheer van (bij)ruimtes (inrichting, aanpassen en optimaliseren van sanitair, het implementeren van nieuwe technieken, ...), ...

Maatregel 6: Regelmatig nazicht en rapportering door deskundigen

- 6.1 Algemene controle op regelmatige wijze van het interieur en exterieur

Maatregel 7: Uitvoeren van de aanbevolen werkzaamheden voortvloeiend uit het nazicht door deskundigen

- 7.1 Herstellingen en onderhoudswerkzaamheden uitvoeren en opvolgen
Omvat (niet-limitatief) de herstellingen en onderhoudswerkzaamheden die door het regelmatige nazicht volgens de opgenomen frequentie, zouden noodzakelijk zijn

Maatregel 8: Algemeen onderhoud

- 8.1 Regelmatig (wekelijks) onderhoud in functie van het dagdagelijkse gebruik van de ruimtes, in het bijzonder deze voor integrale toegankelijkheid en deze noodzakelijk voor het optimaal houden van waardevolle erfgoedelementen

Maatregel 9: Algemeen onderhoud

- 9.1 Specifiek periodiek onderhoud

Maatregel 10: Specifiek nazicht

- 10.1 Regelmatig specifiek nazicht bepaalde aspecten in functie van veiligheid (rookdetectoren, sanitair, elektriciteit, ...)

NEVENDOELSTELLING 1

ONTSluitING - TOERISME & CULTUUR

Maatregel 11: Toeristische & culturele ontsluiting

- 11.1 Uitbouwen van een publieksproject
Omvat (niet-limitatief) het ontwikkelen van een toeristisch onthaal, shop, museaal parcours, educatieve workshops en andere culturele evenementen
- 11.2 (Toeristische) ontsluiting van de crypte
Omvat (niet-limitatief) het ontwikkelen van initiatieven en manieren om de crypte bijkomend te gebruiken op regelmatige basis, inbegrepen technische optimalisaties, inrichting en verbeteringen naar veiligheid
- 11.3 (Toeristische) ontsluiting van de verdiepingen
Omvat (niet-limitatief) het ontwikkelen van initiatieven en manieren om de verdiepingen bijkomend te gebruiken op regelmatige basis als museale functie, inbegrepen technisch optimaliseren, inrichting en verbeteringen naar veiligheid

NEVENDOELSTELLING 2

ONTSluitING - TOEGANKELIJKHEID

Maatregel 12: Infrastructurele werken ter verbetering van de fysieke en virtuele toegankelijkheid

- 12.1 Voorzien van (nood)signalisatie
Omvat (niet-limitatief) het voorzien van (nood)signalisatie die de bezoeker vlot en duidelijk doorheen de ruimtes gidst en die zo subtiel mogelijk geïntegreerd wordt in het historische interieur, de signalisatie geeft duidelijk aan waar de nooduitgang(en) zich bevinden.
- 12.2 Voorzien van ingrepen t.b.v. integrale toegankelijkheid
Omvat (niet-limitatief) het plaatsen van een lift in het interieur dat de verschillende bovengrondse verdiepingen bedient, het aanpassen van de trappen in het schepenhuis zodat de bovengrondse verdiepingen integraal toegankelijk zijn, het verbeteren van bemiddeling en toegankelijkheid (digitaal, fysiek, ...) van de verschillende verdiepingen van de belforttoren, aanpassingen aan niet historische vloeren i.f.v. gelijkdrempeligheid, aanpassingen in interieur i.f.v. integrale toegankelijkheid (technische uitrusting zoals knoppen, signalisaties, ...), ...
- 12.3 Vervangen van niet-genormeerde ladder- en klimhaken door genormeerde exemplaren en plaatsen van genormeerde ladderhaken en verankeringspunten.
- 12.4 Plaatsen van beveiligingen voor veilige inspectie van de volledige toren (alle gevels over de volledige hoogte) door monumentenwachters of hoogtewerkers

- 12.5 Duidelijke bewegwijzering die de bezoeker vlot doorheen het gebouw leidt

NEVENDOELSTELLING 3

INZETTEN OP VEILIGHEID EN RISICO CONTROLE

Maatregel 13: Algemene veiligheid

- 13.1 Optimaliseren van de circulatie
Omvat (niet-limitatief) het voorzien van één in- en uitgang geschikt voor alle bezoekers en het creëren van logische bezoekersstromen waar mogelijk in het kader van het historische ensemble, het toegankelijk maken van de zolderverdieping voor de verschillende bezoekers, het optimaliseren van het bezoek aan de toren van het belfort, het verbeteren van de circulatie

Maatregel 14: Veiligheid

- 14.1 Voorzien van een beveiligingssysteem
Omvat (niet-limitatief) het installeren van beveiligingsystemen ter bescherming van het patrimonium en de schepenzaal, zoals bewegingsdetectie, bewaking zone balkon belfortoren ed.

Maatregel 15: Bliksemafleidinginstallatie

- 15.1 Aanpassen en/of vernieuwing bliksembeveiliging volgens de Europese richtlijn
- 15.2 Keuring van de bliksembeveiliging volgens de Europese richtlijn
- 15.3 Regelmatige controle van de bliksembeveiliging volgens de Europese richtlijn

Maatregel 16: Calamiteiten

- 16.1 Opmaak van een risico analyse en aansluitend actieplan
Omvat (niet-limitatief) in de opmaak rekening houdend met de richtlijnen van bv. OE
- 16.2 Uitwerken van een calamiteitenplan
Omvat (niet-limitatief) naast het opmaken ook het updaten van het calamiteitenplan na regelmatige termijn of na elke belangrijke wijziging in het gebruik

Maatregel 17: Brandveiligheid

- 17.1 Verbeteren van de brandveiligheid
Omvat (niet-limitatief) het aanbrengen van branddetectie, het verbeteren van evacuatiewegen, het conform maken van de brandcompartimentering, nooduitgangen, aanbrengen van blusmiddelen, aanbrengen pictogrammen, controle en aanpassing van de integriteit van de vuurvaste compartimentering met specifieke aandacht voor de elektrische bekabeling ed.

- 17.2 Regelmatige controle van de branddetectie, brandblussers en de noodverlichting
Omvat (niet-limitatief) het volledige complex met inbegrip van de zolders, de publiek toegankelijke delen en de moeilijk toegankelijke delen
- 17.3 Aanpassen slechte brandcompartimentering
Omvat (niet-limitatief) aanpassingen volgens geldende norm, aanpassen en/of plaatsen deuren naar een automatische sluiting bij brand
- 17.4 Aanbrengen van brandvertragend middel op de houten dakstructuur (te onderzoeken)
Omvat (niet-limitatief) aanpassingen volgens geldende norm, aanpassen en/of plaatsen van brandvertrangende middelen op alle houtwerk van de zolderverdieping, de dakruiter en de houten elementen van de belforttoren
- 17.5 Belforttoren: Verbeteren evacuatiewegen, nooduitgangen, aanbrengen van blusmiddelen, aanbrengen pictogrammen, controle en aanpassing van de integriteit van de vuurvaste compartimentering met specifieke aandacht voor de elektrische bekabeling, ...
- 17.6 Regelmatige controle van de branddetectie en de noodverlichting op de zolders en (publiek) toegankelijke delen

Maatregel 18: Asbest controle

- 18.1 Actualiseren asbestinventaris
Omvat (niet-limitatief) het in kaart blijven brengen waar er asbest aanwezig is, controle en aanpassen van de inventaris bij verwijdering van (delen van) asbest
- 18.2 Verwijderen asbesthoudende materialen
Omvat (niet-limitatief) het op verantwoorde en veilige wijze verwijderen van asbesthoudende materialen

Maatregel 19: Inbraakbeveiliging

- 19.1 Voorzien van externe inbraakbeveiliging
Omvat (niet-limitatief) inbraakdetectie op alle externe deuren, eventueel met aanpassing van het slot naar een driepuntslot naargelang de impact op de erfgoedwaarden, het optimaliseren van de bestaande beveiliging (elektronische sloten) van de buitenschil in functie van een integraal beveiligingsbeleid, eventueel het voorzien van inbraakwerend achterzet of voorzetglas ter beveiliging van de glas-inloodramen,
- 19.2 Voorzien van interne inbraakbeveiliging
Omvat (niet-limitatief) het aanpassen van binnendeuren met een magneetdetectie voor inbraak

NEVENDOELSTELLING 4

BEHEER VAN DE NUTSVOORZIENINGEN

Maatregel 20: Optimaliseren van technieken

- 20.1 Vernieuwen van de volledige elektrische installatie (onderdeel van de restauratie van het interieur)

- Omvat (niet-limitatief) aanpassen van de elektriciteitsaansluiting, voorzien van nieuwe aarding, rekening houdend met de erfgoedwaarden van het gebouw,...*
- 20.2 Controle van de elektrische installatie
Omvat (niet-limitatief) een jaarlijkse controle en verplichte herkeuring om de 5 jaar volgens AREI
- 20.3 Uitbouwen van een betere organisatie van elektriciteitsvoorzieningen voor evenementen
Omvat (niet-limitatief) voorzien van voldoende punten, makkelijk hanteerbare bediening ed.
- 20.4 Regelmatige controle en onderhoud van de verlichting
- 20.5 Vernieuwen van de volledige verlichting (incl. zolders) door ledverlichting, inclusief lichtplan, rekening houdend met de erfgoedwaarden van het gebouw en de museale scenografie
- 20.6 Plaatsen van autonome noodverlichting
Omvat (niet-limitatief) plaatsing ter hoogte van uitgangen, borden, kelders, trappen etc... in het geheel complex, eventueel met signalisatie pictogram noodverlichting, eventueel te koppelen op een noodbatterij
- 20.7 Implementatie van een eenvoudig domotica systeem
Omvat (niet-limitatief) voorzien van een domotica systeem voor de sturing van de verlichting waarbij de bediening van de verschillende delen niet meer gekoppeld is aan de positie van de borden
- 20.8 Voorzien en integreren van een audio-installatie en technische (communicatie) installaties voor de schepenzaal
Omvat (niet-limitatief) een audio-installatie die beantwoordt aan de normen voor de organisatie van evenementen
- 20.9 Plaatsen van nieuwe verwarmingsinstallatie en het regelmatig onderhoud van de verwarmings- en klimaatbeheersingsinstallatie
Omvat (niet-limitatief) aanpassen en of vervangen van de volledige technische infrastructuur voor de ventilatie, verwarming en koeling van het gebouw, in het bijzonder deze aan de schepenzaal.
- 20.10 Plaatsen van nieuwe ventilatie en luchtbehandelingsgroep en het regelmatig onderhoud hiervan

NEVENDOELSTELLING 5

INZETTEN OP DUURZAAMHEID

Maatregel 21: Verhogen van de energie-efficiëntie

- 21.1 Alle verlichting vervangen door LED-verlichting, inclusief integraal lichtplan en lichtstuuringsplan
Omvat (niet-limitatief) integratie van zolders, bijgebouwen en omgeving in één lichtplan

NEVENDOELSTELLING 6

OPTIMALISEREN GEBRUIK

Maatregel 22: Aanpassingen ifv gebruik

- 22.1 Reversibele aanpassingen in het interieur omwille van praktisch gebruik
Omvat (niet-limitatief) aanpassen van de bar, opslagcapaciteiten, stapelruimtes (vestiaire, vitrines, museaal onthaal....) rekening houdend met de erfgoedwaarden van het gebouw,...

6.3 LIJST VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

Zie volgende pagina's

OVERZICHT VAN DE BEHERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
	1/j eenmaal per jaar			
	1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar			
	1/10 j 1 maal per 10 jaar			
	1/6 j 1 maal per 6 jaar			
	1/5 j 1 maal per 5 jaar			
	1/3 j 1 maal per 3 jaar			
	1/2 j 1 maal per 2 jaar			
	2/1 j 2 maal per jaar			
	IFV N in functie van nazicht			
Aard der werken				
HOOFDDOELSTELLING 1 Behoud, beheer, herstel en verbeteren van de erfgoedwaarden				
Maatregel 1 Bijkomende onderzoeken				
1.1	Archeologisch onderzoek in functie van werken in de bodem	x		
1.2	Architecturaal en bouwhistorisch onderzoek	x		
1.3	Materiaaltechnisch en bouwhistorisch onderzoek	x		
1.4	Materiaal- technisch onderzoek van houten, metalen en steenachtige bouwonderdelen	x		

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

	Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
legende terugkerende interventies continu continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat wekelijks elke week maandelijks elke maand 1/j eenmaal per jaar 1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar 1/10 j 1 maal per 10 jaar 1/6 j 1 maal per 6 jaar 1/5 j 1 maal per 5 jaar 1/3 j 1 maal per 3 jaar 1/2 j 1 maal per 2 jaar 2/1 j 2 maal per jaar IFV N in functie van nazicht			
Aard der werken			

Restauratie en onderhoud van exterieur (daken, gevels en buitenschrijnwerk)

Maatregel 2

SCHEPENHUIS EN GEBIEDSHUISJE

2.1	Algemeen nazicht en herstel van de dakbedekking en dakgoten	x	1/j	
2.2	Restauratie van de gevels	x		
2.3	Restauratie en herwaardering van het houten buitenschrijnwerk	x		
2.4	Restauratie en herwaardering houten daktimmerwerk	x		
2.5	Regelmatig nazicht en schilderen van het houten buitenschrijnwerk			
2.5.1	Nazicht		1/3 j	
2.5.2	Schilderen		1/6 j	
2.6	Onderhoud van verroest architecturaal ijzerwerk		1/5 j	
2.7	Regelmatig nazicht met punctueel klein herstel van alle hemelwaterafvoeren en met lood, koper of ander materiaal beklede waterbelaste oppervlaktes		1/j	
2.8	Regelmatische controle aanwezigheid vogels en andere dieren		1/j	
2.9	Regelmatig nazicht en herstel van het natuur- en baksteenparement		1/5j	
2.10	Structureel nazicht en restauratie van de klokkenstoel		1/5j	

OVERZICHT VAN DE BEHERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
	1/j eenmaal per jaar			
	1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar			
	1/10 j 1 maal per 10 jaar			
	1/6 j 1 maal per 6 jaar			
	1/5 j 1 maal per 5 jaar			
	1/3 j 1 maal per 3 jaar			
	1/2 j 1 maal per 2 jaar			
	2/1 j 2 maal per jaar			
	IFV N in functie van nazicht			
Aard der werken				
2.11	Technische optimalisatie van de waterdichting langsheen de galmgaten	x		
2.12	Verwijderen van duivenuitwerpselen en dichten van mogelijke invliegopeningen	x		x
BELFORTOREN				
2.13	Algemeen nazicht en herstel van de dakbedekking en dakgoten		1/j	x
2.14	Restauratie van de gevels	x		
2.15	Restauratie en herwaardering van het houten en metalen buitenschrijnwerk	x		
2.16	Restauratie en herwaardering houten daktimmerwerk	x		
2.17	Regelmatig nazicht en schilderen van het houten en metalen buitenschrijnwerk		1/3 j	
2.18	Onderhoud van verroest architecturaal ijzerwerk		1/5 j	
2.19	Regelmatig nazicht met punctueel klein herstel van alle hemelwaterafvoeren en met lood, koper of ander materiaal beklede waterbelaste oppervlaktes		1/j	
2.20	Regelmatische controle aanwezigheid vogels en andere dieren		1/j	x
2.21	Regelmatig nazicht en herstel van het natuur- en baksteenparement		1/5j	
2.22	Structureel nazicht en restauratie van de klokkenstoel van de beiaard	x	1/5j	

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
1/1	1/1 eenmaal per jaar			
1/20j	1 maal per 10 à 20 jaar			
1/10j	1 maal per 10 jaar			
1/6j	1 maal per 6 jaar			
1/5j	1 maal per 5 jaar			
1/3j	1 maal per 3 jaar		1/5j	
1/2j	1 maal per 2 jaar		1/5j	x
2/1j	2 maal per jaar			
IFV N	in functie van nazicht			
Aard der werken				
2.23	Conservatie en restauratie van de beiaard	x		
2.24	Verbeteren van de afsluiting van de uurwerkkamer	x		
2.25	Regelmatig ontroesten en schilderen van alle ijzeren delen (raambruggen, tralies, dakbekroningen, gevelankers, ...)		1/5j	
2.26	Regelmatige controle van de elektronische uurwerkinstallatie		1/5j	x
2.27	Conservatie / restauratie van het historische Odobey-torenuurwerk	x		

Maatregel 3				
Restauratie en onderhoud van het interieur - (vloeren, wanden, schrijnwerk en afwerking)				
3.1	Behandeling en restauratie binnenmuren	x		
3.2	Restauratie houten tussenvloeren en balklagen, inbegrepen de houten consoles en verticale verdiepingshoge schoren	x		
3.3	Restauratie betonnen tussenvloeren en balklagen	x		
3.4	Restauratie stenen vloeren	x		
3.5	Restauratie haarden	x		
3.6	Technische optimalisaties en interieurrestauratie	x		
3.7	Controle, onderhoud, vervanging of restauratie hang- en sluitwerk in het gehele interieur	x		

OVERZICHT VAN DE BEHERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
1/j	1/maal per jaar			
1/20 j	1 maal per 10 à 20 jaar			
1/10 j	1 maal per 10 jaar			
1/6 j	1 maal per 6 jaar			
1/5 j	1 maal per 5 jaar			
1/3 j	1 maal per 3 jaar			
1/2 j	1 maal per 2 jaar			
2/1 j	2 maal per jaar			
IFV N	in functie van nazicht			
Aard der werken				
3.8	Controle, onderhoud, vervanging of restauratie van het (historische) interieurschrijnwerk	x		
3.9	Regelmatige monitoring van de huidige toestand		continu	x
3.10	Regelmatig nazicht op de bewaringstoestand en reiniging en onderhoud van het interieur		continu	x
3.11	Aanpassing en onderhoud van het interieur van de schepenzaal	x		
Maatregel 4				
Optimaliseren van de erfgoedwaarden				
A algemene erfgoedwaarde				
4.1	Restauratie en restitutie van houten binnenschrijnwerk	x		
4.2	Verhogen van de leesbaarheid van het origineel historische ruimtelijke concept	x		
4.3	Vervangen van storende maar noodzakelijke technische infrastructuur en integratie van beter passende varianten	x		
B Conservatie en restauratie van de beiaard en klokken				
4.4	Beveiligen van in- en uithaken van klepels van basklokken en het automatiseren van het wegtrekken van de hammers	x		
4.5	Inbouwen van een veiligheidssysteem zodanig dat menselijke fouten volledig geneutraliseerd kunnen worden	x		
4.6	Regelmatig onderhoud en herstel van de klepels	x		

OVERZICHT VAN DE BEHERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
	continu wekelijks elke week maandelijks elke maand 1/j eenmaal per jaar 1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar 1/10 j 1 maal per 10 jaar 1/6 j 1 maal per 6 jaar 1/5 j 1 maal per 5 jaar 1/3 j 1 maal per 3 jaar 1/2 j 1 maal per 2 jaar 2/1 j 2 maal per jaar IFV N in functie van nazicht			
Aard der werken				
4.7	Regelmatig onderhoud en herstel van de tuimelassen en lagers		1/3j	
4.8	Regelmatig onderhoud en herstel van de afvering en montage		1/3j	
4.9	Regelmatig onderhoud en herstel van het trommelspeelwerk		1/3j	
4.10	Regelmatig onderhoud en herstel van de klokken		1/3j	
4.11	Regelmatig onderhoud en herstel van de handspelinrichting		1/3j	
4.12	Regelmatig onderhoud en herstel van de kronen, ophangbeugels, middenbouten, vogelkopjes e.d.		1/3j	
4.13	Regelmatig onderhoud en herstel van de klaviercabine		1/3j	
4.14	Algemeen regelmatig onderhoud.		1/3j	x
4.15	Bijzondere werken aan: klokkenstoel en ophangwerk, eigenlijke klokken, klepels, tuimelassen en lagers, tracturen en bladveren, sturing van de klokken en trommelspeelwerk		1/3j	
4.16	Regelmatig onderhoud en herstel van het klavier		1/3j	x

OVERZICHT VAN DE BEHERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat wekelijks elke week maandelijks elke maand 1/j eenmaal per jaar 1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar 1/10 j 1 maal per 10 jaar 1/6 j 1 maal per 6 jaar 1/5 j 1 maal per 5 jaar 1/3 j 1 maal per 3 jaar 1/2 j 1 maal per 2 jaar 2/1 j 2 maal per jaar IFV N in functie van nazicht		Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Aard der werken				
LANGETERMIJNVISIE OP ONDERHOUD EN HERSTELLINGEN:				
HOOFDDOELSTELLING 2 Regelmatig nazicht, rapportering door deskundigen en uitvoering van de daaruit vloeiende werkzaamheden				
Maatregel 5 Toegankelijkheid in functie van onderhoud optimaliseren				
5.1	Herstellingen en onderhoudswerkzaamheden uitvoeren en opvolgen			IFV N
Maatregel 6 Regelmatig nazicht en rapportering door deskundigen				
6.1	Algemene controle op regelmatige wijze van het interieur en exterieur			1/3j
Maatregel 7 Uitvoeren van de aanbevolen werkzaamheden voortvloeiend uit het nazicht door deskundigen				
7.1	Herstellingen en onderhoudswerkzaamheden uitvoeren en opvolgen			1/j
Maatregel 8 Algemeen onderhoud				
8.1	Regelmatig (wekelijks) onderhoud in functie van het dagdagelijkse gebruik van de ruimtes			wekelijks x

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN		Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
legende terugkerende interventies continuu continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat wekelijks elke week maandelijks elke maand 1/j eenmaal per jaar 1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar 1/10 j 1 maal per 10 jaar 1/6 j 1 maal per 6 jaar 1/5 j 1 maal per 5 jaar 1/3 j 1 maal per 3 jaar 1/2 j 1 maal per 2 jaar 2/1 j 2 maal per jaar IFV N in functie van nazicht				
Aard der werken				
Maatregel 9				
9.1	Algemeen onderhoud		IFV N	
Maatregel 10				
10.1	Specifiek nazicht		1/j	x
NEVENDOELSTELLING 1				
Maatregel 11				
11.1	Toeristische & culturele ontsluiting	x		x
11.2	Uitbouwen van een toeristische ontsluiting			
11.3	(Toeristische) ontsluiting van de crypte	x		x
	(Toeristische) ontsluiting van de verdiepingen	x		x

OVERZICHT VAN DE BEHERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu wekelijks elke week maandelijks elke maand 1/j eenmaal per jaar 1/20 j 1 maal per 10 à 20 jaar 1/10 j 1 maal per 10 jaar 1/6 j 1 maal per 6 jaar 1/5 j 1 maal per 5 jaar 1/3 j 1 maal per 3 jaar 1/2 j 1 maal per 2 jaar 2/1 j 2 maal per jaar IFV N in functie van nazicht				
Aard der werken				
NEVENDOELSTELLING 2				
Ontsluiting - toegankelijkheid				
Maatregel 12				
Infrastructurele werken ter verbetering van de fysieke en virtuele toegankelijkheid				
12.1	Voorzien van (nood)signalisatie	x		x
12.2	Voorzien van ingrepen tbv integrale toegankelijkheid	x		
12.3	Vervangen van niet-genormeerde ladder- en klimhaken door genormeerde exemplaren en plaatsen van genormeerde ladderhaken en verankeringpunten.	x		
12.4	Plaatsen van beveiligingen voor veilige inspectie van de volledige toren (alle gevels over de volledige hoogte) door monumentenwachters of hoogtewerkers	x		x
12.5	Duidelijke bewegwijzering die de bezoeker vlot doorheen het gebouw leidt	x		x

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
1/j	eenmaal per jaar			
1/20 j	1 maal per 10 à 20 jaar			
1/10 j	1 maal per 10 jaar			
1/6 j	1 maal per 6 jaar			
1/5 j	1 maal per 5 jaar			
1/3 j	1 maal per 3 jaar			
1/2 j	1 maal per 2 jaar			
2/1 j	2 maal per jaar			
IFV N	in functie van nazicht			
Aard der werken				
NEVENDOELSTELLING 3				
Inzetten op veiligheid en risico controle				
Maatregel 13				
13.1	Optimalisatie van de circulatie	x		
Maatregel 14				
Veiligheid				
14.1	Voorzien van een beveiligingssysteem	x		
14.2	Uitwerken van een calamiteitenplan	x		x
Maatregel 15				
Bliksemafleidinginstallatie				
15.1	Aanpassen en/of vernieuwing bliksembeveiliging volgens de Europese richtlijn	x		
15.2	Keuring van de bliksembeveiliging volgens de Europese richtlijn	x		
15.3	Regelmatige controle van de bliksembeveiliging volgens de Europese richtlijn		1/j	
Maatregel 16				
Calamiteiten				
16.1	Opmaak van een risico analyse en aansluitend actieplan	x		
16.2	Uitwerken van een calamiteitenplan	x		x

OVERZICHT VAN DE BEHERERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
1/j	eenmaal per jaar			
1/20 j	1 maal per 10 à 20 jaar			
1/10 j	1 maal per 10 jaar			
1/6 j	1 maal per 6 jaar			
1/5 j	1 maal per 5 jaar			
1/3 j	1 maal per 3 jaar			
1/2 j	1 maal per 2 jaar			
2/1 j	2 maal per jaar			
IFV N	in functie van nazicht			
Aard der werken				
Maatregel 17				
Brandveiligheid				
17.1	Verbeteren van de brandveiligheid	x		
17.2	Regelmatische controle van de branddetectie, brandblussers en de noodverlichting		1/j	x
17.3	Aanpassen slechte brandcompartimentering	x		
17.4	Aanbrengen van brandvertragend middel op de houten dakstructuur (te onderzoeken)	x		
17.5	Belfortoren: Verbeteren evacuatiewegen, nooduitgangen, aanbrengen van blusmiddelen, aanbrengen pictogrammen, controle en aanpassing van de integriteit van de vuurvaste compartimentering met specifieke aandacht voor de elektrische bekabeling, ...	x		
17.6	Regelmatische controle van de branddetectie en de noodverlichting op de zolders en (publiek) ontoegankelijke delen		1/2 j	x
Maatregel 18				
Asbest controle				
18.1	Actualisatie asbestinventaris	x		x
18.2	Verwijderen asbesthoudende materialen	x		
Maatregel 19				
Inbraakbeveiliging				

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies	Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continuu wekelijks elke week maandelijks elke maand 1/j 1/20 j 1/10 j 1/6 j 1/5 j 1/3 j 1/2 j 2/1 j IFV N in functie van nazicht			
Aard der werken			
19.1		x	
19.2		x	

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
1/j	eenmaal per jaar			
1/20 j	1 maal per 10 à 20 jaar			
1/10 j	1 maal per 10 jaar			
1/6 j	1 maal per 6 jaar			
1/5 j	1 maal per 5 jaar			
1/3 j	1 maal per 3 jaar			
1/2 j	1 maal per 2 jaar			
2/1 j	2 maal per jaar			
IFV N	in functie van nazicht			
Aard der werken				
NEVENDOELSTELLING 4				
Beheer van de nutsvoorzieningen				
Maatregel 20				
Optimalisatie van technieken				
20.1	Vernieuwen van de volledige elektrische installatie (onderdeel van de restauratie van het interieur)	x		
20.2	Controle van de elektrische installatie		1/5j	
20.3	Uitbouwen van een betere organisatie van elektriciteitsvoorzieningen voor evenementen	x		
20.4	Regelmatige controle en onderhoud van de verlichting		1/5j	x
20.5	Vernieuwen van de volledige verlichting (incl. zolders) door ledverlichting, inclusief lichtplan, rekening houdend met de erfgoedwaarden van het gebouw	x		
20.6	Plaatsen van autonome noodverlichting	x		x
20.7	Implementatie van een eenvoudig domotica systeem	x		
20.8	Voorzien en integreren van een audio installatie en technische (communicatie) installaties voor de schepenzaal	x		
20.9	Plaatsen van nieuwe verwarmingsinstallatie en het regelmatig onderhoud van de verwarmings- en klimaatbeheersingsinstallatie	x		
20.10	Plaatsen van nieuwe ventilatie en luchtbehandelingsgroep en het regelmatig onderhoud hiervan	x		

OVERZICHT VAN DE BEHEERSMAATREGELEN

legende terugkerende interventies		Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
continu	continu, zonder bijkomend toelichting over regelmaat			
wekelijks	elke week			
maandelijks	elke maand			
1/j	eenmaal per jaar			
1/20 j	1 maal per 10 à 20 jaar			
1/10 j	1 maal per 10 jaar			
1/6 j	1 maal per 6 jaar			
1/5 j	1 maal per 5 jaar			
1/3 j	1 maal per 3 jaar			
1/2 j	1 maal per 2 jaar			
2/1 j	2 maal per jaar			
IFV N	in functie van nazicht			
Aard der werken				
NEVENDOELSTELLING 5				
Maatregel 20				
21.1	Verhogen van de energie-efficiëntie Alle verlichting vervangen door LED-verlichting, inclusief integraal lichtplan en lichtsturingplan	x		x
NEVENDOELSTELLING 6				
Maatregel 20				
22.1	Optimaliseren gebruik Aanpassingen ifv gebruik Reversibele aanpassingen in het interieur omwille van praktisch gebruik	x		x

SITE BELFORT
AALST

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

Á R T E R

7. VOORSTEL VAN OPVOLGING EN EVALUATIE

7.1 INLEIDING

Dit onderdeel omvat de manier en het tijdstip van opvolging van de beheersmaatregelen die beschreven werden in hoofdstuk 6. Het uitgangspunt is het tijdig opsporen van onregelmatigheden zodat er meteen ingegrepen kan worden en verdere schade vermeden wordt.

Een volledige restauratie van het Belfort/schepenhuis/ gebiedshuisje is niet voorzien in de komende jaren. Wel worden in het interieur verschillende restauratieve werken uitgevoerd en wordt het geheel nadien museaal ingericht. Daarnaast dienen er bepaalde aspecten worden aangepakt op middellange en korte termijn.

De focus zal de volgende jaren liggen op een actieve conservatie- en onderhoudsaanpak met de nadruk op verbetering van comfort en gebruik van het interieur. Na het voltooiën van deze aspecten in het interieur zal er een jaarlijkse rapportering voorzien worden om het gerestaureerde interieur nauwkeurig op te kunnen volgen.

Ter volledigheid wordt toegelicht dat het Agentschap Onroerend Erfgoed een rapportage van de bouwheer wenst elke 6 jaar in verband met de stand van zaken van de werken en het behoud van het monument: het onderhoudslogboek.

7.2 EENMALIGE MAATREGELEN

De volledige restauratie zal als een eenmalige maatregel gelden. Het beheersplan zal de basis vormen voor het restauratiedossier dat in opmaak is en de komende jaren uitgevoerd wordt. Daarbij worden de richtlijnen van Onroerend Erfgoed verwerkt, in nauwe samenwerking met de erfgoedconsulenten. Tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden, zowel van restauratie als niet restauratieve aspecten, moeten steeds de nodige foto's genomen worden, zoals hierboven beschreven. In geval van demontage en heropbouw van elementen, moeten steeds gedetailleerde opmetingsplannen worden gemaakt, waarvan ook een exemplaar ter plaatse blijft.

Na de (interieur)restauratie wordt een as-built dossier voorzien. Aangezien de volledige aanpak van het interieur waarschijnlijk in verschillende fasen zal verlopen (restauratie, museografisch, ...), zal er telkens per fase een dossier en naderhand een as-built dossier opgemaakt worden. Van elke fase moet een rapport ter plaatse worden bijgehouden.

7.3 WEDERKERENDE MAATREGELEN

De daken dienen regelmatig onderhouden te worden. Alle goten moeten minstens één maal per jaar nagekeken en gereinigd worden. Periodieke inspecties van alle dakbedekkingen, dakgoten en de bliksemafleiders moet dus ingepland worden. Dit is een gebrek dat momenteel geconstateerd wordt en sterk verbeterd moet worden.

De diensten van Monumentenwacht zijn onmisbaar voor het organiseren van een systematisch nazicht. De brochure 'Veiligheid en toegankelijkheid van zolders, kapruimtes, daken en goten' van Monumentenwacht omvat een overzicht van de keuringen en wettelijke vereisten in en op gebouwen die in orde moeten zijn om inspecties door Monumentenwacht te laten doorgaan. Bij het plaatsen van eventuele nieuwe ladderhaken en ankerpunten, moeten deze ook regelmatig gecontroleerd worden (EN517-2006).

Het exterieur - met name het parement en de gevels - moet gemonitord worden en dit kan best vijfjaarlijks gebeuren door middel van inspecties van Monumentenwacht. Het houten en metalen schilderwerk moet regelmatig hernomen worden, tussen de 5 en de 8 jaar. Ook de zolders moeten jaarlijks gereinigd worden en nagekeken op eventuele aantasting door insecten of zwammen. Het is aangewezen minstens eenmaal binnen de duurtijd van het

beheersplan, een behandeling uit te voeren tegen insecten. Gelet op het in 2022 vastgestelde probleem met vocht in de crypte, de zone van de traptoren aan het belfort en de zwammen in het interieur van het schepenhuis op de eerste en tweede verdieping, zijn dit specifieke aspecten die in het oog moeten gehouden worden.

Tenslotte dient er speciale aandacht te worden besteed aan moeilijk bereikbare zones, zoals de dakruiter van de klokkestoel, de toren met beiaard van het Belfort en de arkeltorens aan de noordelijke zijde.

De technieken zoals de elektriciteit, verwarming- en klimaatbeheersingsinstallatie en branddetectie dienen op regelmatige basis gecontroleerd te worden. Het gaat bijvoorbeeld over een jaarlijkse controle van de brandblusmiddelen (ARAB/CODEX), de noodverlichting (ARAB/CODEX) en het inbraakalarmsysteem indien dit in de loop der jaren geïnstalleerd zou worden.

7.4 OPVOLGING UITVOERING

7.4.1

De inspectie- en opvolgingsrapporten worden aangeleverd door Monumentenwacht. Eventueel verrichten zij indien nodig kleine herstellingswerken. In het geval van grote ingrepen wordt telkens een as-built rapport van de uitgevoerde maatregelen gemaakt.

Wanneer het grotere werkzaamheden of restauratieve ingrepen betreft die een langere periode overspannen, wordt er ook tijdens de werken een voortgangsrapport opgemaakt. Dit rapport wordt in drievoud opgemaakt door de uitvoerend aannemer en omvat volgende elementen:

1. Datum en periode van uitvoering
2. Naam van uitvoerder(s) en andere leden van het Werkbestuur
3. Beknopte tekst die de huidige toestand en de uitgevoerde werken op een transparante manier beschrijft, met gebruik van de wetenschappelijke en technische vakterminologie
4. Overzicht met identificatie van het bouwkundig element waar de interventie moet worden uitgevoerd: localisatiecode volgens bijhorend planmateriaal, afmetingen, materialen

5. Overzicht en verslag van de uitgevoerde werken met vermelding en beschrijving van de toegepaste technieken, materialen en werkinstrumenten
6. De technische fiches en onderhoudsrichtlijnen van de gebruikte materialen
7. Eventuele werfverslagen (PV's, PV van oplevering en eventuele nota's)
8. Eventuele andere documenten die informatie verschaffen over de werkwijze van de uitvoerder en de resultaten van de werkzaamheden
9. Fotoreportage voor, tijdens en na de werken: Min. 300 dpi, bewaard op een digitale drager (USB of CD-ROM / DVD of op dat moment courante drager). Per onderdeel een overzichtsfoto aangevuld met detailfoto's.

Indien nodig, een verklarende woordenlijst voor gebruikte technische en bouwkundige termen om verwarring uit te sluiten.

7.4.2 Onderhoudslogboek (overgenomen uit de aanbevelingen van het Agentschap Onroerend Erfgoed)

“Om de 6 jaar moet u rapporteren over de realisatie van de beheersdoelstellingen uit hoofdstuk 5, en over de uitvoering van de maatregelen en werkzaamheden uit hoofdstuk 6. Dit doet u met een onderhoudslogboek.

Het onderhoudslogboek bevat:

- een actueel toestandrapport zoals in hoofdstuk 3;
- een overzicht van de (preventieve) maatregelen en werkzaamheden die u de voorbije 6 jaar uitgevoerd hebt, gekoppeld aan de lijst van maatregelen uit hoofdstuk 6.

In dit overzicht vermeldt u:

- de datum waarop je ze uitvoerde
- een korte samenvatting van de ingrepen: welk probleem pakte je aan?
- een verwijzing naar de maatregel in het beheersplan
- indien van toepassing: de uitvoerder en de factuur
- foto's van de werken voor en na

Daarnaast geeft u ook aan of deze ingrepen volstaan om de vooropgestelde visie te realiseren, dan wel of een bijsturing van de maatregelen en werkzaamheden of de

visie nodig is.

Unesco vraagt een gericht en werkbaar monitoringssysteem.

Unesco vraagt lidstaten om elke zes jaar te rapporteren over hoe een werelderfgoed eraan toe is. Dit spoort met de evaluatietermijn van het beheersplan.”

SITE BELFORT
AALST

8. BIJLAGEN

Á R T E R

8. BIJLAGEN

In deze tabel is aangeduid :

- “niet van toepassing” (en dus niet bijgevoegd) NVT
- de verwijzing naar het hoofdstuk met pagina’s H3
- nummer van de bijlage (indien bijgevoegd) 8.1

Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)	H1
Lijst van geplande werkzaamheden	H6
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	H6
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	NVT
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	NVT
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	NVT
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	NVT
Lijst van cultuuroederen <i>Dit pand beschikt niet over cultuuroederen. Wel zijn er verschillende, nagelvaste erfgoedelementen die in H3 worden besproken omwille van hun grote (historische) erfgoedwaarde</i>	NVT
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	NVT
Bibliografie (overzicht referenties)	H2
Extra bijlages	H3 pt. 3.3 Plannen bestaande toestand